

PŘEHLED VÝZKUMŮ

49

Brno 2008

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 49

Volume 49

Číslo 1–2

Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Freisinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balász Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Vrcholně středověká lotová závaží z českých a moravských lokalit.
Gruna, Hradisko (vlevo); Písek, u Šarlatského rybníka (v popředí); Ví-
cov, Městisko (vpravo dole); Boskovice, hrad (vpravo nahoře). Srov.
studii J. Doležela v tomto svazku. Foto P. Smékal.

*Medieval cup nested weights from czech and moravian sites. Gruna,
Hradisko (left); Písek, u Šarlatského rybníka (front); Vícov, Městisko
(bottom right); Boskovice, castle (top right). Cf. the article by J. Dole-
žel in this volume. Photo by P. Smékal.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Arch, spol. s r. o.
Charbulova 3a
618 00 Brno-Černovice

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2008
Náklad 450 kusů

Copyright ©2008 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i. and the authors.

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

Roč. 49, 2008, č. 1-2

91087/09

jít o splachy vyplněnou přirozenou depresi, do níž byly ovšem prokazatelně zahlubovány i objekty nejružnějšího tvaru a rozměrů (viz obj. 750, řez 5 a 6). Výsledný archeologický objekt je pak vzhledově analogický typickým pravekým hlinívkům.

Běžnou formou obytných staveb jsou zahloubené čtvercové chaty s otopným zařízením a stopami vnitřní kúlové konstrukce, reprezentované v Brankovicích dvěma příklady (obj. 793, 1571). Problematičtější je otázka datování a interpretace zachycených půdorysů nadzemních kúlových staveb. Jednotlivé půdorysy je možné rekonstruovat s různou mírou spolehlivosti. Poměrně jednoznačná je situace u domu VS 6 obdélného půdorysu o rozměrech 6 × 9 m, méně určité jsou rekonstrukční možnosti evidentně k němu přiléhající stavby VS 7. Obě stavby lze s vysokou pravděpodobností datovat do středohradištního období. Nepřímou indicií je celkově jednotně orientované a sevřené půdorysné uspořádání zahrnující i chatu VS 10 a skupinu hrobů 4, přímou pak přítomnost raně středověké keramiky v několika kúlových jamkách a stratigrafické datování opět shodně orientovaného žlábků 663/684, vymežujícího tento stavební komplex z jihu (mladší než zásyp zásobní jámy 683). Nepřímé datovací indicie máme k dispozici i v případě neúplného půdorysu stavby VS 9, v němž se podařilo zdokumentovat silně porušené zbytky otopného zařízení s kamennou konstrukcí, dle použitého pískovce analogického s topeništěm v zahloubené chatě VS 11.

V případě dalších pěti půdorysů v jihozápadní části plochy A (VS 1 až VS 5) chybí podklady pro spolehlivé datování zcela. Vzhledem k poměrně uniformnímu obdélnému půdorysu o rozměrech 3 nebo 4 × 6 m a jednotné orientaci ve směru hlavních světových stran jsou pravděpodobně současné; při zohlednění dalších komponent na lokalitě přítomných se vedoucímu výzkumu čistě subjektivně jeví jako pravděpodobné jejich zařazení také do raného středověku.

Velmi zajímavé jsou doklady pohřbívání na lokalitě. Celkem se v ploše A podařilo odhalit 33 hrobů s jednotnou úpravou. Jde o kostrové hroby orientované ve směru západ - východ, kdy mrtví jsou ukládáni hlavou k východu. Hroby se prostorově vymezují do čtyř skupinek. Poměrně sevřená skupina 1 v jihovýchodním okraji plochy A zahrnuje 6 hlubších hrobů (800 až 805) s chudou výbavou (nožičky, prostý stříbrný drátěný šperk), datovatelnou jen rámcově do raného středověku. Nejbohatší nálezy pocházejí ze skupiny 2, zahrnující celkem 12 hrobů (815–818, 820, 826, 827, 829, 831–835). Z hrobu 832/833 pochází jediná keramická nádoba z celého pohřebiště, v hrobě 829 byly uloženy pozůstatky jedince s ostruhami, z hrobů 827 a 835 pochází kolekce charakteristického špičkového velkomoravského šperku; u této skupiny je tedy datování do středohradištního období jednoznačné. Méně sourodá je skupina 3. Jednotně orientované hroby, s výjimkou dětského 823 bez výbavy, jsou silně prostorově rozptýleny. Hroby 814, 822 a 823 jsou svou úpravou formálně zcela shodné s pohřby skupin 1, 2, 4, oproti tomu mělké hroby 807–809, 811 s výrazným tmavým zásypem a zbytky rakví se od nich odlišují a jejich interpretace a chronologické zařazení není jednoznačné. Skupina 4 představuje 8 hrobů, (836 až 842) uložených v sevřené řadě, úpravou opět zcela

analogických skupinám 1 a 2, ovšem s naprostým minimem nálezů (dvakrát železný nůž).

Ve všech případech se tyto pohřební areály přímo prostorově prolínají s rámcově současnými sídlištními objekty, což je zvláště markantní u skupiny 4. Jediným možným dokladem oddělení sídlištního a pohřebního areálu by hypoteticky mohl být západovýchodně probíhající mělký žlab obj. 726/728, ohraničující na severní straně pohřby skupiny 2 (ovšem s výjimkou hrobu 835). Tato situace je ale značně problematická.

Nejmladší komponentou na lokalitě jsou mělké liniové žlabové zahloubeniny, datovatelné rámcově do intervalu středověk–novověk, spíše však v rámci tohoto intervalu jako mladší. V případě obj. 774 a 1549 jde o relikty úvozů zaniklé komunikace, probíhající přibližně ve směru Z–V, u mělkého obj. 619 se severojižní orientací pak spíše o zbytky pozemkové parcelace (severojižně vedoucí meze jsou patrné v těchto místech v mapě 1. vojenského mapování).

David Parma

Literatura

Parma, D. 2005: Brankovice (okr. Vyškov), *Přehled výzkumů* 46, 277.

Resumé

Brankovice (Bez. Vyškov) „Kyniska“. Mittlere Burgwallzeit. Siedlung, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

BRNO (OKR. BRNO – MĚSTO)

Cílem tohoto příspěvku je obdobně jako v uplynulých osmi letech souhrnně informovat o výsledcích záchranných archeologických výzkumů prováděných společností Archaia Brno, o. p. s., na území velkého Brna, především v historickém centru města a v prostoru jeho historických předměstí. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu centra Brna se nezměnila (Merta, Peška, Procházka, Sadílek 2000, 35–36, naposledy pak souhrnně Holub, Kolařík, Kováčík, Merta, Peška, Procházka, Zapletalová, Zůbek 2004, 57–97).

Záchranné archeologické výzkumy v Brně v roce 2007:

Výzkumy prováděné v roce 2007 lze rozdělit do tří skupin: 1) plošné výzkumy; 2) výzkumy realizované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí. Jako 4. skupinu uvádíme výzkumy, jejichž terénní části proběhly již dříve, ale v roce 2007 došlo k jejich zpracování a vyhodnocení.

Ad 1) Plošné výzkumy

Pokračoval výzkum na parcele zbouraného domu Přízova 4–6 (A040/2006), proběhl výzkum na Pekařské ulici 53 (A001/2007) a započal výzkum na Jakubské a Rašínově ulici (A086/2007).

Ad 2) Sondy dokumentované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“, o němž jsme podrobněji informovali v roce 2000 (Merta,

Obr. 7: Plán historického středu Brna s vyznačením výzkumů, které zde probíhaly v roce 2007. 1 – Břichovská, Dvořákova, Jezuitská, Kozí (A002/2007), 2 – Česká (A104/2007), 3 – Česká, Joštova, Žerotínovo náměstí (A064/2007), 4 – Husova (A070/2007), 5 – Jakubská, Rašínova (A086/2007), 6 – Josefská (A111/2007), 7 – Kapucínské náměstí 5 (A003/2007), 8 – Koblížná, Poštovská (A025/2007), 9 – Moravské náměstí (A065/2007), 10 – Panská 9 (A056/2007), 11 – Rašínova (A032/2007), 12 – Šilingrovo náměstí 2 (A005/2006). *Abb. 7: Plan des historischen Stadtzentrums Brnos mit Bezeichnung der 2007 durchgeführten Grabungen.*

Peška, Procházka, Sadílek 2000, 36), byly v roce 2007 realizovány 3 projekty. „Sanovány“ byly bloky 19a, 45a, 64a (Hušova ulice – A070/2007) a 42a (Rašínova ulice – A032/2007). Dále byla položena sonda na křižovatce ulic Česká, Solniční a Veselá, která měla upřesnit polohu a stav dochování zdiva středověké Veselé brány.

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Běhounská ulice, Dvořákova ulice, Jezuitská ulice, Kozí ulice (A002/2007), Česká ulice, Joštova ulice, Žerotínovo náměstí (A064/2007), ulice Dornych (A004/2007), Josefská ulice (A111/2007), třída Kpt. Jaroše 7 (A052/2007), Kapucínské náměstí 5 (A003/2007), Koblišná ulice, Poštovská ulice (A025/2007), Metodějova ulice 10 – Palackého třída 124 (A046/200), Panská ulice 9, (A056/2007), Pekařská ulice 3–5 (A126/2007), Pekařská ulice 76 (A108/2007), Moravské náměstí (A065/2007), Rostislavovo náměstí 14–18 (A110/2007), Šilingrovo náměstí 2 (A005/2006), Vojtova ulice 7 (A098/2007).

Ad 4) Zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů

V roce 2007 bylo dokončeno zpracování výzkumů, které proběhly v roce 2005 a 2006. Jde o následující: Jakubská ulice, Rašínova ulice (A012/2006), Kopečná ulice 37–Leitnerova ulice 30 (A055/2006), Mečová ulice (A044/2006), Orlí ulice 10 (A046/2006), Rašínova ulice, náměstí Svobody, Zámečnická ulice (A093/2005), Starobrněnská ulice, Zelný trh (A047/2006), Trtílkova ulice (A099/2005).

Předběžné výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny abecedně primárně podle katastrů):

K. ú. Černá Pole

Třída Kpt. Jaroše 7, parc. č. 3621 (akce A052/2007). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum se uskutečnil v souvislosti se stavbou „Sídlo Úřadu pro ochranu hospodářské soustřeže – 2. etapa – přístavba budovy tř. Kpt. Jaroše 7, parc. č. 3621/3, 3621/4, 3621/5, 3621/6, 3617/3, 3642, 3638“. Terénní část se odehrála v období od 4. 7. do 27. 8. 2007.

Archeologický výzkum potvrdil, že svrchní část geologického podloží je tvořena sprašovou návějí, na kterou nasedá vrstva půdního typu. Síla sprašového podloží přesahovala 2 m, mocnost půdního typu se pohybovala okolo 0,50 m. Povrch půdního typu lze v průměru vystihnout niveletou 209,50 m n. m. Je ovšem potřeba brát zřetel na to, že terén (a to již povrch sprašové návěje) se mírně sklání k jihovýchodu.

Pravěké osídlení nebylo na lokalitě zjištěno. Půdní typ nejevil známky „zkulturnění“. Rovněž v odhaleném sprašovém podloží se neprojevily případné zahloubené aktivity, které by nebyly rozeznatelné v půdním typu. Při umělém snižování půdního typu v části sondy S1 nebyl z něho získán žádný materiál (tedy keramika apod.). Na existenci aktivit pravěkého stáří v daném prostoru lze hypoteticky usuzovat pouze na základě keramického zlomku, který byl nalezen ve výplni mladší jámy.

Na povrchu půdního typu ležela vrstva, kterou interpretujeme jako zahradní horizont. Na základě získaného

Obr. 8: Kpt. Jaroše 7 (A052/2007). Sledovaná plocha. *Abb. 8: Kpt. Jaroše Str. 7 (A052/2007). Untersuchte Fläche.*

keramického materiálu ji můžeme zařadit do 18.–19. století. Zkoumáno bylo několik zahloubených aktivit (nejvýraznějším prvkem byla studna s kamenným roubením). Většinu z nich lze považovat za sloupové jamky. Dokládají někdejší přítomnost dřevěných konstrukcí. Na základě materiálu získaného z výplní výkopů byla většina z nich datována do 18.–19. století. Dvě jámy pocházejí až z 20. století; ve stejné době byla zasypána i jmenovaná studna. Lidské aktivity z předcházejících období nepřímo dokládají starší keramické fragmenty, nalezené v zásepch mladších jam (13. století a 2. polovina 17. století).

Závěrem můžeme prohlásit, že většina dokumentovaných situací představuje pozůstatky aktivit, které se odehrávaly v zadních částech parcel domů (dvory, hospodářské zázemí, zahrady), které stávaly při Velké Nové ulici. Ta vznikla patrně již ve 13. století usazováním brněnských měšťanů na královské půdě severně od osídlení před Běhounskou bránou. Rozvinula se jako oboustranná ulicovka podél komunikace směrem ke Královu Poli (Kolařík, Sedláčková, Zapletalová, Zůbek 2007).

K. ú. Královo Pole

Metodějova ulice 10–Palackého třída 124, parc. č. 567 (akce A046/2007). Středověk, novověk. Vesnice. Záchranný výzkum.

V průběhu měsíce května 2007 proběhl v prostoru staveniště polyfunkčního domu „Nové Semilasso“ zá-

Obr. 10: Kpt. Jaroše 7 (A052/2007). Situace v sondě S1. Pohled od východu. *Abb. 10: Kpt. Jaroše Str. 7 (A052/2007). Situation im Suchschnitt S1. Blick von Osten.*

Rostislavovo náměstí 14 - 18, parc. č. 1119, 1120, 1121 (akce A110/2007). Novověk. Vesnice. Záchraný výzkum.

Akce byla realizována formou odborného dohledu v několika etapách v měsících srpnu, říjnu a listopadu roku 2007 a v lednu 2008. V původním prudkém východním svahu byl již v minulosti vyhlouben zářez za účelem výstavby domků při dnešním Rostislavově náměstí. Archeologické terény v západní části staveniště tak byly v minulosti zcela zničeny. Geologicky bylo možné sledovat v řezu dvě úrovně pohřbených půdních horizontů a pod nimi terasu řeky Ponávky. Při ulici byla patrná základová zdiva původních domků, vystavěných snad někdy v závěru 18. století. Na základě absence nálezů z období středověku lze konstatovat, že hranice středověké vsi Královo Pole se nachází severně od této parcely (Holub, Kolařík 2008).

K. ú. Lesná

Trtílkova ulice, parc. č. 689 (akce A099/2005). Novověk. Hrob. Záchraný výzkum.

V průběhu rekonstrukce kanalizace v ulici Trtílkově v roce 2005 byl výkopem zasažen roh hrobové jámy, z níž

Obr. 11: Metodějova 10, Palackého 124 (A046/2007). Sledovaná plocha. *Abb. 11: Metodějova Str. 10, Palackého Str. 124 (A046/2007). Untersuchte Fläche.*

byly vyzvednuty pozůstatky pěti jedinců, uložené v anatomické poloze a orientované shodně hlavou k severu. Jednotlivé skelety byly uloženy s minimálním odstupem, a to jak vertikálně, tak i horizontálně. Celkem byly doloženy tři vrstvy lidských ostatků, nejsvrchnější se nacházela cca 2 m pod dnešním povrchem. U pohřbených nebyly shledány žádné předměty osobní výbavy ani pozůstatky oděvů. V zásepě hrobové jámy se nacházely ojedinelé velmi malé zlomky atypické pravěké a hradištní keramiky. Vlastní výkop hrobové jámy byl v půdoryse pravoúhlý se stranami delšími než 2,20, respektive 1,30 m.

Hrob můžeme interpretovat jako masový pohřeb obětí epidemie cholery, která v Brně propukla po příchodu tzv. Labské a 1. pruské armády po bitvě u Hradce Králové v roce 1866 (Růžička 1935, 35). První případ cholery v pruských řadách byl zaznamenán 18. července 1866. Hrob zřejmě patří obětem z řad vojáků. Je totiž situován do míst vojenské střelnice, která patřila kadetce, umístěné v bývalém kartuziánském klášteře v Králově Poli. Posádka kadetky se o hrob starala až do roku 1918; hrob, opatřený pomníkem, v průběhu let postupně upadal, až se na něj zcela zapomnělo.

Lokalizace: 49°13'31.834" N, 16°36'46.475" E (Holub, Merta 2008).

Obr. 12: Metodějova 10, Palackého 124 (A046/2007). Průběh příkopů. Pohled od severu. *Abb. 12: Metodějova Str. 10, Palackého Str. 124 (A046/2007). Verlauf der Gräben. Blick von Nord.*

Obr. 13: Rostislavovo náměstí 14–18 (A110/2007). Sledovaná plocha. *Abb. 13: Platz Rostislavovo náměstí 14–18 (A110/2007). Untersuchte Fläche.*

K. ú. Město Brno

Běhounská ulice, Dvořákova ulice, Jezuitská ulice, Kozí ulice, parc. č. 13, 32, 59, 102 (akce A002/2007). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum se odehrál v souvislosti se stavbou „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – ulice Kozí“. Provedla ho společnost Archaia Brno, o. p. s., na základě smlouvy s Muzeem města Brna. Terénní část výzkumu proběhla od 18. 1. do 10. 7. 2007.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, proto o něm bude podrobněji referováno později. Předběžně můžeme říci, že zřejmě nejdůležitějším přínosem výzkumu jsou získané poznatky o zděné středověké a novověké zástavbě východní části ulice Kozí (Holub, Kolařík, Polánka, Zůbek 2007a).

Česká ulice, parc. č. 575 (akce A104/2007). Středověk, novověk. Město, opevnění, brána. Záchranný výzkum.

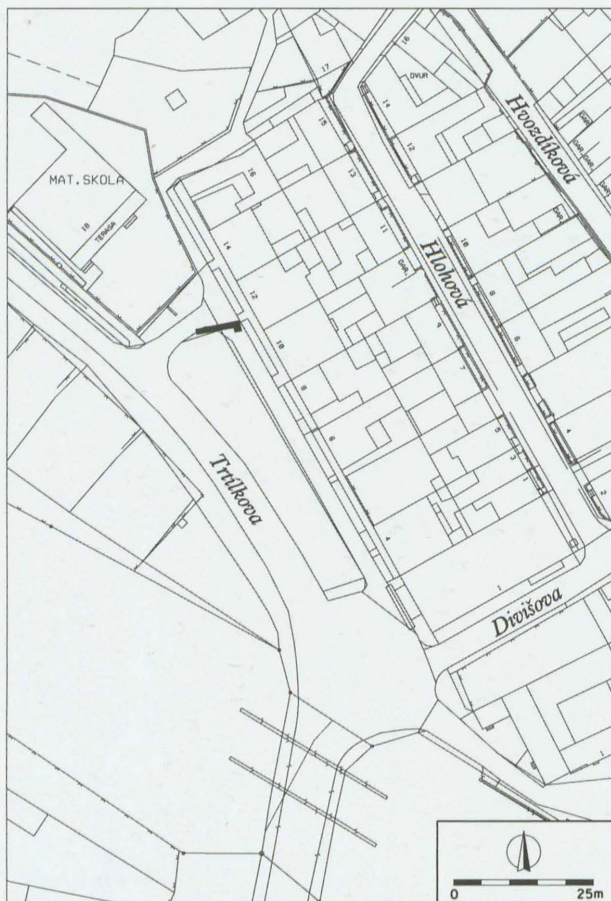
V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ se na křižovatce ulic Česká, Solniční a Veselá v prosinci 2007 uskutečnil záchranný archeologický výzkum. Základním úkolem terénní části výzkumu byla dokumentace, případně odborná preparace archeologických situací, narušených těžbou sanační sondy. Dokumentovaná průzkumná sonda měla upřesnit polohu a stav dochování zdiva středověké Veselé brány. Získané informace by měly být zohledněny při projektování kolektorové sítě města Brna.

Sledovaný prostor se nachází na křižovatce ulic Česká, Solniční a Veselá (mezi domy č. p. 133, 145, 239 a 241; parc. č. 575). Z hlediska historického byl prostor od vrcholného středověku součástí historického jádra města Brna. Nacházel se v severní části městského hradebního okruhu v místech, kde od 13. století stál jeden ze vstupů do města, Veselá brána. Brána byla zbořena na přelomu 18. a 19. století a její místo nahradila frekventovaná městská komunikace.

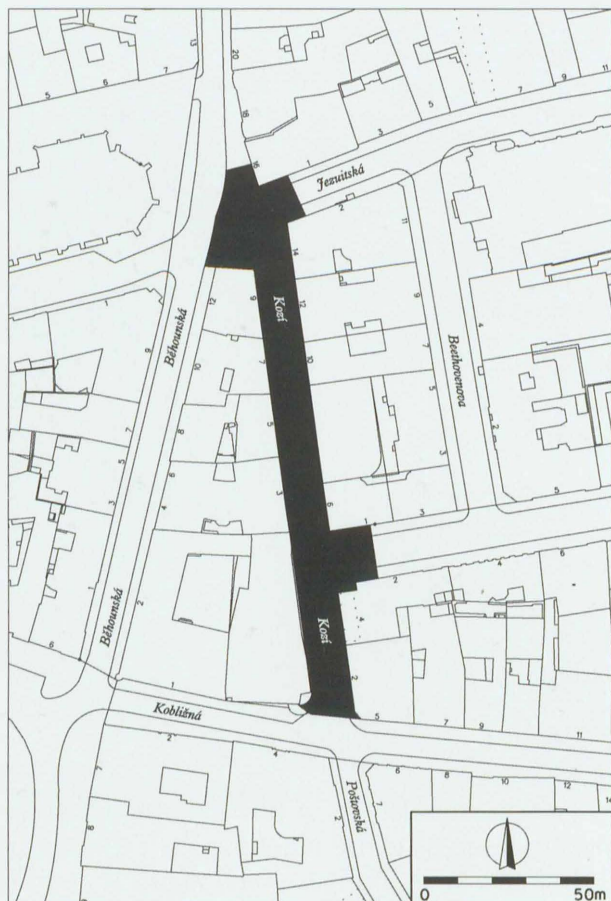
Geomorfologicky se dnes zkoumaný prostor nachází v nadmořské výšce cca 220,50 m n. m., na velmi mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k náměstí Svobody. Geologické podloží je tvořeno kvartérní sprašovou návějí. Na sprašové podloží nasedá holocenní půdní typ, tvořený černohnědou humózní hlínou, tzv. černozemí.

Zkoumána a dokumentována byla v rámci akce pouze jedna průzkumná sonda (A1, půdorys 2,40 × 1,60 m).

Sonda narazila pod novodobými komunikačními úpravami povrchu a recentními navážkami (s. j. 111) v hloubce 0,85 m na odbouranou korunu kamenného zdiva s. j. 900, které bylo orientováno ve směru severoseverozápad–jihojihovýchod. Po plošném začištění bylo na základě lokalizace a orientace zdiva konstatováno, že sonda zachytila základové zdivo západní stěny Veselé brány (interiér se nacházel východně od sondy). Zdivo dosahovalo šířky větší než 0,90 m a jeho vyšší partie byly

Obr. 14: Trtlíkova (A099/2005). Sledovaný výkop. *Abb. 14: Trtlíkova Str. (A099/2005). Untersucher Graben.*

Obr. 15: Běhounská, Dvořákova, Jezuitská, Kozí, (A002/2007). Sledovaná plocha. *Abb. 15: Běhounská Str., Dvořákova Str., Jezuitská Str., Kozí Str. (A002/2007). Untersuchte Fläche.*

částečně rozrušeny. Bylo založeno do 0,60–0,70 m mocného středověkého souvrství (s. j. 102–105), ze kterého nemáme k dispozici žádný datační materiál. Na výše zmíněné souvrství nasadly již jen planýrky související s demolicí brány (s. j. 106–107). V rámci sondy nebyly dokumentovány žádné komunikační úpravy, které by se nacházely v průjezdu, a proto se domníváme, že k jejich odstranění došlo pravděpodobně v souvislosti s demolicí brány.

Základová spára brány se nacházela ve sprašovém podloží v rámci sondy v nadmořské výšce 218,27 m n. m. (úroveň zahloubení zdiva pod terén byla tedy minimálně 1 m). Pro ověření průběhu a zakončení základového zdiva brány směrem k severu byl ze sondy v rámci sprašového podloží realizován v hloubce 1,80 m pod současným povrchem průřez (šířka cca 1 m, délka 2,90 m). Základové zdivo pokračovalo v západním profilu průřezu ještě 2,70 m k severoseverozápadu. Asi 1,50 m od sondy byl registrován odskok zdi 0,36 m do interiéru brány a jeho základová spára zde byla zahloubena o 0,35 m níže. Tento odskok společně s větší mírou zahloubení stejně jako ukončení průběhu zdiva dále k severu pravděpodobně ukazuje, že došlo k zachycení základového zdiva průčelní části Veselé brány (síla průčelní části cca 1,20 m). Průjezd brány dosahoval délky větší než 5 m (Kolařík 2008b).

Česká ulice, Joštova ulice, Žerotínovo náměstí, parc. č. 776, 783, 789 (akce A064/2007). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s rekonstrukcí tramvajového kolejiště proběhl v době od 3. 7. do 8. 8. 2007 archeologický výzkum v prostoru ulic Česká, Joštova a Žerotínovo náměstí

Ukázalo se, že svrchní část geologického podloží je v daném prostoru tvořena půdním typem, který dosedá na sprašovou návěj. Doklady pravěkého osídlení nebyly zaznamenány.

První dokumentované lidské aktivity náležejí až 13. století. Jsou výsledkem sídlištních procesů, které se odehrávaly v předměstském osídlení před Veselou branou, jež zaniklo v 17. století. Daný prostor byl od té doby využíván jako rozšířené fortifikační pásmo města. Vystavěno zde bylo bastionové opevnění, před kterým se nacházel příkop. Další rozvoj a výstavba nastala až po zrušení tohoto opevnění v 19. století (Dřímál, Peša 1969, 1973, Kuča 2000, Vičar 1966).

Tento vývoj území, známý z písemných pramenů, beze zbytku potvrdil i předmětný archeologický výzkum. Zachytil relikty vyzdění I. bastionu (sonda S4 a S7) a východně probíhající kurtiny (sonda S2). V předpolí byly registrovány zásypy příkopu, pocházející z 19. století.

Obr. 16: Česká (A104/2007). Vyznačení sondy A1. *Abb. 16: Česká Str. (A104/2007). Bezeichnung des Suchschnittes A1.*

Obr. 17: Česká, Joštova, Žerotínovo náměstí (A064/2007). Přehled zkoumaných sond. *Abb. 17: Česká, Joštova, Platz Žerotínovo náměstí (A064/2007). Übersicht untersuchter Suchschnitte.*

V těchto místech se stavební práce starších archeologických situací nedotkly. Ty byly registrovány především v prostoru sond S1, S5 a S6. Zachovány však zde byly jen zahloubené aktivity. Funkci některých se nepodařilo přesně určit, v některých byly rozpoznány odpadní jímky. Řada sloupových jam dokládá přítomnost dřevěných konstrukcí. V sondě S1 lze ve dvou případech uvažovat o zahloubených částech nezděných staveb. Byly doloženy také při výzkumu sousední plochy v roce 2005 (Kolařík 2008a) a při výzkumech v jihozápadní části Žerotínova náměstí ve stejném roce (Polánka, Sedláčková, Zůbek 2006a, b). Existenci zděných staveb prokázala sonda S1. Zděný sklep byl dokumentován také při starších výzkumech na Žerotínově náměstí (Polánka, Sedláčková, Zůbek 2006a, b). Výrobní činnost, blíže však neurčenou, potvrzují reliktu dvou pecí (sonda S1 a S6). Rozsáhlejší jámy zaznamenané v sondách S1, S3 a S6 lze snad považovat za hliníky na těžbu sprašové hlíny.

Popsané aktivity byly archeologickými metodami časově zařazeny do období 13. – 16. století. Ze situací, které vznikly po zániku barokního opevnění v 19. století, byly dokumentovány především pozůstatky kanalizační sítě. Zděné kanály byly přítomny v sondách S4 a S5. Přibližně v podélné ose Joštovy ulice probíhala zděná stoka. Byla zachycena již při starších výzkumech. Její část na Komenického náměstí dokumentovala sonda B1 akce A6/2005 (Peška, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2006). Ve východní

Obr. 18: Česká, Joštova, Žerotínovo náměstí (A064/2007). Situace v sondě S1. Pohled od západu. *Abb. 18: Česká, Joštova, Platz Žerotínovo náměstí (A064/2007). Situation im Suchschnitt S1. Blick von Westen.*

části Joštovy ulice se stoka stáčí směrem k jihovýchodu (viz sonda A1 bloku 48 – akce A24/2006 – Zapletalová 2006) do jihozápadní části Moravského náměstí, kde byl její průběh zaznamenan podél průčelí domu č. p. 6 (Polánka, Sedláčková, Zůbek 2007b). Její vročení by jistě vyřešila archivní rešerše. Zatím je na základě archeologic-

Obr. 19: Česká, Joštova, Žerotínovo náměstí (A064/2007). Části konstrukcí novověké fortifikace. Pohled od jihovýchodu. *Abb. 19: Česká, Joštova, Platz Žerotínovo náměstí (A064/2007). Konstruktionsteile der neuzeitlichen Befestigung. Blick von Südosten.*

kých poznatků kladena do 19. století. Může však pocházet i z 20. století (Sedláčková, Zúbek 2007a).

Husova ulice, parc. č. 621, 626, 720 (akce A070/2007). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí - blok 19a, 45a a 64a“, vymezeným ulicemi Husova, Solniční a Šilingrovým náměstím, se uskutečnil v měsících červenec až listopad 2007 záchraný archeologický výzkum. Výzkum byl prováděn formou dohledu nad zemními pracemi v 11 sondách.

Geomorfologicky se lokalita nachází na uměle vytvořeném východním úpatí Špilberku. Ve 2. polovině 19. století se po vzoru vídeňského „Ringu“ postupně vystavěla okružní třída kolem jádra bývalého středověkého Brna. Její součástí bylo i proražení Husovy ulice (dříve Eliščiny – Elisabethstrasse) na západní straně historického jádra města v letech 1849–1852. Celý tento prostor se od založení města počátkem 13. století nacházel již mimo městské hradby. V minulosti zde, vyjma objektu Husova 10, neproběhl žádný archeologický průzkum. Obecně se předpokládá, že byl v těchto místech ve středověku těžen kámen v souvislosti s hloubením městského příkopu a terénních úprav jeho okolí.

Vlastní dokumentace sond v rámci bloků 19a, 45a a 54a potvrdila většinu předpokladů o vývoji tohoto prostoru ve středověku a novověku. Prakticky ve všech sondách bylo dokumentováno sprašové podloží. Ani v jedné však nebyl zachycen holocénní půdní typ, případně svaňové hlíny. Tyto poznatky potvrzují známou skutečnost, že při výstavbě třídy Husovy v 19. století zde byly provedeny rozsáhlé terénní úpravy a původní terén byl výrazně snížen. Tato skutečnost byla odhalena zvláště v jižní části ulice. V sondách A1, B1 a B2 (blok 19a) byl v poměrně malé hloubce dokumentován pleistocénní půdní typ pod sprašovou návějí, případně pohřbená písčité terasa starší vodoteče. Lze tedy usuzovat, že terén byl v těchto místech snížen snad i o několik metrů.

Nejstarším nálezem učiněným během výzkumu byl pozdněgotický základ (s. j. 900) barbakánu někdejší Br-

Obr. 20: Husova (A070/2007). Vyznačení sond. *Abb. 20: Husova Str. (A070/2007). Bezeichnung der Suchschnitte.*

něnské brány, odkrytý v sondě B3. Žádné další objekty z období středověku nebyly výzkumem v prostoru Husovy ulice zachyceny.

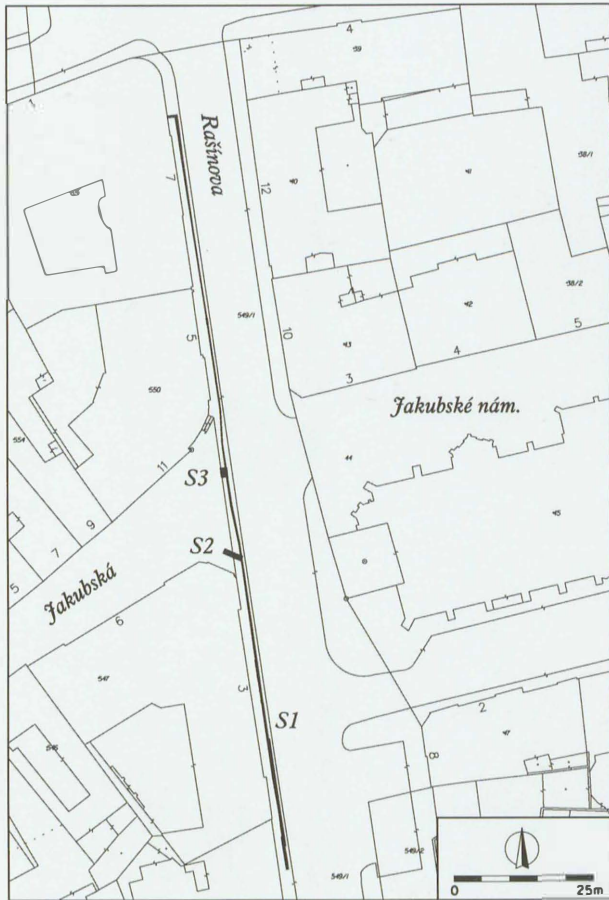
Většina odkrytých situací náleží do 17. až 19. století. V sondách B4/blok 19a, B5/blok 19a, C3/blok 64a, S1/blok 64a byla zachycena cihelná barokní stoka (s. j. 904, 909 a 910), jejíž průběh je znám z plánů 19. století.

Nejmladší aktivity byly zachyceny v severní části ulice (sondy A1, B1 a A2 - blok 64a a 45a). Jedná se o pozůstatky staveb z 19. případně ještě 18. století. Protože v tomto prostoru nebylo zachyceno podloží, lze uvažovat i o jeho odtěžení v souvislosti s výstavbou barokního bastionu (Peška, Sedláčková, Zúbek 2007).

Jakubská ulice, Rašínova ulice, parc. č. 548, 549/1 (akce A012/2006). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V roce 2007 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který se uskutečnil ve dnech 29. 3. až 19. 4. 2006 v souvislosti s výkopy pro položení elektrického vedení. Celkem byly provedeny tři výkopy. Označeny byly jako sondy S1, S2 a S3.

Výzkum potvrdil, že část prostoru, kterého se předmětné výkopy dotkly, byla alespoň po jistou dobu součástí farního hřbitova při kostele sv. Jakuba. Vyzvednut byl jeden hrob, dokumentovány byly zásypy dalších hrobů a byla zachycena zdiva, snad související s kaplí

Obr. 21: Jakubská, Rašínova (A012/2006). Vyznačení dokumentovaných sond. *Abb. 21: Jakubská Str., Rašínova Str. (A012/2006). Bezeichnung dokumentierter Suchschnitte.*

sv. Mořice. V jižní části Rašínovy ulice jsou fenoménem především relikty zděné zástavby, asanované na přelomu 19. a 20. století. Nechybějí ani situace z počátku osídlení prostoru, jak dokazují keramické zlomky datované do 1. poloviny 13. století, získané z odpadní vrstvy na křižovatce Jakubské a Rašínovy ulice (Polánka, Sedláčková, Zúbek 2007a).

Josefská ulice, parc. č. 288 (akce A111/2007). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Víceúčelová budova u vyústění kolektoru v ulici Josefská, Brno“. V listopadu a prosinci 2007 se odehrála první etapa. Výzkum bude pokračovat v roce 2008, proto o něm pofeřujeme později.

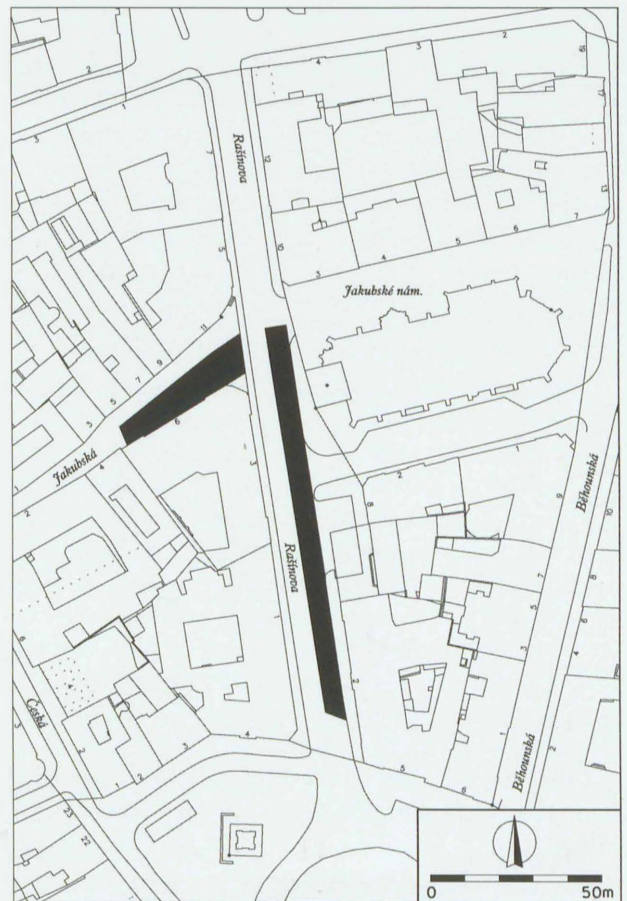
Kromě pravěkých aktivit (hrob únětické kultury) byly zatím zkoumány hlavně situace ze 13. století (loch, hliníky?). Zachyceny byly i relikty staré zděné zástavby, nejstarší snad již ze 16. století (Kolařík, Zúbek 2007).

Kapucínské náměstí 5, parc. č. 298 (akce A003/2007). Novověk. Město, klášter. Záchranný výzkum.

V souvislosti se statickým zabezpečením obvodového zdiva kostela Nalezení sv. Kříže v Brně byly dokumentovány narušené historické stavební konstrukce související se starší zástavbou. Pro novostavbu kláštera bylo vy-

Obr. 22: Jakubská, Rašínova (A012/2006). Sonda dokumentovaná na křižovatce ulic Jakubské a Rašínovy. Pohled od východu. Jsou patrné relikty staré kanalizační sítě. *Abb. 22: Jakubská Str., Rašínova Str. (A012/2006). Suchschnitt an der Kreuzung der Jakubská und Rašínova-Str. Blick von Osten. Sichtbare Relikte des alten Kanalisationsnetzes.*

Obr. 23: Jakubská, Rašínova (A086/2007). Přehled zkoumaných ploch. *Abb. 23: Jakubská Str., Rašínova Str. (A086/2007). Übersicht dokumentierter Flächen.*

bráno místo na Uhelném trhu, kde kapucínům v roce 1648 daroval hrabě František Magnis tři domy. Další tři domy byly přikoupeny roku 1650. Klášter byl postaven podle projektu Ondřeje Erny v letech 1648–1651 (Samek 1994, 204–205; Foltýn a kol. 2005, 233–239).

Obr. 24: Jakubská, Rašínova (A086/2007). Dokumentace pohřbu. *Abb. 24: Jakubská Str., Rašínova Str. (A086/2007). Dokumentation des Begräbnisses.*

V prostoru kláštera se doposud uskutečnily dva archeologické výzkumy (Nekuda 1963; Měchurová 1991).

V průběhu stavebních prací byl zkoumán, respektive převážně fotograficky dokumentován výkop v ploše před průčelím a obnažené obvodové zdivo kostela. Odkryté zdivo bylo dokumentováno kresebně a písemně.

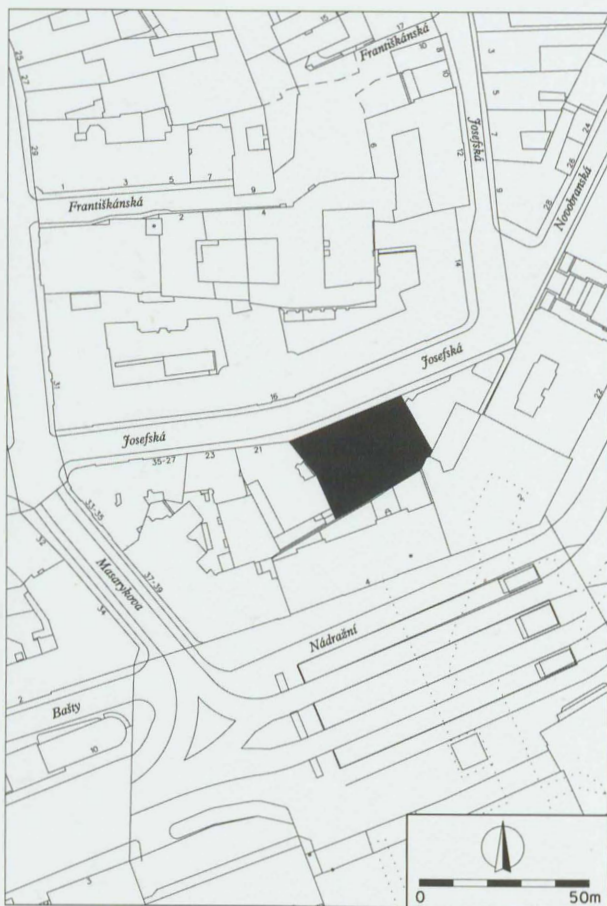
Ač výkopy nedosahovaly významné hloubky a jejich šířka byla tomu odpovídající, podařilo se dokumentovat pozůstatky zdí náležících měšťanské zástavbě předcházející výstavbě konventu. Žádná ze zdí nebyla středověká. Relikty zplanýrovaných staveb, jimž zdi náležely, lze klást obecně až do období renesance. Pozůstatky základů, případně i nadzemních částí zdí byly místně využity pro založení kostela Nalezení sv. Kříže.

Zachycena byla také novověká až recentní kamenná dlažba, náležící k úpravám povrchů areálu kláštera.

Koblišná ulice, Poštovská ulice, parc. č. 128, 144 (akce A025/2007). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum se odehrál v souvislosti se stavbou „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – ulice Koblišná a Poštovská“. Provedla ho společnost Archaia Brno, o. p. s., na základě smlouvy s Muzeem města Brna. Terénní část výzkumu proběhla od 15. 3. do 17. 7. 2007.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, proto o něm bude podrobněji referováno později. Předběžně můžeme říci, že zřejmě nejdůležitějším přínosem výzkumu bylo objevení starého vodovodu z keramických

Obr. 25: Josefská (A111/2007). Sledovaná plocha. *Abb. 25: Josefská Str. (A111/2007). Untersuchte Fläche.*

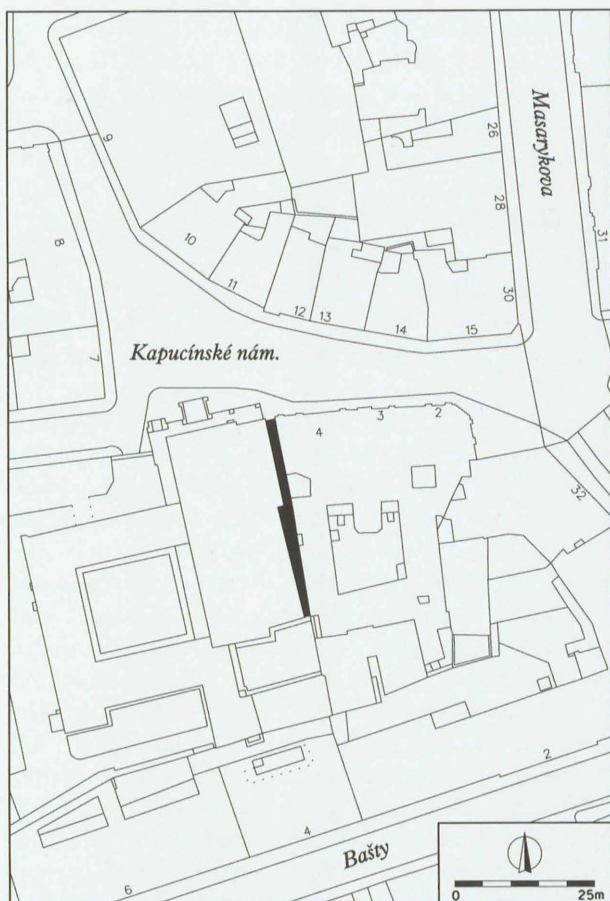

Obr. 26: Josefská (A111/2007). Jedna ze zkoumaných šachet. Pohled od jihovýchodu. *Abb. 26: Josefská Str. (A111/2007). Einer der untersuchten Schächte. Blick von Südosten.*

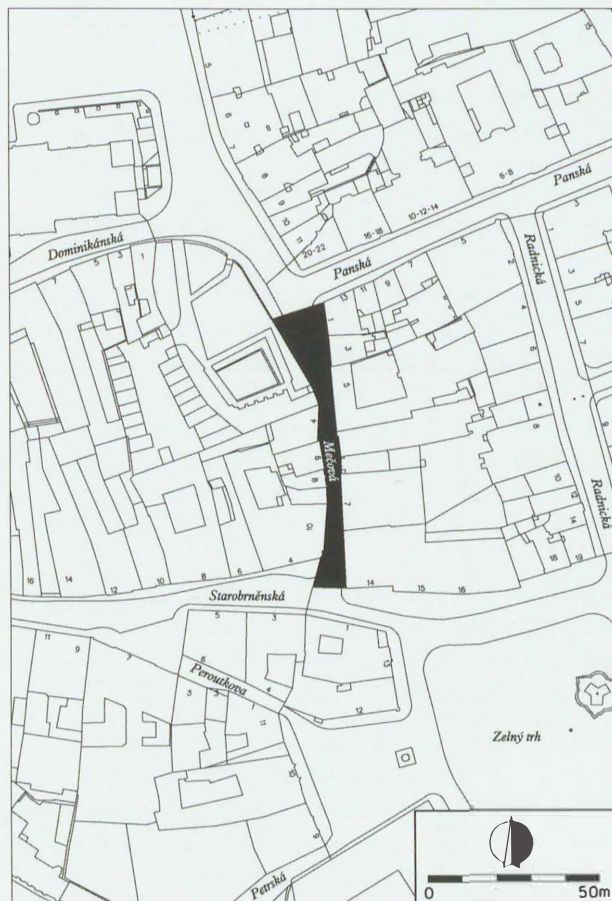
trubek, který procházel Koblišnou ulicí (Holub, Kolařík, Polánka, Zúbek 2007b).

Mečová ulice, parc. č. 447 (akce A044/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V roce 2007 bylo ukončeno zpracování záchranného archeologického výzkumu, který byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra“, Mečová ulice, p. p. č. 447, k. ú. Brno - město.

Obr. 27: Kapucínské náměstí 5, p. č. 298 (akce A003/2007). Vyznačení plochy výzkumu. *Abb. 27: Platz Kapucínské náměstí 5 (A003/2007). Bezeichnung der Grabungsfläche.*

Obr. 29: Mečová (A044/2006). Sledovaná plocha. *Abb. 29: Mečová Str. (A044/2006). Untersuchte Fläche.*

Obr. 28: Koblížná, Poštovská (A025/2007). Sledovaná plocha. *Abb. 28: Koblížná Str., Poštovská Str. (A025/2007). Untersuchte Fläche.*

S rekonstrukcí povrchu komunikace souviselo snížení terénu ulice přibližně o 0,60 m. Toto snížení se převážně dotklo především recentních navázek a starších úprav komunikace. Archeologický terén byl z velké části zničen výkopy inženýrských sítí. Jediná větší zachovaná plocha s kumulací archeologických situací byla dokumentována v prostoru před Obchodní galerií Velký Špalíček. Druhou kategorií zemních zásahů představovaly výkopy prováděné za účelem opravy a pokládání inženýrských sítí.

Při výzkumu nebyl zachycen v historickém jádru Brna, jinak obvyklý, černozemní půdní typ. V prostoru severní části ulice se podařilo odříznout větší část měšťanského domu, který se nacházel na bývalé parcele Mečová č. 2. Tato část, zahrnující takřka celou jeho východní stěnu a stěnu severní, doplnila půdorys stavby, která byla odkryta částečně již v minulosti při přípravě nerealizované stavby hotelu Trenck a při novostavbě Obchodní galerie Velký Špalíček (v roce 1990 a 2000; Himmelová, Procházka 1993, 100; Procházka 2000). Obdélný půdorys podsklepené, okapově orientované stavby měl rozměr 16,50 × 8 m. Jeho stěny (s. j. 900), dosahující síly 0,85 – 0,90 m, byly vyzděny z kamenů (metabazit) na typickou oranžovou maltu. Na jihozápadní nároží domu navazovala dvojice zdí (s. j. 902 a 903) mladších než zmíněná stavba (primární zděný dům). Jejich interpretace není zcela uchoptitelná. S největší pravděpodobností se jedná o stavební úpravy ve spojitosti s novověkými přestavbami domu, kdy došlo k zasazení původního vjezdu či průjezdu do dvora, který se v těchto místech nacházel. Nejstarší zděná stavba (s. j. 900) porušila několik drobných výkopů z poloviny 13. století.

Výzkum také výrazně doplnil poznatky o doposud částečně dochované historické zástavbě při ulici. Jedná se o dům Mečová č. 4 na západní straně ulice, na straně východní to je Mečová č. 1 - 3, 5 a 7. V důsledku dokumentace uliční zdi (s. j. 921) domu Mečová č. 4 bylo možno

upřesnit naše poznatky o této vrcholně středověké stavbě ze 14. století.

Závažné je zjištění, že stavební aktivity v prostoru dnešního domu Mečová č. 7 spadají již někam k přelomu 13. a 14. století. Dokládá to zed' s. j. 916, dokumentovaná v úrovni základu takřka v celé šířce parcely jižně od průjezdu. Severně průjezdu pak byla dokumentována zed' s. j. 918 a 920.

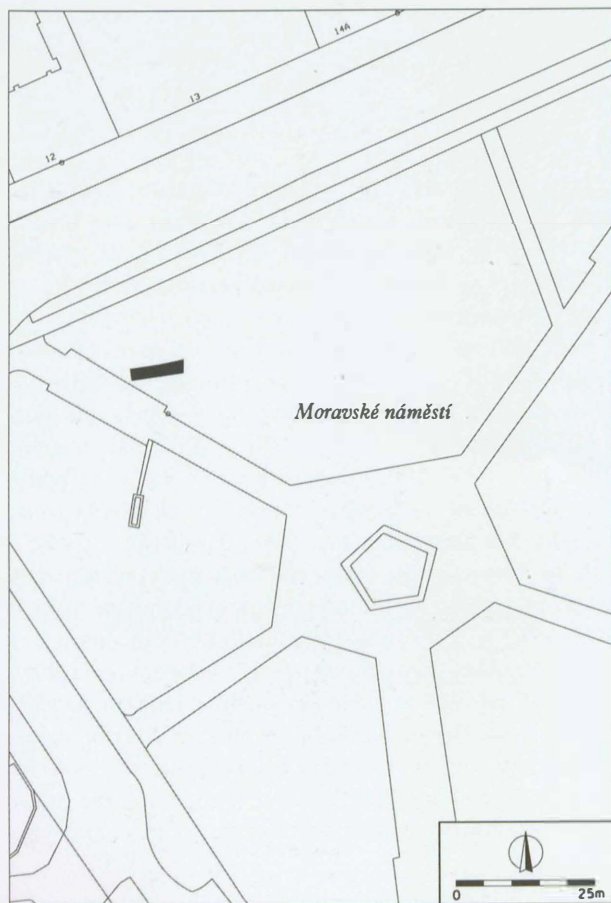
U domu Mečová č. 5 byly dokumentovány zdi s. j. 919 a 920, náležící patrně renesančním stavebním aktivitám. Bližší dataci v tomto případě nelze stanovit vzhledem k chybějícímu vztahu k archeologickým terénům.

Pravděpodobně pozdně gotického stáří je i základ (s. j. 910) severozápadního nároží domu Mečová č. 1–3. Vlastní zdi náležící uličnímu průčelí pak můžeme alespoň v severní části řadit také k pozdnímu středověku či renesanci.

V takřka celé délce ulice se podařilo dokumentovat průběh páteřní kanalizační stoky (s. j. 913, 914 a 915), odpovídající vyznačení situace na dobovém plánu z roku 1817 (Merta, Peška 2007a).

Moravské náměstí, parc. č. 802 (akce A065/2007). Novověk. Město. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum se odehrál 5. července v souvislosti s opravou havárie plynového potrubí v severozápadní části Moravského náměstí.

Obr. 30: Moravské náměstí (A065/2007). Sledovaná šachta. Abb. 30: Platz Moravské náměstí (A065/2007). Untersuchte Schächte.

V hloubce cca 1,80 m (220,00 m. n. m.) narazil výkop na povrch půdního typu. Měl sílu cca 0,20 m a ležel na sprašové návěži. Na půdním typu se nacházela vrstva, ze které byl získán keramický materiál datovaný do 16. století. Snad ji lze spojovat s násypem valu před příkopem bastionového opevnění. Z písemných pramenů víme, že k jeho navržení došlo v 1. polovině 18. století.

Další dokumentované aktivity již asi musíme spojovat s Německým domem, který v prostoru stával. Jeho stavba byla zahájena v roce 1889, roku 1891 byl dostavěn. Za 2. světové války byl poškozen a 19. srpna 1945 zbourán.

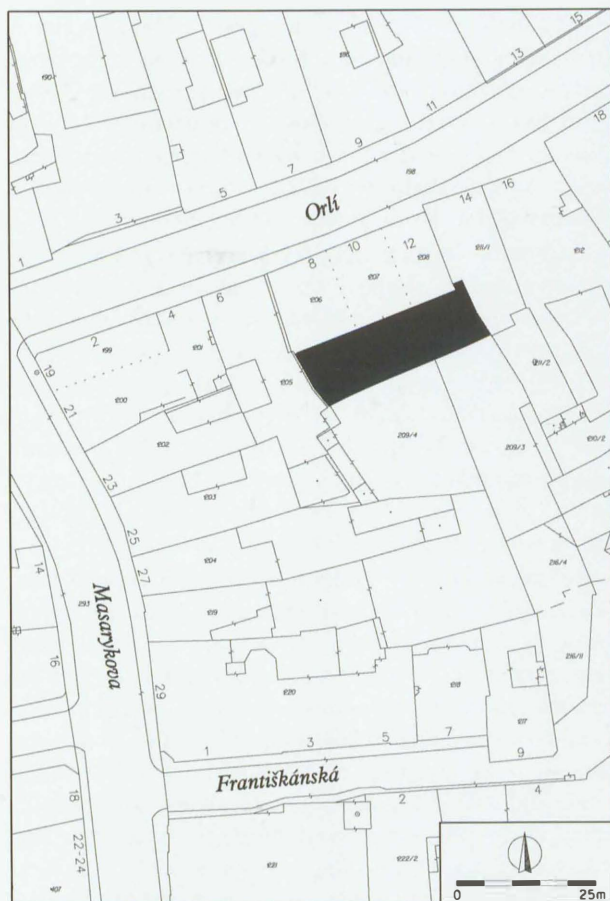
Podařilo se dokumentovat jihozápadní nároží, které bylo v této části podsklepeno. Sklep byl zasypán. Do jeho zásypů byl zahlouben zděný kanál či šachta. Následovala navážka. Do ní byl zahlouben výkop neznámého účelu. Nejmladší aktivitou je stávající travní horizont parku. Dokumentované nároží se nachází v prostoru severozápadní části Německého domu. Pokud by se mělo jednat o jeho součást, je tu jistý rozpor v zakreslené a totální stanicí zaměřené situaci, a situaci, kterou zachycuje plán z roku 1906. Museli bychom ho vysvětlit nepřesností zaměření (téměř vyloučeno) nebo nepřesností plánu z roku 1906. Popřípadě by musela archivní rešerše zjistit, zda podoba Německého domu, zachycená na tomto plánu, je konečná či se dočkala ještě nějaké následné změny, nebo naopak, jestli dům před rokem 1906 měl jiný stav. Jinak bychom byli nuceni uvažovat o tom, že zachycené reliktů náleží starší stavbě. Charakter dokumentované situace však navozoval dojem, že jde o reliktů, které je potřeba spojovat spíše s Německým domem (Sedláčková, Zůbek 2007b).

Orlí ulice 10, parc. č. 207, 209/3, 209/4 (akce A046/2006). Středověk, novověk. Město, sídliště. Záchraný výzkum.

V roce 2007 bylo ukončeno zpracování záchraného archeologického výzkumu, který proběhl v roce 2006 v souvislosti s výstavbou lékařských ordinací na dvorku domu Orlí 10. Výzkum probíhal v několika etapách a mnohdy nebyl jeho průběh vzhledem k zabezpečení stěn stavební jámy ideální. Před zahájením výzkumu se na předmětné ploše nacházela parková úprava dvorku domů Orlí 8 - 12. Archeologické situace zde byly zčásti zničeny již v průběhu demolice starších domů v roce 1957. V rámci této demolice byl prostor někdejšího dvora částečně snížen, přibližně na úroveň povrchu sprašového podloží. Před zahájením výzkumu byl naplánován plošný odkryv celého prostoru, který probíhal postupně po odstranění půdního typu (20. století) a recentních navážek mechanizací. Následně byla plocha stavební jámy rozšířena cca o 2 m jižně.

Vlastní ulice Orlí, k níž parcela náleží, byla vyměřena již v době založení města, nicméně počátkem 20. století byla částečně rozšířena. Původní průběh ulice si dodnes zachovává jižní část a částečně i severní fronta v západní části (podrobněji: Vičar 1965, 276 - 277; stabilní katastr z roku 1825).

Z archeologického hlediska je velice důležitá okolnost, že při ulicích Orlí, Josefské a Františkánské bylo v minulosti zachyceno tzv. předlokační osídlení, přesněji sídlištní aktivity sahající do období před založením města (Pro-

Obr. 31: Orlí 10 (A046/2006). Vyznačení plochy výzkumu. *Abb. 31: Orlí Str. 10 (A046/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.*

cháčka, Loskotová 1999, 169–188). Ulice Josefská, Minoritská, Orlí a Františkánská jsou významné i z hlediska mladších archeologických aktivit, tykajících se vrcholné středověkého města.

Dnešní dům Orlí č. 8 - 12 byl postaven koncem 50. let 20. století po kompletní demolici starších měšťanských domů v roce 1957. Z původních historických domů zůstaly dodnes zachovány pouze základy zadních traktů a některých sklepů odkrytých a dokumentovaných našim výzkumem. Starší plánová dokumentace, případně historické fotografie těchto domů se nedochovaly.

Rozsahem poměrně malý výzkum dvorku Orlí 8–12 přinesl nečekaně zajímavé poznatky a lze jej považovat za velmi důležitý pro studium počátků města Brna.

V celém prostoru, který nebyl narušen stavbou domu v roce 1957 a kde se zachoval půdní typ (s. j. 118), bylo dokumentováno předlokační osídlení ze 12. století. Důkazem tohoto osídlení jsou zahloubené jámy hospodářského charakteru a v několika případech dokumentované zvrstvení. V některých případech lze jámy interpretovat jako obilnice (?) – s. j. 560, 559, 575. Jedním ze zachycených objektů byla i pec neznámého účelu (s. j. 542).

Velmi zajímavou situací z přelomu 12. a 13. století je superpozice dvou dřevohliněných suterénů, jejichž vznik lze na základě dendrochronologické analýzy zuhelnatělého sloupu zasadit nejpozději do počátku 13. století. Starší suterén SI (s. s. j. 5) měl rámovou konstrukci a byl

opuštěn a zasypán. Mladší suterén SII (s. s. j. 4) měl konstrukci sloupovou a zanikl v 1. polovině 13. století požárem. Kromě těchto dvou dřevohliněných staveb byl v prostoru dvorku zachycen ještě dřevohliněný sklípek SIII (s. s. j. 16), který zanikl v závěru 13. století a nebyl zřejmě obytného charakteru. Ze 13. století pochází také odpadní jámka s. s. j. 3.

Obr. 32: Orlí 10 (A046/2006). Západoú část plochy výzkumu. Pohled od severu. *Abb. 32: Orlí Str. 10 (A046/2006). Westlicher Teil der Grabungsfläche. Blick von Nord.*

Od 13. století již můžeme v prostoru dvorku sledovat samostatný vývoj čtyř středověkých parcel.

Nejstarší zachycenou středověkou stavbou v prostoru dvora byl zděný suterén domu DI (s. s. j. 11), postaveného snad již v 1. polovině 13. století. Zanikl požárem. Dokumentovány byly i jeho mladší gotické a novověké přestavby (s. s. j. 12, 13). Je otázka, zda byl tento dům již od počátku součástí parcely domu Orlí 12, do které byl nepochybně nejpozději v novověku začleněn. Z této parcely máme dokumentován pozdně gotický zadní trakt s. s. j. 21 a jeho mladší přestavby (s. s. j. 2 a 19).

Další parcelou, jejíž vývoj můžeme vcelku dobře postihnout, je Orlí 8. Zde byl zachycen fragment staršího gotického sklepa (s. s. j. 6) a mladší přístavby sekundárně podsklepeného zadního traktu (s. s. j. 8 a 9). K této parcele náleží i novověká studna (s. s. j. 20).

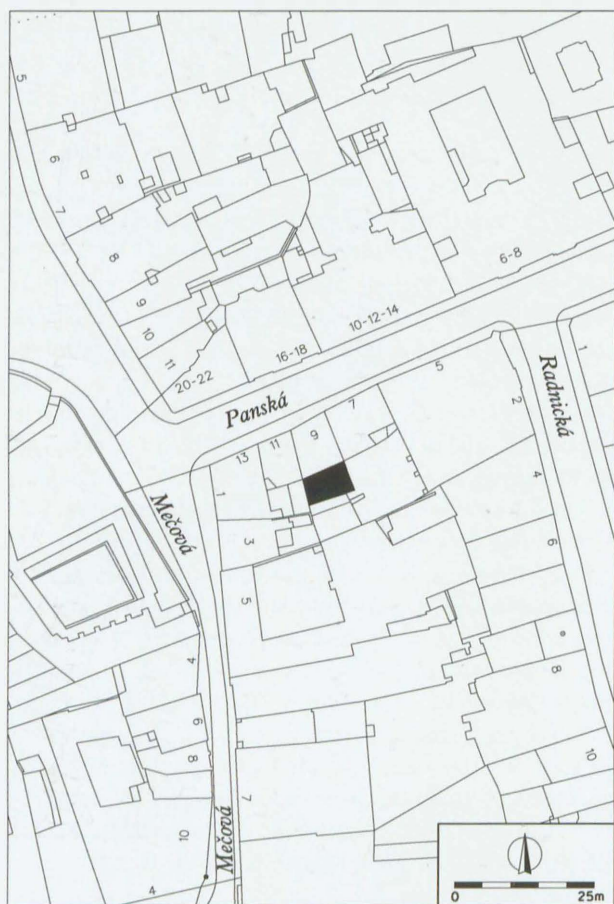
Patrně nejméně informací máme o parcele domu Orlí 10. V jeho zadní části byl zachycen gotický sklep z počátku 14. století se zachovanou vstupní šíjí (s. s. j. 17). Je však otázka, zda tato stavba byla již od počátku součástí městiště, k němuž jednoznačně náleží až mladší stavby s. s. j. 1, 10 a 15.

Výzkumem byla částečně zasažena i parcela sousedního domu Orlí 14. Zde byl dokumentován gotický suterén (s. s. j. 22) a jeho další středověké přístavby (s. s. j. 23) (Peška 2007).

Panská ulice 9, parc. č. 433 (akce A056/2007). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán adaptací prostor INP domu Panská č. 9 a výstavbou nového schodiště do suterénních prostor. Akce byla realizována pracovníky společnosti Archaia Brno, o. p. s., pro Český svaz ochránců přírody, regionální sdružení v Brně. Dle nejstarší zpracované brněnské topografie byla parcela domu

Panská č. 9 součástí velkého městiště a zabírala takřka celou severozápadní čtvrtinu domovního bloku kolem Staré radnice (Panská č. 9, 11 a Mečová č. 1), jež náležela markraběti (area domini marchionis). Autor topografie Oldřich Vičar spekuluje o tom, že parcela byla součástí rozsáhlého markraběcího majetku. Další městiště se rozkládalo na protilehlé straně dnešní Panské ulice (č. 16 až 20) a třetí parcela pak na západní straně ulice Mečové (Vičar 1965, 260–261). Na některou z těchto parcel je potřeba situovat markraběcí mincovnu, která se v Brně nacházela. Naposledy se tak na základě archeologických výzkumů pokusil Rudolf Procházka, který mincovnu lokalizoval na parcelu bývalého domu Mečová č. 2 (Procházka 2000, 63n). Z hlediska historie a historické topografie se pak podrobně daným územím zabývala Milena Flodrová v článku věnovaném problematice tzv. Buchhausu (Flodrová 2002, 61n). Víme, že rozsáhlá parcela číslo 433 patřila na sklonku středověku rodu Házů (Černoušková 2004). Další majitelé nám v současnosti nejsou známi.

Obr. 33: Panská 9 (A056/2007). Sledovaná plocha.
 Abb. 33: Panská Str. 9 (A056/2007). Untersuchte Fläche.

V prostoru sledované parcely ani v jejím přímém sousedství se doposud neuskutečnil žádný archeologický výzkum.

Objekt je zmíněn ve zprávě o výsledcích průzkumu stavebního bloku Staré radnice Bohumilem Samkem, jenž práci poté publikoval ve sborníku Brno v minulosti a dnes (Samek 1963). Dům je zastoupen i v pasportu Dobroslava Líbala a Ludmily Koběrské a v pracích o průzkumu bloku

14 od Libora Hanáka (Líbal, Koběrská 1973, 135; Hanák 1989, 1990). Poslední podrobný elaborát stavebně historického průzkumu vyhotovil Zdeněk Gardavský (1992). Dům byl zahrnut do grantového projektu Měšťanský dům středověkého Brna (Procházka, Černoušková, Merta, Peška, Sadílek 2003; Procházka, Borský, Černoušková, Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sadílek 2006).

Záchranný archeologický výzkum měl předcházet výkopovým pracím pro nově zamýšlený vstup do sklepních prostor domu. Měl začít ihned po odstranění betonového podkladu podlahy. Vzhledem k tomu, že pod zmíněnou vrstvou betonu se objevil zasypaný sklep, výzkum pokračoval formou dohledu, při němž byly dokumentovány odkryté historické stavební konstrukce a byl konzultován postup rekonstrukčních prací ve spojitosti se zaklenutím vyklizeného sklepa. Dokumentovány byly i výkopy pro kanalizaci ve sklepních místnostech 04 a 05.

Rozsahem nevelký výzkum poopravil a doplnil dosavadní stav poznání domu Panská č. 9. Podařilo se prokázat, že současná stavba se nachází na parcele, která vznikla někdy v 16. století rozdělením původního velkého městiště. Konstrukce, dokumentované při vyklizení zasypaného sklepa pod zadní částí domu spolu se zdi ostatních suterénů, dávají v kontextu sousedních domů tušit, že se jednalo o větší, zřejmě trojdílnou stavbu, jejíž počátky sahají někam do pozdní gotiky (15. či 16. století). Tato stavba byla „rozparcelována“ zároveň se zmíněným městištěm. Primárně se zřejmě jednalo o dvorní křídlo náležící domu vystavěnému do ulice Mečové (jeho pozůstatky v sobě skrývá dnešní dům Mečová č. 1).

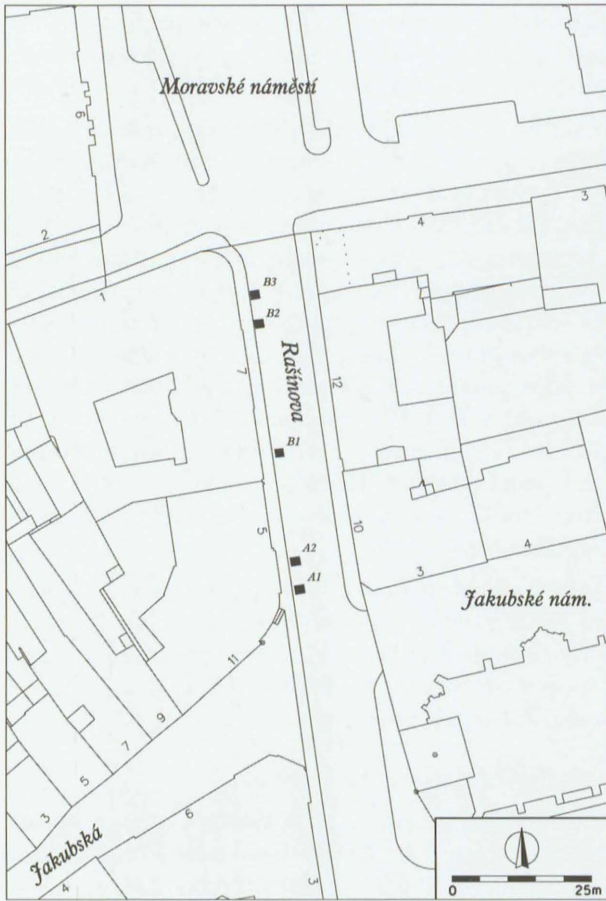
Vlastní dokumentovaný sklep byl vystavěn někdy v 18. století a zasypan na konci století následujícího (Kolařík, Merta, Peška, Zůbek 2007).

Rašínova ulice, parc. č. 549/1 (akce A032/2007). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí“ v uličním bloku 42a se v červnu a červenci 2007 uskutečnil záchranný archeologický výzkum. Základním úkolem terénní části výzkumu byla dokumentace, případně odborná preparace archeologických situací narušených těžbou sanačních sond.

Sledovaný prostor se nachází 35–85 m severozápadně od kostela sv. Jakuba, v západní části severní poloviny Rašínovy ulice. Z hlediska historického byl prostor od vrcholného středověku součástí historického jádra města Brna. Nacházel se v severní části městského hradebního okruhu, severně od areálu farního kostela sv. Jakuba. Byl celý součástí parcely svatojakubské fary (dům č. p. 126b), jejíž severní hranici tvořila městská hradba. Fara byla zbořena na přelomu 19. a 20. století v souvislosti s proražením dnešní Rašínovy ulice a nahrazena dnešní neogotickou budovou Jakubská 11–Rašínova 5.

Geomorfologicky se dnes zkoumaný prostor nachází v nadmořské výšce cca 218,50–219,30 m n. m., na velmi mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k náměstí Svobody. Geologické podloží je tvořeno sprašovou návějí. Na sprašové podloží nasedá holocenní půdní typ, tvořený černohnědou humózní hlínou tzv. černozemí, který ovšem nebyl vzhledem k recentnímu narušení terénu zachycen ani v jedné z dokumentovaných sond.

Obr. 34: Rašínova (A032/2007). Vyznačení sond. *Abb. 34: Rašínova Str. (A032/2007). Bezeichnung der Suchschnitte.*

Celkem bylo zkoumáno, respektive dokumentováno 5 průzkumných sond (A1, A2, B1, B2, B3; půdorys 1,60 × 1,60 m), rozmístěných v severojižní linii, v západní části Rašínovy ulice, před průčelím domů Rašínova 5 a 7 (č. p. 126 a 637, parc. č. 549/1).

Sonda A1 narazila v hloubce 1,30 m na ubouranou korunu kamenného zdiva s. j. 900, které bylo orientováno ve směru severozápad–jihovýchod. Byla zachycena část západní stěny sklepního prostoru (interiér se rozkládal směrem k východu), která původně náležela k domu č. p. 126b (bývalá svatojakubská fara). Zdivo nebylo možné vzhledem k rozsahu odkryvu a recentnímu narušení blíže datovat. Pouze s ohledem na použitý stavební materiál můžeme uvažovat o středověkém stáří konstrukce. V blíže neznámém časovém odstupu (raný novověk) byl sklep zaklenut cihlovou, pravděpodobně valenou klenbou s. j. 902.

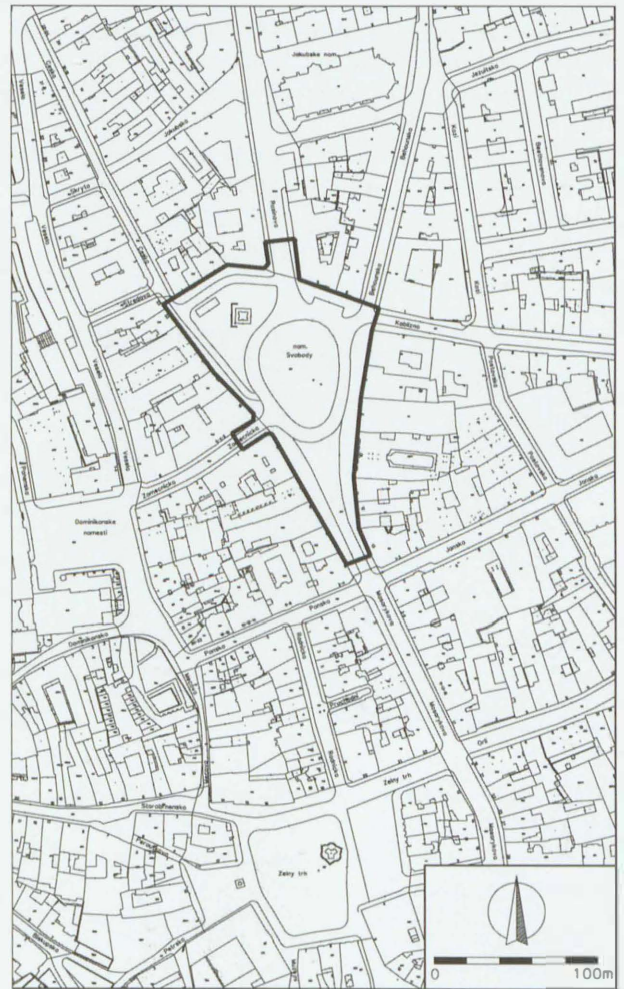
Sonda A2 zachytila v hloubce 1,20 m pod současným povrchem sprašové geologické podloží. Půdní typ byl v celém profilu sondy odstraněn recentními výkopy inženýrských sítí, které se zahlubovaly i do sprašového podloží. Přirozeně bylo v těchto místech zničeno i případné středověké souvrství. Do podloží byl zahlouben také výkop s. j. 500 se svislými stěnami a plochým rovným dnem, které se nacházelo 2,65 m pod současným terénem. Na dně výkopu vyplněného zásypy charakteru přemísťového podloží se nacházela sešlapaná vrstvička spraše. Objekt byl interpretován jako pozůstatek severovýchod-

ního rohu zahloubeného dřevohlinitého suterénu, který byl pravděpodobně předchůdcem kamenného sklepa, zachyceného v sondě A1. Dobu výstavby suterénu nebylo možné zjistit. Zánik stavby můžeme zasadit na základě keramického materiálu z výplně suterénu (s. j. 103) orientačně snad do 2. poloviny 13. nebo do 1. poloviny 14. století.

V sondách B1, B2 a B3 byly zachyceny pouze recentní zásypy inženýrských sítí, resp. sprašové podloží (Kolařík 2007).

Rašínova ulice, náměstí Svobody, Zámečnická ulice, parc. č. 528, 537, 549/1 (akce A093/2005). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra - ostatní komunikace“, náměstí Svobody, p. p. č. 537, k. ú. Město Brno. Terénní část proběhla od 9. 11. 2005 do 31. 8. 2006. Zpracování bylo ukončeno během roku 2007.

Obr. 35: Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická (A093/2005). Sledovaná plocha. *Abb. 35: Rašínova Str., Platz náměstí Svobody, Zámečnická Str. (A093/2005). Untersuchte Fläche.*

Archeologický výzkum probíhal v součinnosti se stavebními pracemi. Provedené zásahy do terénu se dají v zásadě rozdělit do dvou kategorií. Všechny dohledované a dokumentované výkopy byly označovány jako sondy

a průběžně číslovány (např. sonda S1, S2, ...). Celkem jich bylo evidováno 73.

Pro předláždění náměstí bylo zapotřebí snížit terén v průměru o 0,70 m. Při stávající zástavbě, kde měl být nový povrch pro chodce, nepřesáhlo snížení většinou 0,50 m. V prostoru nově budovaného kolejiště dosahovalo až 1,20 m. Větší hloubka byla dosažena také v místech, kde byl terén nestabilní a nevyhověl stavebním normám pro založení komunikace. Při menších hloubkách se snižování nedotklo archeologických situací, v průměru se však dostávalo na jejich povrch. Veškeré zemní práce byly dohledovány, v případě "zajímavých" poloh byly snížené plochy začištěny. Pokud na nich byly přítomny archeologické situace byly zdokumentovány. Šlo o sondy S6, S45, S46, S52, S53, S57, S58, S62, S65, S66, S67 a S71, dále sondy S20, S42 a S43, které souvisely s výměnou kolejového svršku.

Po celé ploše náměstí a také v ústí ulic Rašínova a Zámečnické byla provedena řada dílčích výkopů různých půdorysů a hloubek. Souvisely většinou s budováním nových inženýrských sítí. Všechny byly dohledovány. Přítomné archeologické situace byly dokumentovány. Archeologicky exkavovány byly pouze situace v sondách S1, S48 a S51.

Specifickým případem byla sonda S2 v prostoru nově budované kašny. Zde proběhl předstihový archeologický výzkum, který před započítím zemních prací stavby prozkoumal dotčené archeologické situace až na úroveň podloží.

Obr. 36: Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická (A093/2005). Dokopaná úroveň sondy S2. Pohled od západu. *Abb. 36: Rašínova Str., Platz náměstí Svobody, Zámečnická Str. (A093/2005). Gegrabenes Niveau des Suchschnitts S2. Blick von Westen.*

Geologie

Při dosavadních výzkumech společnosti Archaia Brno, o. p. s., v prostoru náměstí Svobody byla využívána spolupráce geologa (Mgr. L. Lisá, Ph.D. z Geologického ústavu Akademie věd České republiky). Z dosud dokumentovaných situací je zřejmé, že terciérní podloží můžeme na náměstí Svobody (stejně je tomu vlastně na celém území historického jádra města) najít průměrně cca 5 metrů pod současnou úroveň terénu. Jeho povrch je v prostoru celého náměstí velmi nerovný a kolísá až plus minus 1,50 m. Na terciérní tégly (vápnité slínovce) nase-

dají spráše, přerušované půdotvornými pochody. Vymapovány byly celkem dva půdní typy. Sprášová sedimentace je ukončena holocenní půdou.

Setkáváme se však ještě s jedním typem sedimentace. Jedná se o fluvialní typ sedimentace, sledovaný průměrně 4 až 5 metrů pod současnou úroveň terénu. Je představován šterky až šterkopisky přecházející v písčitou a nivní sedimentaci. Jde o facie meandrující řeky. Profil, odkrývající zdvojené koryto menší říčky, provenience Ponávky, byl odkryt například na parcele domu náměstí Svobody 9 v hloubce 4 metrů pod současnou úroveň terénu (Lisá, Bajer 2006, popřípadě Holub, Sedláčková 2005). Mocnost sedimentů v korytě je vždy okolo 1 m. Okrajové části říčky jsou charakteristické především přeplavenými sprásemi, půdní soliflukcí či spadlými bloky terciérních téglů. Stratigrafické zařazení tohoto toku patří do druhé poloviny pleistocénu.

Další charakteristickou facií náměstí jsou tzv. malé úpady neboli deprese vyplněné svahovými procesy spráší a holocenní půdou. Pod bazí těchto úpadů jsou vyvinuty typické mrazové klíny (Kvítková 2001; Lisá, Zapletalová, Peška, Zůbek, Mroczek 2006).

Konfigurace terénu a jeho úpravy

Morfologie náměstí v době založení města vypadala jinak než dnes. Stávající převýšení mezi jižním koncem a severní hranicí činí od západu na východ 2,40 m, 2,70 m a 3,60 m. V počátcích města bylo toto převýšení větší; 4,20 m, 4,30 m a 5,50 m. V jižní části náměstí se povrch půdního typu nachází v průměrné hloubce 0,60 m, v severní části v hloubce 2,50 m. V tomto prostoru existovala určitá terénní deprese. V této souvislosti je zajímavý poznatek, že v severozápadním koutě byl v povrchu sprášového podloží zaznamenán zlom a jeho poměrně prudký sklon k jihozápadu (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005). Pomineme-li nejsevernější partii náměstí, kde už asi terén stoupal směrem k severu (je otázka, zda tady můžeme hledat nějakou výraznější hranu jmenované deprese), lze prohlásit, že původní terén náměstí (povrch půdního typu) měl obecně sklon k severovýchodu. Při ústí Koblížné ulice by se tedy nacházel nejnižší položený bod.

Již v průběhu 13. století se terén v místě deprese navýšil až o 2 m. Zdá se, že sem měšťané asi programově začali vyvážet odpad. Nešlo ovšem o jednorázovou záležitost, ale o postupný proces. To dokládají šterkové úrovně, kterými jsou vrstvy místy proloženy, výkopy jam, zahluobené do jednotlivých vrstev, a v neposlední řadě také interpretace situace kolem odpadní stoky v sondě S2. Tuto skutečnost podporuje i datační materiál získaný z jednotlivých vrstev. Jde především o zlomky keramiky. Nutno ovšem říci, že vrstvy ho místy obsahují velice málo. Často v nálezech převažovaly zvířecí kosti. V roce 2003 byl v sondě S14 (akce A003/2003), v severozápadní části náměstí, odebrán z nejstarší odpadní vrstvy vzorek dřeva, který pocházel ze stromu, smýceného někdy v letech 1216–1226 (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005). V sondě S2 stávajícího výzkumu byla z vrstvy cca 0,60 m nad podložím získána mince ražená v letech 1248–1253 (denár fenikového typu, který razil Přemysl Otakar II. ještě jako markrabě moravský).

Archeologické vyhodnocení, stejně jako provedené analýzy makrozbytků, pylů a zvířecích kostí do jisté míry potvrdily, že jde o vrstvy odpadní.

Obdobné vrstvy zaznamenáváme na celé ploše náměstí (pokud jsou ovšem dochovány). Směrem k jihu však mocnost souvrství výrazně slábne. Místy zaznamenáváme jen jednu poměrně slabou odpadní vrstvu. Zčásti je to jistě dáno úpravami terénu v mladších obdobích, obecně lze ovšem prohlásit, že nejmohutnější souvrství se vytvořilo v severní části, v prostoru zmíněné terénní deprese.

U vrstev se nemusí nutně ve všech případech jednat (a to ani v severním prostoru) o navezený materiál. Některé vrstvy mohly vznikat samovolně v souvislosti s odpadem při provozu náměstí. Často asi spolupůsobily oba jevy dohromady a podílet se na vzniku souvrství mohly i další faktory (např. splachy při deštích apod.).

Můžeme tedy shrnout, že ukládáním odpadu na náměstí se jeho úroveň ve 13. století zvýšila, místy byla jeho konfigurace programově pozměněna. Zcela jistě bylo úmyslem postupně vyrovnat terénní depresi v jeho severní části.

Víme ovšem, že docházelo i k opačnému jevu, kdy měšťané naopak terén snižovali. Jde o prostor při východní straně náměstí, přibližně v její střední části. Byl zde odstraněn nejméně půdní typ a snad i část sprašového podloží. K tomu došlo ještě ve 13. století, protože na odhalené sprašové návěži je uloženo stejně staré souvrství odpadních vrstev a šterkových úrovní. Účel tohoto snížení terénu zůstává nejasný. Muselo jít o zemní práce poměrně velkého rozsahu.

Úpravy povrchu náměstí Před započítáním stavebních prací měla většina plochy náměstí asfaltový povrch. Po odstranění jeho podkladových vrstev byla na velké části prostranství zachována dlažba 19. století z kamenných dlažebních kostek (cca 20 × 20 × 20 cm). Starší dláždění z období novověku, jak je můžeme vidět například na vyobrazeních z 18. století, nebyla přítomna. Pravděpodobně byla kompletně odstraněna již v minulosti.

Pro středověk se z písemných pramenů dovídáme, že dlažbou byly opatřeny pouze nejvýznamnější ulice a náměstí, a to teprve od 14. století. První zpráva o dlažbě v Brně je z roku 1346 (Dřímál, Peša 1969, 78).

Předmětný výzkum, stejně jako výzkumy starší, potvrdil, že náměstí v nejstarším období opravdu nebylo vydlážděno. Povrch náměstí však byl upravován. Nejčastější zjištěnou úpravou byly šterkové úrovně. Většinou byly tvořeny šterkem. Ten sestával ponejvíce z kamínků metabazitu nebo kamínků a oblázků slepence Old Red. Zaznamenány byly i kombinace obou složek. Někdy byly přítomny další příměsi (např. zlomky stavební keramiky či vypálené mazanice). Síla těchto vrstev se pohybovala od řídkého „rozhození“ jednotlivých kamínků a kamenů až po cca 0,20 m. Dokumentovány byly víceméně na celém rozsahu náměstí. Nejednalo se však v žádném případě o souvislé „šterkování“ celého náměstí. Pokryty byly vždy jen dílčí úseky. Lze se domnívat, že šlo o exponovaná místa, jako byly komunikace, přístupy k domům či okolí trhovských krámků (?) atd. V severovýchodní části náměstí bylo pro 13. století zaznamenáno místy až pět šterkových úrovní nad sebou, oddělených od sebe odpadními vrstvami (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005).

Lepší úprava povrchu náměstí byla zaznamenána pouze ve třech případech. Sonda S73 dokumentovala dlažbu z kamenů metabazitu a slepence Old Red. Lze ji ztotožnit s dlažbou, která byla zachycena při starších akcích v letech 2000 a 2003 (Peška 2001a; Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005). Při výzkumu v roce 2003 byla dokonce zaregistrována přítomnost „oranžové“ malty, která se nezdála být příměsí, ale pojivem. Tuto dlažbu je možné datovat do konce 13. století.

Nedaleko ústí dnešní Rašínovy ulice bylo při starší akci v roce 2003 dokumentováno jednoduché dláždění z nasucho kladených kamenů, které pocházelo patrně z 2. poloviny 13. století (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005).

Nejlépe časově zařadit se podařilo dlažbu, kterou zachytily sondy z roku 2003 na východní straně náměstí nedaleko od domu č. p. 9. Byla tvořena z nasucho kladených kamenů slepence Old Red a nahodilých zlomků vypálené mazanice. Uložena byla na odpadních vrstvách z 2. poloviny 13. století a překryla ji vrstva s keramikou, která byla datována do 2. poloviny 14. až 15. století (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005).

Stoky

Jako část stoky jsme interpretovali aktivitu dokumentovanou v sondě S2 v severovýchodní části náměstí. Terénní situace zde byla poměrně dosti komplikovaná, nakonec jsme ji však vyhodnotili následovně. První fázi stoky představoval výkop zahloubený 0,60 m do odpadních vrstev. Ty byly uloženy na podloží, které vytvářelo dno stoky. Šířka stoky činila nejméně 0,90 m. Stoka byla zasypaná. Druhá fáze byla prohloubena také do podloží, takže hloubka vzrostla až na 1,10 m. Šířka výkopu dosahovala 1 m. V této fázi měla stoka alespoň zčásti dřevěnou konstrukci, jejíž pozůstatky, v podobě svislých dubových kůlů, byly zaregistrovány při severní stěně. Na dno stoky bylo založeno kamenné zdivo o šířce 0,70 m, které představuje vyzdění jižní stěny třetí fáze stoky. Pak došlo k zasypaní zbytků druhé fáze. Ve zvýšené úrovni bylo založeno i poněkud subtilnější kamenné vyzdění (síla 0,50 m) severní stěny třetí fáze. To možná nebylo souvislé nebo došlo k jeho pozdějšímu rozebrání či destrukci (ovšem odstraněné). Než byla vybudována třetí fáze stoky, narostl okolní terén odpadními vrstvami a šterky o cca 0,60 m a během její existence o dalších nejméně 0,50 m. Původně byla stoka hluboká 0,90–1 m, při zániku nejméně 1,40 m. Vnitřní šířka této poslední fáze činila 0,80 m, vnější 2 m. U žádné ze stok však na jejím dně nebyly zaznamenány uloženy, které by souvisely s provozem stoky (nánosy apod.). Všechny tři představené fáze stoky měly shodný průběh, z něhož byl zkoumán úsek o délce 7 m. Takřka stejný průběh prostorem měl i pozdější, asi raně novověký vodovod, zahloubený do zasypaní poslední fáze stoky. Souvisí to nepochybně s konfigurací terénu. Stoka i vodovod směřují zřejmě nejpřirozenější cestou do nejnižší položeného místa náměstí při Kobližné ulici.

K datování stoky výrazně přispěla dendrochronologická data. První fáze stoky byla mladší než blíže neurčené zařízení s dřevěnou konstrukcí s. s. j. 008 (k němu níže). Strom, ze kterého pocházel jeden jeho prvek, byl smýcen na přelomu let 1243 a 1244. Jeden z kůlů vý-

Obr. 37: Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická (A093/2005). Část profilu v sondě S2. Je patrná středověká stoka a novověký vodovod. *Abb. 37: Rašínova Str., Platz náměstí Svobody, Zámečnická Str. (A093/2005). Teil des Profils im Suchschnitt S2. Sichtbar ist sowohl der mittelalterliche Kanal als auch die neuzeitliche Wasserleitung.*

dřevo druhé fáze stoky pocházel ze stromu smýceného někdy v období 1260–1280. Stejná stoka byla dokumentována také v sondě B4 z roku 2000 (Peška 2001a). Zde odebraný dendrochronologický vzorek poskytl datum – podzim 1256. K zániku stoky se lze vyslovit pouze na základě keramického materiálu, který byl získán z jejích zásypů. Datován byl do 14. století. Také keramické zlomky ze zásypu mladšího vodovodu byly zařazeny do 13. a 14. století. Nejméně jeden lze s jistotou klást do 1. poloviny 15. století.

Další aktivity, které lze spojit s odvodem odpadní vody, byly dokumentovány v severozápadní části náměstí. Z předmětného výzkumu jde o sondu S38, která zachytila segment kanálku s vydřevenou stěnou. Hloubka od výdřevy činila 0,30 m. Okolní terén však byl oproti jeho dnu převýšen o 0,80 m. Představovalo ho odpadní souvrství, které při stěně kanálku bylo utvořeno tak, že se jeví jako břeh. Kanálek byl jen zčásti zahlouben do podloží. Jeho výplně vykazovaly takový charakter, že je možné je spojovat s nějakým vodním režimem. Následně byl kanálek zasypan a terén navýšen. Na základě keramického materiálu lze kanálek, který můžeme s velkou pravděpodobností určit jako část stoky, datovat do 13. století.

Analogická situace byla dokumentována v sondě A1 v roce 2000 před domem č. p. 1 (Peška 2001a). Datována byla do středověku. Na tomto místě byla v sondě S14 v roce 2003 dokumentována ještě další aktivita, kterou je možné označit za stoku. Šlo o segment výkopu, jehož šířka činila 1,56 m. Hluboký byl 0,40 m. V jeho ose byl do dna zahlouben další výkop, široký 0,50 m a hluboký 0,40 m. Ten byl překryt dřevěnými deskami o šířce 0,20 m. Jeho výplň se zdála souviset s tekoucí vodou. Na základě keramického materiálu byl datován do 2. poloviny 13. století (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005). Vzhledem k tomu, že byly zkoumány jen nepatrné segmenty těchto aktivit, nemůžeme se vyjádřit k otázce jejich vzájemných vztahů.

Na závěr se ještě vrátíme k výše jmenované aktivitě s. s. j. 008, která byla starší než stoka v sondě S2. Její interpretace zůstala neobjasněna (můžeme uvažovat např. o technologickém zařízení). Není však vyloučeno, že jde rovněž o část stoky. Zvláště když projevuje jisté shodné znaky se stokou ze sondy S14 z roku 2003. Podle dokumentované situace a terénních pozorování ji lze popsat následovně. Utvořena byla liniovým výkopem. Zachycen byl úsek o délce 3,20 m. V horní partii (do cca 0,65 m) musel mít šířku nejméně 1,50 m. Ve zbytku (tj. dalších 0,55 m) byl široký jen 1,10 m. Dolní partie měla přímé svislé stěny a ploché dno. Při stěnách se zde nacházel výplet z proutí a svisle zaražených kůlů. V čele (tj. při západní stěně) nebyl výplet přítomen. Nacházela se zde jen řada kůlů. Přes dolní část výkopu byly napříč položeny kuláče, na kterých byly podélně uloženy desky. Těmi byla dolní část výkopu překryta. Určené prvky byly vyrobeny z jedlového nebo dubového dřeva. Dolní část výkopu byla vyplněna uloženinami, které však mnoho o funkci zařízení nenapověděly. Horní část (nad deskami) byla zasypaná. Pokud by šlo o stoku, procházela by jen poměrně krátkou trasou v severovýchodní části náměstí. Vzhledem k dendrochronologickým datům (viz výše) by neměla dlouhého trvání (asi jedno desetiletí). Je proto otázkou, proč byla vysřídána téměř v podstatě shodně probíhající stokou, u níž jsme rozlišili tři fáze.

Pokud nastíněné poznatky stručně shrneme, tak archeologické výzkumy prokázaly, že ve středověku (nejméně ve 2. polovině 13. století), byl odvod odpadní vody ze severní části náměstí řešen budováním stok. Šlo o liniové výkopy s výdřevou. Poslední fáze stoky (zřejmě hlavní), dokumentované v severovýchodním prostoru náměstí, měla dokonce vyzděné stěny. Vzhledem k tomu, že stoky byly nalézány v nejhlubších místech terénní deprese, která v dané části náměstí existovala, mohla se do nich přirozenou cestou stahovat dešťová a odpadní voda z celého náměstí.

Kanalizace

Předmětný výzkum, stejně jako předcházející akce, poměrně často dokumentoval zachované segmenty staré kanalizační sítě (podobně jako i v ostatních částech města). Tu vytvářely jednotlivé, z cihel zděné kanály. Tuto kanalizační síť můžeme bezpochyby považovat za počátek moderního kanalizačního systému v dnešním slova smyslu. Její drtivá většina pochází z 19. století. Můžeme předpokládat, že hustota sítě se ve městě razantně zvýšila v jeho druhé polovině po neblahých zkušenostech s epidemiemi cholery v letech 1831–1832, 1836 a 1849, jejichž vypuknutí zapříčinily nevyhovující hygienické poměry (Dřímál, Peša 1969, 208). K řešení tohoto tématu by zcela jistě přispělo i celkové zpracování zmiňované problematiky na základě archivních pramenů a plánů. Doposud se však tomuto tématu nikdo zevrubněji nevěnoval. Dodejme jen, že první z cihel zděné kanály se v Brně začaly budovat již v 17. století. Příkladem může být kanál, vedoucí pod stávající zástavbou severní strany Solniční ulice (známý z plánů 18. století), který byl nejnověji dendrochronologicky datován právě do 2. poloviny 17. století (Merta, Peška 2007b).

Na základě archeologických poznatků můžeme o kanalizaci dokumentované na náměstí Svobody říci následující. Kanály jsou v dřívější většině utvářeny z cihlového zdiva. V obecném pohledu je lze rozdělit na dvě základní kategorie. Za prvé jsou to větší a hlouběji založené kanály, které vytvářejí základní osnovu sítě. Jde o hlavní trativody a zařadit sem lze i přípojky k jednotlivým domům. Jsou zaklenuty valenou klenbou, šířka vnitřního prostoru se pohybuje kolem 0,60–0,70 m a výška přesahuje 1 m u hlavních tras (u severního ramene činila 1,40 m), u přípojek bývá nižší. Výzkum dokumentoval části dvou hlavních trativodů (nejlépe v sondě S6). Jeden sbíral vodu z domů na západní straně náměstí, druhý na východní. V severní části náměstí v západovýchodním směru probíhala další hlavní trasa, na kterou musely být dvě předchozí napojeny. Pokračovala do Kobližné ulice, kterou se odpadní voda dostala ven z města. Na tuto síť byla napojena rovněž budova městské váhy a strážnice, musela být tudíž vybudována před léty 1869–1870, kdy byly obě stavby zbourány.

Zajímavá situace byla dokumentována na Rašínově ulici (viz sonda S70). Kanál s. j. 2916 zde narušil kanál s. j. 2917. První svým charakterem odpovídá kanálům 19. století. Datování staršího je otázkou. Měl také jiné rozměry vnitřního prostoru (šířka 0,80 m, výška 0,75 m). Do druhé kategorie můžeme zařadit menší, často poměrně mělce zahloubené kanály. Jsou rovněž budovány z cihelného zdiva. Šířka vnitřního prostoru většinou nepřesahuje délku cihly, která vytváří strop, výška je odpovídající. Zajímavě řešené zaklenutí měl kanál s. j. 983 v sondě S22. Bylo vytvořeno ze zkosených cihel uložených na kant do podoby sedlové střechy. V podstatě stejný kanál byl dokumentován poněkud jižněji v roce 2004 (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005). Do popsaných kanálů byla pravděpodobně svedena dešťová voda z okapů. Lze předpokládat, že byly napojeny na hlavní kanalizační síť, a to buď sespádováním, či spíše přes přepadové šachty.

Šachty (většinou také z cihelného zdiva), které byly součástí kanalizační sítě, byly zachyceny v sondách S25, S57, S63 a S66.

Vodovody

Podařilo se objevit dva vodovody, nezapadající do dosavadní představy o brněnských vodovodech, která byla učiněna na základě písemných pramenů (Dřímál, Peša 1969, 79, 139; Jordánková, Sulitková 1991).

Sedmimetrový úsek jednoho z nich byl zachycen v sondě S2. Byl utvořen výkopem o šířce 0,80 m a zachované hloubce 1 m. Voda byla vedena v potrubí, které se skládalo z jednotlivých keramických trubek. Vyzvednuto bylo pět celých a segmenty čtyř dalších (délka 0,90 m, vnitřní průměr cca 0,12 m). Potrubí bylo uloženo na dně výkopu a izolováno jílem. Výkop pak byl částečně (po vichol izolace) zasypán. Nad potrubím byla postavena konstrukce z nasucho kladených cihel v podobě sedlové střechy. Jde velice pravděpodobně o „chráničku“, která měla eliminovat tlak zeminy na potrubí. Dutá prostora konstrukce byla vyplněna vápnem. Pravděpodobně však jde o druhotný „průsak“ z mladší vápenné jámy. Výkop byl následně zasypán. K datování nepřinesl výzkum mnoho poznatků. Vodovod byl mladší než aktivity 13. a 14. století

a starší než aktivity 19. století. Ze zásypu byl získán keramický materiál 13. a 14. století. Nejméně jeden keramický zlomek lze s jistotou klást do 1. poloviny 15. století. Co se týče průběhu vodovodu, víme, že směřoval na Kobližnou ulici. Při rekonstrukci této ulice, probíhající v roce 2007 (viz výše), bylo zachyceno několik úseků v podstatě identického vodovodu, pouze trubky byly subtilnější. Na základě dokumentovaných sond v ploše náměstí se pak jako jediná možná trasa, odkud vodovod přicházel, jeví ta ze Zámečnické ulice. Vodovod musel probíhat prostorem, kde byla později postavena budova městské váhy, a těsně míjel základ Merkurovy kašny. Jako pravděpodobná se nám jeví hypotéza, že vodovod neměl nic společného s Merkurovou ani se starší Gialdiho kašnou (je od ní vzdálen cca 5–6 m). Časově zařadit ho lze do pozdního středověku a raného novověku. Svou funkci ztratil nejpozději s výstavbou budovy městské váhy ve 2. polovině 17. století. Napojen byl zřejmě na vodovod ze Svratky, popřípadě na vodovod z Cimply. Je otázkou, zda by se mohlo jednat o část vodovodu, jehož výstavba byla předmětem smlouvy z roku 1415, ve které se městská rada dohodla s Prokopem z Písku a Václavem Házem (Dřímál, Peša 1969, 79; Jordánková, Sulitková 1991, 30).

Další vodovod dokumentovala sonda S36. Podařilo se zde zachytit segment dřevěného potrubí, vyrobeného vrtáním kmene stromu o průměru cca 0,25 m. Uloženo bylo ve výkopu o šířce 0,60 m a hloubce 0,70 m. Snad by mohlo jít o analogickou situaci k historickému vodovodu z Cimply, o kterém víme, že vodu přiváděl potrubím z vrtaných borových kmenů navzájem do sebe zasunutých a spojených železnými třmeny a skružemi (Jordánková, Sulitková 1991, 310). Část stejného vodovodu dokumentovala pravděpodobně také sonda S53. Po dřevěném potrubí zde však zbyla jen dutina. Není také vyloučeno, že části výkopu vodovodu zachytily rovněž sondy S14 a S52. Vodovod musel přicházet od Masarykovy ulice, vedl prostorem, kde byla později vybudována budova městské strážnice, vyhnul se kostelu sv. Mikuláše a směřoval do míst, kde byly objeveny základy Gialdiho a mladší Merkurovy kašny. K datování nepřinesl výzkum mnoho poznatků. Odebraný vzorek potrubí nebyl dostatečný pro dendrochronologickou analýzu. Situace se zdála nasvědčovat tomu, že pochází ze středověku. Jeho výkop byl zahlouben do souvrství ze 13. století. Ze zásypu byly vyzvednuty keramické zlomky, které lze datovat na přelom 13. a 14. století. Stejně staré fragmenty byly odebrány z vrstev překrývajících zásyp. Není ovšem zcela vyloučeno, že jde o redeponovaný starší materiál. Vodovod lze snad zařadit do pozdního středověku a raného novověku (respektuje stavbu kostela sv. Mikuláše datovanou do 14. století). Svou funkci ztratil nejpozději s výstavbou budovy městské strážnice ve 2. polovině 17. století. Napojen byl zřejmě na vodovod ze Svratky. Je otázkou, zda by se mohlo jednat o část vodovodu, jehož výstavba byla předmětem výše zmíněné smlouvy z roku 1415.

Kašny

Archeologickými výzkumy bylo dokumentováno masivní základové zdivo čtvercového půdorysu (nejlépe v sondě S2 pojednáváné akce), které bylo přisouzeno Merkurově kašně, která tu stávala až do roku 1867.

Při jejím budování stavebníci nevyužili základové zdivo starší Gialdiho kašny, naopak ho v místě pokládání nového základu odstranili.

Jako část základu Gialdiho kašny bylo interpretováno zdivo s. j. 953 v sondě S2. Pod ním se nacházela dutina po kůlu. Lze tedy uvažovat, že byl založen na dřevěné konstrukci, kterou si vyžadoval nestabilní zvlhčený terén. Dokumentovaný segment naznačuje, že půdorys základu byl kruhový.

Rovněž základ Merkurovy kašny byl uložen na dřevěné konstrukci, sestávající ze zaražených kůlů a trámového roštu. Ze dvou kůlů byla dendrochronologickou analýzou určena doba, kdy mohlo dojít ke smýcení stromů, ze kterých byly kůly vyrobeny. U prvního jde o rozmezí 1586–1599, u druhého 1575–1585. Protože víme, že kašna byla postavena v letech 1693–1699, musí jít o druhotně využití prvky či o prvky vyrobené ze starého dřeva. Nabízí se interpretace, že došlo k využití dřevěných prvků získaných při destrukci Gialdiho kašny, vybudované v roce 1591. Nebo lze celou situaci vyložit následovně. Dokumentovaný základ Merkurovy kašny je shodný se základem Gialdiho kašny (využila ho) a segment zdiva s. j. 953 představuje pozůstatek nějaké kašny starší.

Jámy na hašení vápna

Jámy na hašení vápna jsou dokladem toho, že náměstí se občas v některých částech stávalo stavenišťem, stejně jako je tomu i v dnešních dobách. Dvě jámy byly zachyceny v jižní části v sondě S6, tři v severovýchodním prostoru v sondě S2. Posledně jmenované se nacházely v bezprostřední blízkosti někdejších kašen. Lze tedy uvažovat o možnosti, že souvisejí s jejich výstavbou či opravami.

Dřevěné stavby/ konstrukce

Přítomnost někdejších dřevěných staveb či konstrukcí na ploše náměstí nám dokládají dokumentované sloupové nebo kúlové jamky, popřípadě v příhodnějších podmínkách zachovalé samotné prvky. Zachytila je například sonda S24 z roku 2003 (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005). Předmětný výzkum dokumentoval v sondě S63 řadu tří sloupových jamek a v sondě S65 několik zachovalých dřevěných kůlů. Všechny pocházejí ze 13. století. Asi je potřeba je spojovat se stavbami či konstrukcemi, které souvisely s provozem tržiště.

Zástavba při náměstí

Cena městišť kolem náměstí se roku 1365 pohybovala ve střední cenové kategorii (Vičar 1965, 275). Aдекватní tomu zřejmě do jisté míry byla i podoba na nich stojících domů. Na základě především archeologických pramenů byla o středověké zástavbě města učiněna jistá představa. Ta má svou platnost i v případě náměstí Svobody (např. Holub, Kolařík, Merta, Peška, Zapletalová, Zůbek 2005a; Holub, Merta, Peška, Zapletalová, Zůbek 2003; Merta 2001; Procházka, Borský, Černoušková, Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sadílek 2006).

Pro Brno třináctého století počítáme s převahou dřevohliněné zástavby. Jejím nejčastějším dokladem jsou sklepy hloubené do sprašového podloží. Nejsou zděné, nalézány jsou doklady dřevěných konstrukcí. Jsou typické pro 13. století, především jeho druhou polovinu. Zdá se, že podstatná část jich zaniká na konci 13. a počátku 14. století. Velice často je jako příčina zjišťován po-

žár. Pozůstatky suterénů dřevohliněných staveb byly zaznamenány také na parcelách při náměstí Svobody, např. v případě domu č. p. 8 (Kováčik 1998), 16 (Holub 2005) a 17 (Peška 2001b).

Požáry asi byly hlavním důvodem výstavby zděné architektury. Jejím nejčastějším dokladem jsou opět sklepy. Zdivo je z velké části kamenné, postupně je však do výstavby stále více začleňována pálená cihla, až se v novověku a pozdějších obdobích stává v podstatě základním stavebním prvkem.

Předmětný výzkum „narážel“ na relikty staré zástavby pouze v těch místech, kde stávající fronta domů ustoupila z původní uliční linie. Nejlépe se podařilo rekonstruovat situaci v prostoru dnešního ústí Rašínovy ulice, nově proražené v roce 1900. Byly zde dokumentovány sklepní prostory dvou vedle sebe stojících budov, které byly následně propojeny.

Budova při někdejší Hřbitovní uličce měla sklep obdélného půdorysu o rozměrech 8,50 × cca 20 m. Původně byl dvouprostorový a plochostropý. Příčka se nacházela 11,80 m od čela sklepa. Tuto stavební fázi lze na základě charakteru zdiva klást do konce 13. či spíše 14. století. Pravděpodobně ještě v pozdním středověku byla do sklepa vložena další příčka ve vzdálenosti 7 m od čela sklepa. Později byl prostor při ulici rozdělen příčkou v podélné ose sklepa. Na ni byly usazeny valené klenby. V zadní části sklepa nebyla klenba zaznamenána (asi byla odstraněna již v minulosti). Ještě před zaklenutím došlo ke zvýšení stropu sklepa. Dokládají to krakorce v západní stěně a omítka na ní, která původně již náležela přízemí domu. V čelní stěně byl při jihovýchodním rohu zaznamenán segment okénka. Původní čelní zeď domu byla přezděna a zesílena. Sklep byl propojen se sklepem sousední budovy. Měl obdélný půdorys o rozměrech 12 × více než 4 m. Původně byl plochostropý. Na základě charakteru zdiva ho lze klást rovněž do konce 13. či spíše 14. století. Dokumentovaná severní stěna sklepa nebyla původní. Pravděpodobně ještě v pozdním středověku byla do sklepa vložena příčka ve vzdálenosti 5,20 m od čela sklepa. Teprve potom byla do sklepa vložena klenba. Původní čelní zeď domu byla přezděna a zesílena. Toto zesílení, zaznamenané také u výše popsaného domu, souvisí pravděpodobně se spojením obou budov do jediné stavby, s čímž koresponduje propojení sklepů.

Další závažné poznatky o zástavbě náměstí přinesla sonda S59. Na jejich základě a v kombinaci s informacemi z akce A003/2003 (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005) lze vyslovit hypotézu, že ve středověku (konec 13., 14. století) se na ploše domovního bloku č. p. 5 a 6 nacházelo pět městišť se štítově orientovanými domy. Archeologie prokázala, že v novověku na místě dvou domů, stojících nejbližší Hřbitovní uličce, vyrostl dům jeden. Tak to také lze vidět na vyobrazeních z 18. století. Tam vidíme, že se tak stalo i se dvěma domy stojícími blíže Běhounské ulici.

Představené informace se neshodují se situací, kterou pro daný prostor rekonstruoval na základě písemných pramenů Oldřich Vičar. Ten k polovině 14. století má v prostoru domovního bloku č. p. 5 a 6 namísto pěti jen tři parcely (Vičar 1965, příložený plán). Je otázka, zda archeo-

logický výzkum zachytil starší situaci, nebo zda byla Vičarova rekonstrukce vypracována správně.

Fenoménem, o kterém je potřeba se ještě zmínit, jsou novověké a mladší sklepy, ražené z domů pod prostor vlastního náměstí. Jde o jev běžný po celém městě. Již dříve byly systematicky mapovány. Jejich známý počet na náměstí Svobody se však výrazně zvýšil především na základě archeologického výzkumu, který probíhal v letech 2003 až 2005 při výstavbě kolektoru (Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zůbek 2005).

Kostel sv. Mikuláše

Z kostela sv. Mikuláše, který stával na náměstí až do roku 1869, zůstala zachována úroveň základových zdí. Archeologický výzkum ověřil a místy doplnil informace získané již při výzkumu v roce 2000 (Merta, Peška, Sadílek, Urbánková 2000). Zkoumány tehdy byly plochy západně a východně od kolejiště. Nyní byl půdorys kostela zkoumán i přímo v prostoru kolejiště.

Jednotlivá dokumentovaná zdiva vykazovala stejný charakter. Pouze místy byla pozorována skutečnost, že kromě charakteristické oranžové malty se vyskytovala malta žlutá. Šlo o část jihozápadního pilíře průčelí, severního základu vítězného oblouku a pozorována byla také v jihovýchodním rohu lodi. Zde byla situace nejzajímavější, protože se jevila tak, že základové zdivo jihovýchodního opěráku a základu pro vítězný oblouk je stavěno na oranžovou maltu, zdivo jižní stěny na žlutou. Výraznější linie ve skladbě zdiva však nebyly pozorovány, zdálo se jednolitě. Výskyt žluté malty je spíše výsledkem rámcové změny v technologii výroby malty či působení druhotných vlivů. V severním základu pro vítězný oblouk byly zazděny tři stavební články. Jeden z nich byl vyjmut, zdokumentován a uložen v budově Památkového ústavu v Brně (nám. Svobody č. 8).

Z mladší stavební úpravy kostela sv. Mikuláše (18. století), kdy byla postavena věž a nové západní průčelí, zůstala zachována také jen úroveň základových zdí. Vykazovaly poměrně jednotný charakter.

Obr. 38: Rašínova, náměstí Svobody, Zámečnická (A093/2005). Relikty kostela sv. Mikuláše a městské strážnice. Pohled od východu. *Abb. 38: Rašínova Str., Platz náměstí Svobody, Zámečnická Str. (A093/2005). Relikte der St. Nikolauskirche und der Stadtwache. Blick von Osten.*

Podle náleзовých okolností a na základě charakteru zdiva lze kostel datovat do 2. poloviny 13. či do 14. století. Tím se vylučuje možnost, že se jedná o kapli, zmiňovanou před rokem 1231. Je otázka, zda bychom s ní nemohli spojovat relikty stavby s. s. j. 082, která byla objevena pod presbytářem kostela.

Velice zajímavá byla skutečnost, že uvnitř a vně kostela byl terén tvořen odlišnými komponentami. V interiéru jsou nejsvrchnější části terénu zastoupeny vrstvami, které jsou z velké části tvořeny okrovou plastickou hlínou (přenesená spraš). V prostoru sond S23 a S51 spočívaly na požárové vrstvičce, kterou lze spojovat se zánikem jmenované stavby s. s. j. 082. Tyto vrstvy interpretujeme jako navážky zvyšující úroveň terénu. Naproti tomu vně kostela zaznamenáváme souvrství odpadního charakteru. Do obou souvrství bylo základové zdivo kostela zahloubeno. Úroveň podlahových úprav kostela byla odebrána již v minulosti. Zatímco odpadní souvrství vykazují postupný nárůst (obsahují totiž šterkové úpravy), ony navážky v interiéru kostela působí, jako by byly navezeny jednorázově. Není zcela jasné, jak popsanou situaci vysvětlit. Mohli bychom se pokusit ztotožnit vrstvy z interiéru kostela s některými uloženinami z vnějších souvrství. Tato hypotéza však není postavena na zcela pevných základech. Musíme totiž předpokládat, že dochází k poměrně obrovské navážkové činnosti; v prostoru kostela z vrstev okrové plastické hlíny (přenesené podloží či masa nevypálené, později již na hlínu rozpadlé mazanice) a v jeho okolí z odpadu (či přemístěných odpadních vrstev?). Vzhledem k nivelačním úrovním by ony „okrové“ vrstvy vytvářely jakýsi „brdek“. K úpravám terénu před výstavbou kostela zcela nepochybně dochází (jak jinak interpretovat ono poměrně mocné souvrství z převažující složkou okrové plastické hlíny?). Jeho přesný princip však nebyl odhalen. Onen rozdíl v souvrstvích uvnitř a vně kostela snad může respektovat již nějaké starší vymezení v prostoru (nějakou stavbou?). Jeho hranice se asi v podstatě kryjí s rozsahem kostela. Zde musíme zdůraznit, že rozhraní mezi souvrstvími nebylo dokumentováno, respektive ho tvořila základová zdiva kostela.

Na závěr je potřeba zmínit, že v nálezech ze začist'ování severního základu kostela v sondě S20 byly nalezeny tři zlomky lidských kostí. Šlo o úroveň styku zachovaných středověkých terénů a podkladových vrstev starého kolejiště. Ani tento nále z však nejspíše neopravňuje k uvažování o pohřbívání kolem kostela, zvláště když víme, že kostel toto právo neměl. Lidské kosti se sem mohly dostat druhotně již ve středověku, popřípadě v mladších obdobích v souvislosti s navážkovou činností, nebo dokonce až v době budování starého kolejevého svršku.

Přístavky ke kostelu

Přístavky k presbytáři a jižní stěně kostela sv. Mikuláše zaznamenáváme na vyobrazeních ze 17., 18. a 19. století. Archeologicky byla zachycena úroveň jejich základového zdiva. Nebylo z velké části jednolitě, ale bylo založeno formou studňování. Části zdiva byly založeny hlouběji, mezi nimi se nacházely vynášecí pasy. Dle jeho charakteru můžeme přístavky klást do pozdního středověku či raného novověku (asi 16. století). Byly v nich umístěny

drobné krámky. Otázka, zda se obdobné přístavky mohly původně nacházet i při severní stěně kostela, kde byla ve 2. polovině 17. století postavena budova městské váhy, nebyla archeologickým výzkumem zodpovězena.

Budova městské váhy

Budova městské váhy byla přistavěna k severní straně kostela sv. Mikuláše. Na vedutě města Brna z roku 1690 je zachycena v renesanční podobě s výraznou atikovou římsou. Po polovině 18. století byla barokizována ve stejném duchu jako západní průčelí kostela sv. Mikuláše. Z budovy městské váhy zůstala zachována úroveň základových zdí. Jednotlivá dokumentovaná zdiva vykazovala stejný charakter. Výzkum potvrdil, že severovýchodní část byla podsklepena.

Přístavky k budově městské váhy

Kolem budovy městské váhy byly vystavěny přístavky. Vidíme je na vyobrazeních ze 17., 18. a 19. století. Měly obdobnou podobu jako přístavky u kostela sv. Mikuláše. Byly v nich umístěny drobné krámky. Zbourány byly zároveň s městskou váhou a kostelem v letech 1869–1870.

Městská strážnice

Budova městské strážnice stávala v prostoru jižně od kostela sv. Mikuláše. Pohled na Brno z roku 1690 ji zachycuje jako obdélnou stavbu se sedlovou střechou. Tato podoba podlehlá barokní přestavbě. Na kresbě z roku 1820 od F. Richtra je zobrazena jako obdélná budova s nižší střechou, obestavěnou přízemními subtilními přístavky krámků.

Z hlavní budovy městské strážnice byla zachována úroveň základových zdí a sklepa. Jádrem tvořila obdélná stavba, rozdělená na tři prostory. Dvě se nacházely v západní třetině, třetí zabírala další dvě třetiny stavby. Severozápadní prostora byla podsklepena. Do sklepa se vstupovalo ze západní strany. Jednotlivá dokumentovaná zdiva vykazovala stejný charakter. Ze západní, severní a východní strany byly k popsané budově přizděny základy subtilnějších přístavků. Jednotlivá dokumentovaná zdiva vykazovala stejný charakter, odlišný od zdiva hlavní budovy. Přístavba byla příčkami rozdělena na řadu menších prostor. Přístavek z jižní strany, který je vidět na vyobrazeních z 18. a 19. století, snad byl založen subtilněji. V severní stěně strážnice byla zabudována šachta (pravděpodobně odpadní). Situace se jevila tak, že by mohla být stejně stará jako vlastní strážnice, není však vyloučeno, že je mladší a vznikla až po vybudování přístavků. Ještě v době existence strážnice byl její sklep zasypán. Do jeho záspy byl zahlouben kanál, který odváděl odpadní vodu.

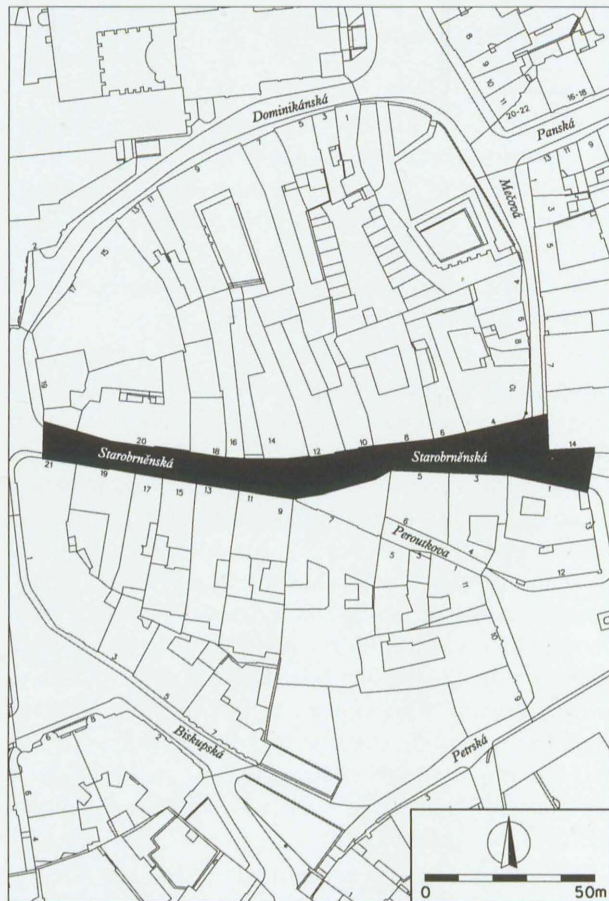
Morový sloup

Morový sloup, v podobě, v jaké ho známe dnes, byl vztyčen roku 1689. Na místě starého mariánského sloupu se ho rozhodla postavit městská rada na paměť velkého moru, který sužoval město v letech 1679–1680.

Při stavebních pracích byla odhalena část základového zdiva morového sloupu. Vedle něho byly nalezeny segmenty drobnějšího základového zdiva nejasného účelu, jehož součástí byly také fragmenty kamenických článků s nápisy (zlomky náhrobních kamenů?). Toto zdivo pravděpodobně souviselo s morovým sloupem (Polánka, Sedláčková, Zúbek 2007c).

Starobrněnská ulice, Zelný trh, parc. č. 392, 397 (akce A047/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V roce 2007 bylo ukončeno zpracování archeologického výzkumu, který byl vyvolán stavbou „Komplexní regenerace historického jádra“, Starobrněnská ulice, p. p. č. 392, k. ú. Město Brno. Terénní část výzkumu proběhla během jara a léta 2006.

Obr. 39: Starobrněnská, Zelný trh (A047/2006). Sledovaná plocha. Abb. 39: Starobrněnská Str., Platz Zelný trh (A047/2006). Untersuchte Fläche.

Můžeme konstatovat, že zemní práce prováděné při rekonstrukci Starobrněnské ulice se archeologických situací dotkly jen nepatrně. V dané úrovni byly zničeny již v minulosti (většinou výkopy inženýrských sítí).

Archeologický výzkum potvrdil, že ve svrchní části je podloží tvořeno sprašovou návějí, na kterou dříve dosedala půdní typ. Ten byl v segmentech zachycen pouze v severní části východního konce ulice (sonda S2). Zdá se však, že alespoň místy byl odstraněn již ve středověku. Potvrdily to profily P1 a P2, dokumentované ve východní části sondy S4. Na sprašové podloží zde přímo dosedaly středověké odpadní a šterkové vrstvy.

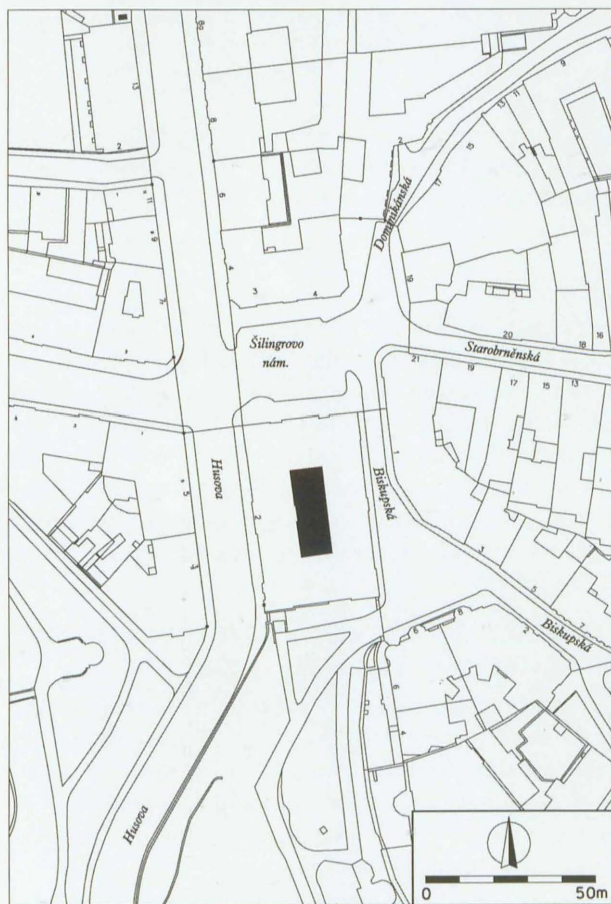
Středověká jáma neznámé funkce v prostoru východní části ulice (v sondě S1) by mohla pocházet ještě z doby (12. století?), než se ustálila uliční síť vznikajícího města. Pozůstatky konstrukcí historické zástavby byly odhaleny pouze v sondě S5. V případě ostatních dokumentovaných konstrukcí se jednalo o relikty zděné kanalizační sítě z 19. století (Kolařík, Peška, Sedláčková, Zúbek 2007).

Obr. 40: Starobrněnská, Zelný trh (A047/2006). Pracovní záběr na archeologický výzkum. Pohled od západu. *Abb. 40: Starobrněnská Str., Platz Zelný trh (A047/2006). Aufnahme der archäologischen Grabung. Blick von Westen.*

Šilingrovo náměstí 2, parc. č. 371 (akce A005/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V letních měsících roku 2007 proběhla hlavní část archeologického výzkumu prováděného při stavbě „Hotel Městský dvůr v Brně, Šilingrovo náměstí č. 2“.

Obr. 41: Šilingrovo náměstí 2 (A005/2006). Vyznačení plochy výzkumu. *Abb. 41: Platz Šilingrovo náměstí 2 (A005/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.*

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, proto o něm poreferujeme později (Kolařík, Polánka, Zapletalová, Zůbek 2007).

Obr. 42: Šilingrovo náměstí 2 (A005/2006). Část plochy výzkumu. *Abb. 42: Platz Šilingrovo náměstí 2 (A005/2006). Teil der Grabungsfläche. Blick von Westen.*

K. ú. Sadová

Ulice U Antoníčka, parc. č. 816 (akce A053/2007). Doba hradištní. Sídliště. Povrchový sběr.

Ze záhozu liniového výkopu byla při nahodilém povrchovém průzkumu získána asi desítky zlomků keramických střepů hradištní proveniencí. Vlastní výkop byl proveden cca před 5 lety. Zřejmě se jedná o narušenou archeologickou situaci, které můžeme dát do souvislosti s již známou lokalitou připomínanou v minulosti V. Hrubým (1961, 137). Naleziště je lokalizováno $49^{\circ}14'0.592''N$, $16^{\circ}36'53.37''E$, na pravobřeží bezjejmenné vodoteče při stezce nad areálem poutní kaple sv. Antonína Paduánského.

K. ú. Staré Brno

Kopečná ulice 37–Leitnerova ulice 30, parc. č. 1172, 1173 (akce A055/2006). Středověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán „Novostavbou bytového domu, ul. Kopečná 37, Brno“. Těrní práce probíhaly v srpnu, září a prosinci 2006. V roce 2007 bylo ukončeno zpracování.

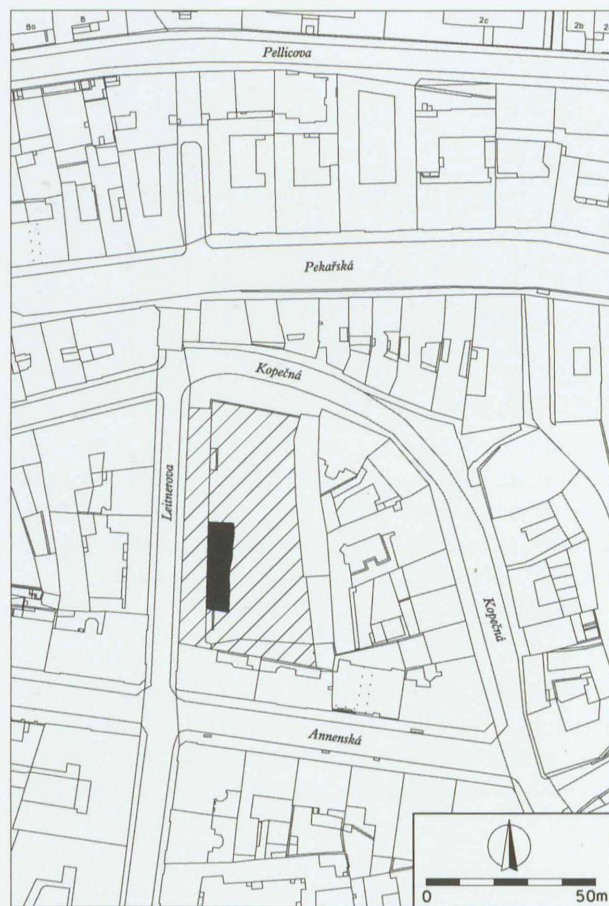
Archeologický výzkum ověřil, že svrchní část geologického podloží tvoří v daném prostoru svahové splachy světle šedohnědé barvy. Na ně dosedala sídlištní vrstva (s. j. 103) z přelomu 12. a 13. století.

Nejstarším dokladem lidské přítomnosti v tomto prostoru je buď ukládání práve vrstvy s. j. 103, nebo již zahloubení „chaty“ s s. j. 004 přímo do podloží. Vzhledem k tomu, že keramické nálezy ze s. j. 103 i ze záspy s. s. j. 004 lze datovat do stejného období, je možné předpokládat zahloubení chaty přibližně ve stejné době, jako probíhal počátek ukládání s. j. 103.

Do s. j. 103 byly zahloubeny i další objekty, buď křivé či sloupcové jámy, nebo jámy neurčené funkce. Zajímavým zjištěním je i možná existence další stavby, doložené křivými jamkami s výplní tvořenou shořelým dře-

Obr. 43: U Antonička (A053/2007). Sledovaný výkop. *Abb. 43: U Antonička Str. (A053/2007). Untersucher Graben.*

Obr. 44: Kopečná 37, Leitnerova 30 (A055/2006). Sledovaná plocha. *Abb. 44: Kopečná Str. 37, Leitnerova Str. 30 (A055/2006). Untersuchte Fläche.*

vem a od nich ležícími zbytky shořelých kůlů či trámů (s. s. j. 012).

Další aktivitou, kterou výzkum dokumentoval, bylo ukládání s. j. 102, přímo nasedající na s. j. 103. Vzhledem k tomu, že neobsahovala téměř žádné zahloubené objekty ani jiné antropogenní aktivity, lze ji interpretovat jako po svahu rozptýlenou zeminu, která zřejmě pochází ze stavební činnosti na Pekařské nebo Kopečné ulici, příp. byla vyvážena z historického jádra města do prostor před hradbami. Nálezy, které vrstva obsahovala, je možné rámcově zařadit do období vrcholného středověku (13.–14. století). Mezi nejzajímavější patří zejména kostěné hrací kostky a žeton.

Jediným významným objektem, zahloubeným do s. j. 102, byla odpadní jáma s. s. j. 001. Z její výplně (zejména s. j. 114) byl získán velmi početný soubor nálezů, datovaných do 14. století, z nichž nejzajímavější je zřejmě fragment zdobeného skleněného poháru.

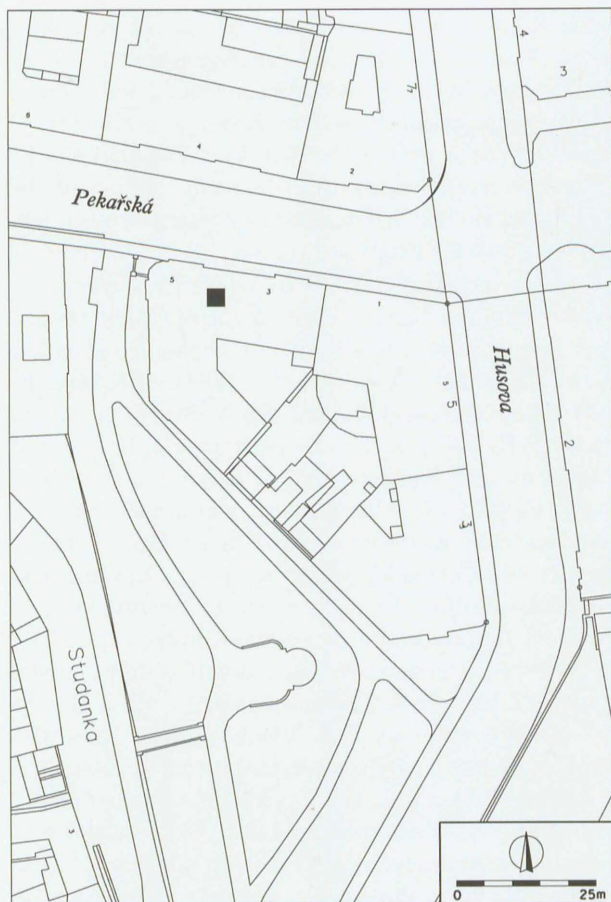
Na základě popsané situace lze vyslovit hypotézu, že v dané lokalitě došlo koncem 12. století k osídlení předměstského charakteru, bez přímých dokladů obytných staveb. Vzhledem k tomu, že množství nálezů i objektů nasvědčuje poměrně intenzivní přítomnosti člověka, nelze přítomnost obydlí vyloučit v bezprostřední blízkosti zkou-

mané plochy. Nejspíše směrem na západ nebo na východ, protože směrem k jihu lokalita bezprostředně sousedila s mokřinami zvanými Žabí louže. Je tak otázkou, zda sledovaný prostor mohl být využíván např. pro pastevectví nebo pro určité řemeslo. K tomu ovšem zatím chybí přímé doklady určení. Od druhé poloviny 13. století zřejmě osídlení lokality z výše uvedených předpokladů ustává a využití prostoru nelze přesněji charakterizovat (Polánka 2007).

Pekařská ulice 3–5, parc. č. 1144 (akce A126/2007). Středověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán výstavbou výtahu v domě Pekařská č. 3–5. Novostavba nájemního domu pochází z přelomu 19. a 20. století. V těchto místech se nacházela středověká zástavba jednoho z brněnských předměstí, konkrétně část zvaná Ante portam Brunnensem (Vičar 1966, 234).

Dokumentován byl výkop pro šachtu výtahu pod schodištěm domu. Na profilech bylo patrné více než 1,60 m silné souvrství odpadního charakteru, svým sklonem kopírující předpokládaný reliéf terénu. Ten však odkryt nebyl. Odpadní aktivity můžeme na základě získaných artefaktů položit do období vrcholného středověku (Merta 2007).

Obr. 45: Pekařská 3–5 (A126/2007). Sledovaný výkop.
 Abb. 45: Pekařská Str. 3–5 (A126/2007). Untersuchte Fläche.

Obr. 46: Pekařská 53 (A001/2007). Sledovaná plocha.
 Abb. 46: Pekařská Str. 53 (A001/2007). Untersuchte Fläche.

Pekařská ulice 53, parc. č. 1752/1 (akce A001/2007). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Výzkum byl vyvolán výstavbou energobloku pro nově projektovanou ICRC (Mayo clinic) a probíhal od ledna do dubna 2007. Stavební jáma energobloku je situována v západní části nemocničního parku, v bezprostředním sousedství ohradní zdi Anenské ulice a Hansenových budov nemocnice. Po geomorfologické stránce leží lokalita ve svahu, spadajícím od Lochenbergu (Provaznického vršku) k inundaci Svrateckého náhonu. Dnešní povrch terénu zde leží oproti Anenské ulici cca o 5–6 m níže, ulice však byla pro vyrovnání svahu dosypána (Zapletalová 2004, 3–5, Beroušek 1999). Stavební jáma energobloku leží, na rozdíl od budoucí stavební jámy vlastní kliniky, již mimo inundaci a v místech nepostižených přímým působením vody. Geologické podloží tvoří svahové hlíny, v jejichž podloží byly doloženy kvartérní sedimenty terasy Svratky o charakteru písků a štěrkopísků.

Areál Fakultní nemocnice U Svaté Anny navazuje dnes územně na dva vrcholně středověké duchovní ústavy: johanitskou komendu, spravující původně městský špitál sv. Ducha, a klášter dominikánek U Sv. Anny. Příslušnost křížovnických pozemků při jižní straně Pekařské ulice k nemocnici je ale až záležitostí 20. století. Klášter dominikánek U Sv. Anny byl založen roku 1312 Janem Lucemburským a Eliškou Přemyslovnou. Za tímto účelem daroval král dominikánkám zahradu, po níž se pak klášter

jmenoval *Ortus regis*, se sadem a dvorem s věží. Vše mělo podle dikce listiny sahat až ke špitálu sv. Ducha. Král se ale o klášter nestaral a královna sama neměla dostatek finančních prostředků. Proto bylo budování kláštera svěřeno Kateřině, vdově po Tasovi z Lomnice. Ta roku 1317 stvrdila tento záměr a ke královské donaci přidala klášteru některé mimobrněnské majetky. Kateřina vlastnila dvůr se sadem v sousedství královské zahrady a ten klášteru odkázala roku 1333 v poslední vůli. Kateřina i její příbuzní vybavili klášter i dalšími majetky a patronáty kostelů mimo Brno. Díky tomu byl klášter podřízen opravě pánů z Lomnice a příslušnice tohoto rodu se stávaly členkami konventu. Rod ale vymřel a někdy okolo poloviny 16. století spadla oprava kláštera na panovnickou komoru. Majetkové donace se odrazily i ve stavební podobě a dispozici kláštera (Foltýn a kol. 2005, 205–208). Po zrušení kláštera roku 1782 v jeho budovách krátce sídlil vojenský špitál, přesunutý z Křenové ulice. Již roku 1784 ale Josef II. rozhodl o zřízení všeobecného zaopatřovacího ústavu. V letech 1865–1868 byla nemocnice radikálně přestavěna podle projektu T. Hansena. Území nemocnice bylo v průběhu 19. a 20. století postupně rozšířeno do dnešní podoby o sousední domovní zástavbu v Měšťanské (Křížové) ulici a o tovární budovy a další stavby na Hybešově a Leitnerově ulici (k dějinám nemocnice viz Sajner, Selinger, Volavý 1986).

Stavební jáma se dotkla ploch v sousedství klášterních budov a kaple. Výzkum potvrdil, že jak zděná, tak dřevohliněná středověká klášterní zástavba dále k východu nezasahovala a plocha byla patrně převážně využívána zemědělsky. To platí hlavně pro východní část stavební jámy, kde byl po odbagrování a ručním odstranění suťových navážek odtěžen útržkovitě dochovaný novověký „zahradní horizont“, tedy povrch prokořeněné půdy, promísené úlomky cihel, keramiky, uhlíků a jiného odpadu. V těchto místech se nepodařilo doložit raně středověké, středověké, ani raně novověké kulturní vrstvy ani významnější příměs středověké keramiky v mladších vrstvách. Prostor nejspíš nebyl intenzivněji sídelně využíván. Tento poznatek ostatně koresponduje s informací jediného ikonografického pramene, který dostatečně podrobně a rozpoznatelně zobrazuje prostor východně od kaple sv. Anny, resp. parergonu jedné z Beyerových–Zeiserových vedut (MuMB, i. č. 2285). To vše víceméně potvrzuje, že v prostoru dnešní nemocniční zahrady nelze očekávat zástavbu před koncem třicetileté války.

Ve východní části stavební jámy lze za jediný pozitivní přínos výzkumu považovat odkryté zděné konstrukce nepodsklepené stavby. Torza převážně kamenných zdí lze připsat novověké zástavbě z období ještě před vznikem Anenské ulice. V jejich rámci mohly fungovat i některé, zřejmě ale až dodatečné, vnitřní cihlové konstrukce, jež jsou s kamennými zdími rovnoběžné nebo na ně kolmé. Všechny tyto konstrukce byly založeny do rostlého půdního typu, resp. i zahradního horizontu, vytvořeného na něm. Tato informace je pro chronologii poměrně důležitá. Ohradní zeď Anenské ulice byla totiž podle statických sond založena až do novověkých navážek a úrovně geologického podloží v této části zahrady nedosáhla (Merta 2006, 10). Byla tedy založena až po zplánování zmíněné zástavby a dorovnání terénu. Prozkoumáno bylo i rameno zaklenuté cihlové štolky, vedoucí od Pekařské ulice k jihu, jejíž přesná funkce a stáří se ale určují obtížně. Pro bližší určení stáří zdí byly prostudovány dostupné historické plány, avšak s diskutabilními výsledky. Porovnávání zástavby na historických plánech jen potvrdilo, že je na nich situace v okolí kláštera zobrazena natolik schematicky, že z ní příliš velké závěry činit nelze. Většina staveb navíc ležela pod dnešní Anenskou ulicí. Kromě charakteru malty a cihlových úlomků proti středověkému stáří všech zdí svědčí ještě fakt, že kolem zdí nebyly středověké kulturní vrstvy a související výkopy, jež by ukazovaly na provoz středověké stavby. Oproti nálezům ze západní části stavební jámy jsou výrazně méně početné i druhotné středověké nálezy z navážek, jež by prozrazovaly ničení a přemístění takovýchto vrstev.

Situace v západní části stavební jámy byla poněkud složitější. V místech, kde nebyl archeologický terén zničen sklepy, byly zkoumány jednotlivé makroskopicky odlišitelné navážky, plánující rozměrný výkop, zahloubený až po geologické podloží, o charakteru balvanitého šterkopísku. Zachycena byla pouze část jeho jižní, vcelku rovné a svislé stěny, rozměry výkopu však musely přesahovat 6,5 × 4 m. Jeho dno leželo zhruba ve 3 m od současného terénu, do geologického podloží byl ale zahlouben jen cca 1,5 m. Výkop byl zasypán přemístěným šterkopískovým podložím, promíseným s antropogenně znečiště-

nými hlinitými uloženinami, tedy vesměs asi materiálem vybraným při jeho hloubení. Sesedající povrch nad záscopy výkopu byl následně dorovnan planýrkami, které už přesáhly jeho hranu. V povrchu těchto planýrek byly sledovány další výkopy. Některé byly vyhodnoceny jen jako deprese vyplněné prokleslou nadložní vrstvou, dva z nich ale mohou být hypoteticky interpretovány jako kúlové jamky či výkopy pro vegetaci.

Do záscopy a planýrek tohoto rozměrného výkopu byl svou severojižní částí zahlouben rozměrný sklep, vedoucí pod Anenskou ulici a odbočující a napojující se na lednici, rozšířenou k východu po roce 1868 (MZA, fond A8, A9). Sklep odbočoval při jižní straně stavební jámy k západu a větvil se pak ještě k jihovýchodu. Kvůli těmto větvím musel být pravděpodobně dosypán terén, o čemž svědčí navážky vně sklepních zdí, dokumentované v jižní stěně stavební jámy. Ohradní zeď nemocnice, vystavěná po roce 1868, ale sklep překračuje pasem a protíná jeho původní schodiště. Lze akceptovat názor vyslovený již dříve D. Černouškovou (Svoboda, Černoušková 2001), že tyto sklepy mohou být ještě barokního stáří a mohou souviset s klášterem. Stavební aktivity v 17. a 18. století písemně doloženy jsou. Všechny zděné konstrukce vznikly ale až po zasypání a zplánování výkopu, který v souladu s dikcí písemných pramenů a ikonografií připisujeme švédskému obléhání roku 1645 (Šujan 1898). Této interpretaci nasvědčuje i fakt, že podobné dva rozměrné příkopy ve vzájemné superpozici byly zkoumány i na blízkém Lochenbergu (Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sedláčková, Zapletalová, Zůbek 2005b, 146–147; 2006, 207–208), kde měl být podle písemných pramenů další opěrný bod švédské pěchoty a dělostřelectva (Šujan 1898, 29, 32–34, 49, 52, 78). Zděné konstrukce tedy nemohly vzniknout před koncem třicetileté války. Kvůli drobným zahloubeným aktivitám v povrchu planýrek je navíc možné, že po určitou dobu po zasypání zákopu nebyl terén v jeho místech zastavěn a sesedající horní část jeho záscopy byla postupně dosypána a dorovnána. Výzkum tedy stanovil poměrně spolehlivý terminus post quem vzniku těchto sklepů, což nedostatečná dikce písemných pramenů a schematicnost či nepřesnost pramenů ikonografických bezpečně neumožňuje. Zástavba v bezprostředním sousedství bývalé klášterní kaple ale nejspíš existovala už před polovinou 18. století, jak ukazuje plán z roku 1741 (MZA, fond D22, sign. 1028/I). Nadzemní konstrukce nad severojižním sklepem jsou pravděpodobně vyobrazeny na Anneisově–Zehentnerově mapě (MZA, fond D22, sign. 364) a samozřejmě i na pozdějších indikačních skicích.

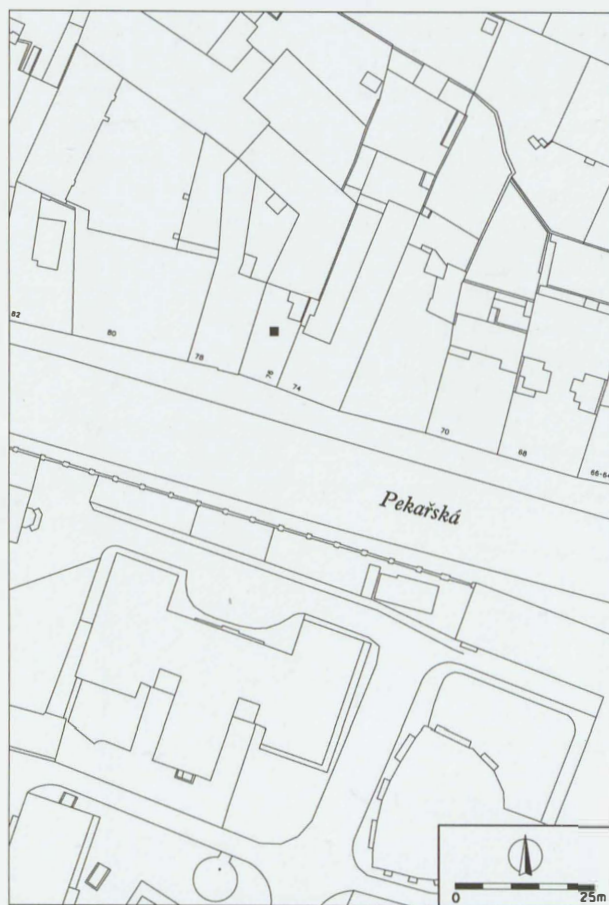
Absence průkaznějších stop po středověké zástavbě, ať již zděné či dřevohliněné, je určitou záhadou, neboť někde do východního sousedství královských darů, jež měly sousedit s křižovnickými majetky, bychom nejspíše umístily ovali sousední dodatečné donace Kateřiny z Lomnice, mezi nimiž měl být i dvůr. Pravděpodobně z toho lze vyvozovat, že založený konvent po určité době užíval darované budovy původní zeměpanské fundace a známá klášterní síňová oratoř leží v místech Kateřinina dvora. K její výstavbě mohlo tedy dojít až v určitém odstupu od založení kláštera (srov. např. Foltýn a kol. 2005, 206).

Případně středověké kulturní vrstvy, ať již vzniklé jakoukoli činností, zcela zničil zákop, o čemž svědčí velmi početné nálezy starší keramiky v jeho zásypových vrstvách. Mezi nimi už při zběžném posouzení početně převažují nálezy 14.–15. století. Ze západní části stavební jámy pochází jediný doklad nejspíše ještě raně středověkých výrobních aktivit, kopulovitá pec vtesaná z jihu do svahu. Pec byla zasypána téměř sterilní hlínou, jež se do ní po zániku funkce dostala manipulačním? otvorem, který se částečně podařilo vypreparovat v jižní (přední) části. V řezu se podařilo doložit ještě opakovaně zvyšované, kameny zpevněné výmazы dna. Jako podklad pro nejspodnější propálenou vrstvu dna ale nejspíše posloužilo přímo geologické podloží o charakteru šterkopísku. Z podloží byly vybrány kameny i pro další dvě vrstvy zpevněných výmazů. Nejvyšší vrstva výmazů byla vypreparována jen v západní polovině pece, což může mít i funkční význam (dosažení rozdílné výšky topeniště a peciště), nelze však vyloučit pouhé poškození vrstvy. Severní (zadní) část pece byla zničena zákopem, do jehož spodního zásypu se destrukce klenby a výmazů dna zřítila. Z této destrukce byl vyzvednut zlomek zásobnice. Další tři zlomky zásobnic a jeden okrajový střep hrnce, zdobený na okraji vlnkou a na výdutí šroubovicí, byly vyzvednuty z již zmíněné nejspodnější vrstvy zákopu v blízkosti později rozeznané zříčené destrukce. Radélková výzdoba keramického horizontu 1. třetiny až poloviny 13. století na výzkumu téměř vůbec doložena nebyla, jediný takto zdobený okrajový zlomek pochází z druhotné polohy, od destrukce pece již dosti vzdálené. Pec tedy nejspíše fungovala ještě v době, kdy byla užívána keramika bez této výzdoby, tzn. někdy v průběhu 2. poloviny 12. století. Případný výrobní odpad v okolí pece se doložit nepodařilo, pokud jím není další (a z celého výzkumu poslední) raně středověký přepálený okrajový zlomek, bohužel ale nalezený opět ve výplni zákopu. Jako jednoznačný důkaz pro výrobu keramiky ho tedy lze stěží použít. Pec byla původně považována za pec potravinářskou (pekařskou či udírnu), analýzy vzorků výpalu (M. Hložek) však ukazují na vyšší dosaženou teplotu (okolo 900 °C, snad i více). V úvahu by tedy přicházela spíše výroba keramiky. Výrobní zařízení pracující s ohněm každopádně dokládá spíše periferii soudobého osídlení, čemuž by velmi nízký počet raně středověkých keramických zlomků odpovídal.

Přes veškerá omezení, vyplývající z nepříznivě zachované nálezné situace, lze konstatovat, že na lokalitě nebyla vůbec doložena pravěká keramika ani nálezy z jiných materiálů. Chybějí nálezy z raného středověku až na několik zlomků keramiky, která odpovídá projevu pokračilé mladší doby hradištní a nejspíše bude souviset s konstrukcí zkoumané pece, případně by mohla odrážet i její funkci. Ze stavu, v jakém se dochovala tato nálezná situace, je však obtížné cokoli dokazovat. Naprosto minimální je počet výraznějších nálezů typických pro 1. polovinu 13. století (jediný okrajový zlomek zdobený radélkem). Maximum nalezených zlomků středověké keramiky navíc pochází ze zásypů a planýrek zákopu západně od barokního sklepa vedoucího pod ulicí, tedy v sousedství klášterní kaple. Znamená to, že se v těchto místech začal ve větší míře kumulovat odpad nejdříve ve 2. polovině 13. století, hlavně však až po vzniku kláštera. Směrem

k východu však středověkých nálezů významně ubývá, což je nejspíše dáno větší vzdáleností od zástavby. S církevním, eventuálně šlechtickým prostředím souvisí nález výlevek zeleně glazované akvamanile ve tvaru zvířecí hlavičky a odlomená terakotová hlava, překrytá zepředu bílou „vápenitou“ engobou, patrně znázorňující světce nebo anděla. V zásypech zákopu nebyly doloženy žádné významnější stopy destrukce zděné architektury ani lidské kosti. Západně od kaple sv. Anny se tedy nejspíš nepohřbívalo. Je potom určitou záhadou, odkud pocházejí lidské kosterní pozůstatky, které byly druhotně uloženy v zásypu novověké sklepní prostory před domem Anenská 22 a prozkoumány při rekonstrukci Anenské ulice (Holub a kol. 2005, 156; Zapletalová 2007).

Pekařská ulice 76, parc. č. 985 (akce A108/2007). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

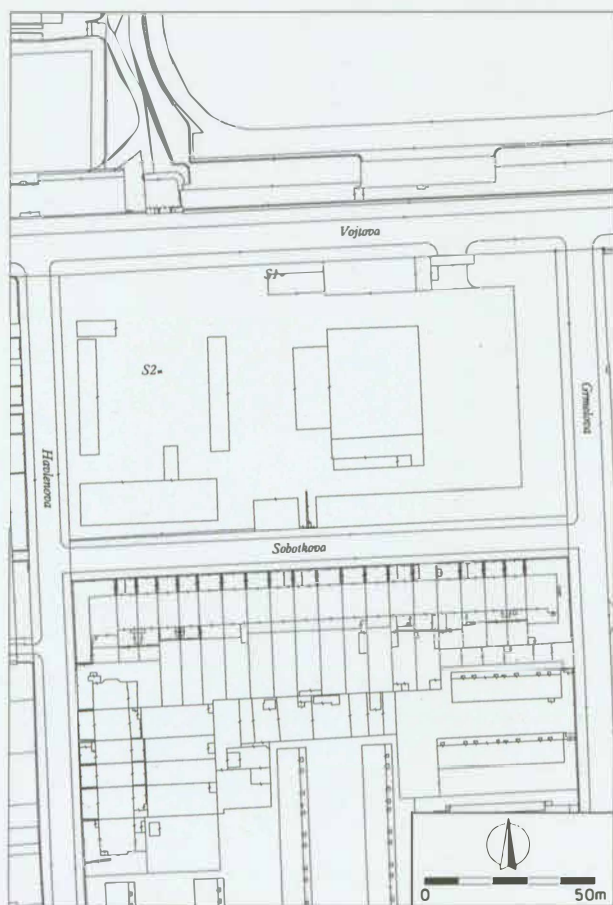
Obr. 47: Pekařská 76 (A108/2007). Sledovaný výkop. Abb. 47: Pekařská Str. 76 (A108/2007). Untersucher Graben.

Drobný výkop pro inženýrskou síť, protínající průjezd bývalého nájemního domu, zachytil v druhotné poloze ojedinělé lidské kosti. Jedná se zřejmě o pozůstatky stavebních úprav ve spojitosti s výstavbou domu ve druhé polovině 19. století, kdy byl narušen hřbitov náležící ke špitálu sv. Ducha. Pozůstatky hřbitova byly zkoumány při novostavbě domu Pekařská č. 72 v roce 2003 (Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sedláčková, Zapletalová, Zůbek 2006, 284–285).

K. ú. Štýřice

Vojtova ulice 7, parc. č. 507 (akce A098/2007). Novověk. Hřbitov. Záchraný výzkum.

Návštěva archeologa na lokalitě byla vyvolána hloubením dvou sond o rozměrech cca 1,20 × 0,80 × 1,50 m za účelem posouzení geologické situace a ekologické zátěže zkoumaného prostoru s ohledem na budoucí investiční výstavbu. Předmětný prostor se nachází na mírném svahu, sklánějícím se severním až severovýchodním směrem k řece Svatce. Dotčená oblast je v současné době areálem firmy Jerex transport a je omezena ulicemi Vojtova, Havlenova, Sobotkova a Grmelova. Při východním profilu sondy 1 byly narušeny dva hroby, orientované patrně ve směru východ – západ (hlavou k západu). Nebožtíci byli uloženi v dřevěných rakvích, úroveň lebky byla cca 0,90 metru pod dnešním povrchem parkoviště. Hrobové jámy byly zahloubeny do vrstvy přenesené spraše či sprašové hlíny, transportované sem snad působením vody z úpatí Červeného kopce. V rámci vrstvy byly patrné vrstvičky písku, místy s hrubou frakcí valounků slepence Old Red. V sondě 2 bylo cca 0,90 metru pod současnou vozovkou dosaženo povrchu půdního typu (s. j. 103), na kterém ležel sled povětšinou recentních vrstev. Nejasné je pouze stáří vrstvy s. j. 104, která snad patří do období novověkého.

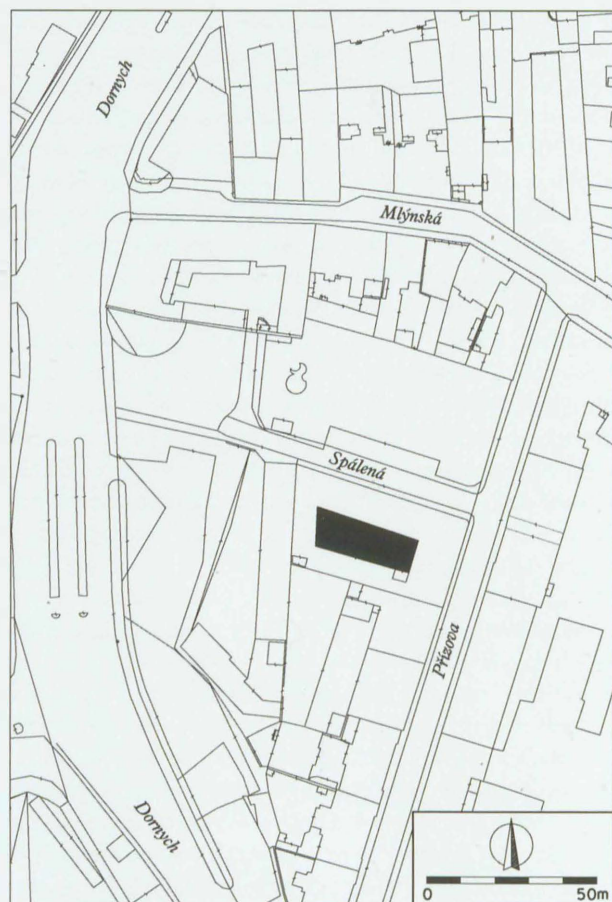
Obr. 48: Vojtova 7 (A098/2007). Vyznačení dokumentovaných sond. *Abb. 48: Vojtova 7 Str. (A098/2007). Bezeichnung dokumentierter Suchschnitte.*

Zachycené hroby náleží hřbitovu rozkládajícímu se původně v okolí kostela sv. Václava. Nekropole byla z kapa-

citních důvodů v průběhu staletí rozšiřována a roku 1866 se dostala i za linii ulice Vojtova. Hřbitov fungoval do roku 1883 a ve 30. letech 20. století byl zcela zrušen (Flodrová 1992, 12–13; Holub 2007 b).

K. ú. Trnitá

Ulice Dornych, parc. č. 560, 561, 562, 563, 575, 576, 1288, 1297 (akce A004/2007). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Obr. 49: Přízova 4–6 (A040/2006). Vyznačení plochy výzkumu. *Abb. 49: Přízova Str. 4–6 (A040/2006). Bezeichnung der Grabungsfläche.*

Archeologický výzkum byl vyvolán investičním záměrem výstavby komplexu CTPark – Škrobárna Brno. Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází v ploché inundaci Svitavy na pravém břehu jejího regulovaného koryta v nadmořské výšce cca 198,00 m n. m. Podloží je zde tvořeno hlinitopísčnými fluvialními sedimenty. Před regulací svého toku v letech 1847–1851 protékala dotčeným územím řeka Svitava. Až do 50. a 60. let 20. století sloužily zdejší pozemky částečně jako polnosti a volná půda.

Archeologický dohled byl realizován především v případě budování inženýrských sítí. Vlastní výstavba základových desek budov zasáhla pouze recentní navážky, vzniklé v souvislosti s provozem areálu ve 20. století. V rámci výkopů inženýrských sítí bylo dokumentováno několik dílčích profilů, zachycujících nejmladší úseky geologické sekvence, tvořené zde v minulosti řekou Svitavou. V rámci sledovaných sedimentů byl získán nečetný

soubor středověké keramiky se stopami postdepozičních procesů (Holub 2007c).

Obr. 50: Přízova 4–6 (A040/2006). Pracovní záběr na archeologický výzkum. Pohled od západu. Abb. 50: Přízova Str. 4–6 (A040/2006). Aufnahme der archäologischen Grabung. Blick von Westen.

Přízova ulice 4 - 6, parc. č. 1017 (akce A040/2006). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

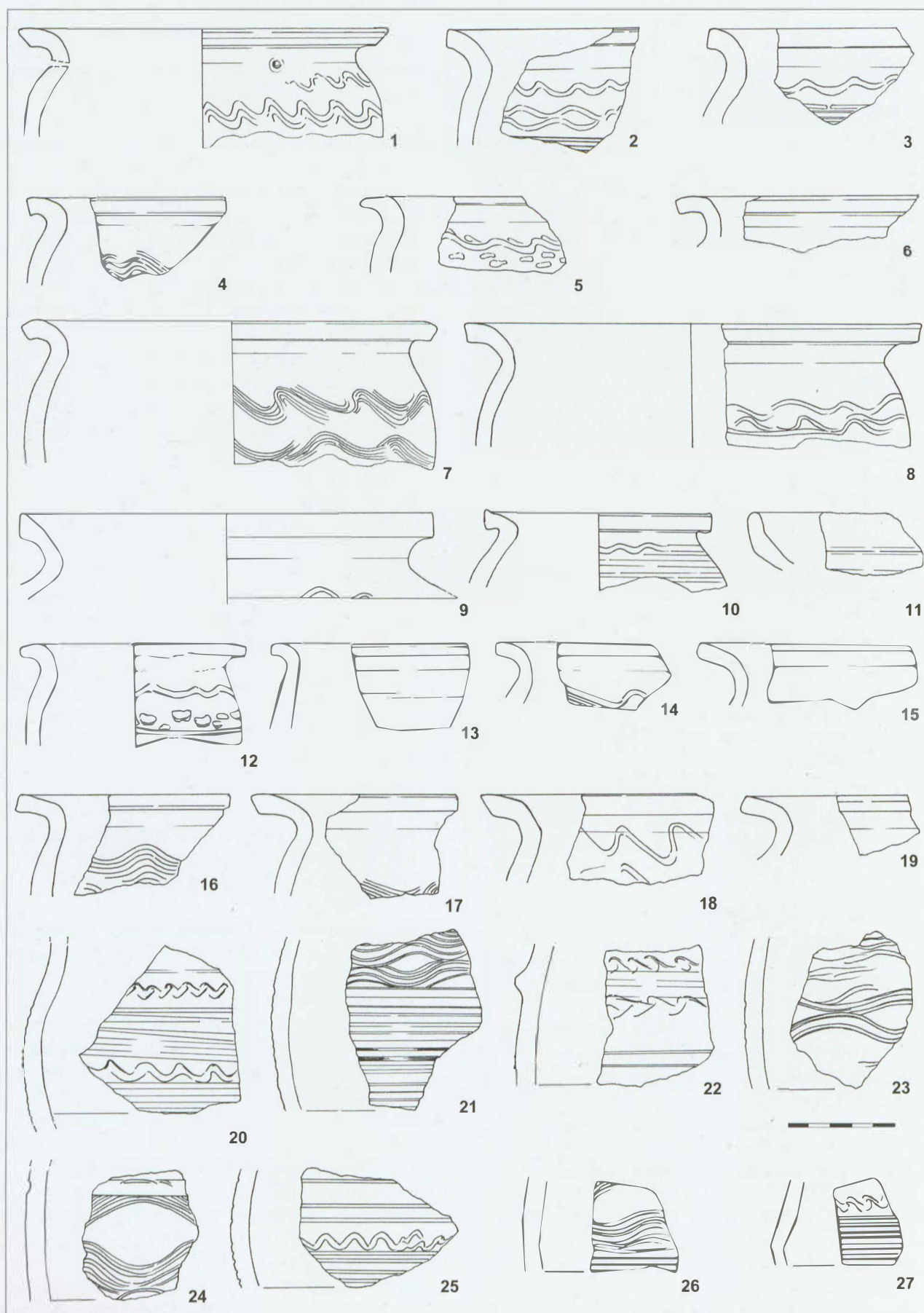
V roce 2007 pokračoval záchranný archeologický výzkum při výstavbě bytového domu na ulici Přízově.

V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, proto o jeho výsledcích preferujeme později. Předběžně můžeme říci, že nálezy a poznatky potvrdily osídlení daného prostoru již v době hradištní (8.–12. století). Získáno bylo také několik fragmentů keramiky pražského typu. Následně zde od 13. století existovala jedna z předměstských čtvrtí Brna (Polánka, Zůbek 2007).

Petr Holub, Václav Kolařík, David Merta, Marek Peška, Petr Polánka, Lenka Sedláčková, Dana Zapletalová, Antonín Zůbek

Literatura a prameny

- Beroušek, J. 1999:** Brno (okr. Brno – město). Pekařská, Anenská, Kopečná ul. (blok 91). *Přehled výzkumů 40 (1997–1198)*, 298–299.
- Černoušková, D. 2004:** Dům čp. 362 na Panské ul. č. 11 v Brně. Stavebněhistorický průzkum. Brno.
- Dřímál, J., Peša, V. 1969:** Dějiny města Brna 1. Brno.
- Dřímál, J., Peša, V. 1973:** Dějiny města Brna 2. Brno.
- Filip, V. nedatováno:** Brno. Staré pohlednice VI – Královo Pole. Brno.
- Flodrová, M. 1992:** Brněnské hřbitovy. Brno.
- Flodrová, M. 2002:** Tzv. Buchhaus aneb Domus Dominorum Pretorianum alias Morave. *Brno v minulosti a dnes 16*, 61–95.
- Foltýn, D. a kol. 2005:** Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Praha.
- Gardavský, Z. 1992:** Brno, Panská č. 9. Průzkum stavebněhistorický, stavebnětechnický, architektonický. Olomouc.
- Hanák, L. 1989:** Brno. Historické jádro – stavební vývoj. Díl IV. *SÚRPMO Brno 12/1989*.
- Hanák, L. 1990:** Brno. Historické jádro – průzkum podzemí. Blok 14. Technická zpráva a výkresová část. *SÚRPMO Brno 02/1990*.
- Himmelová, Z., Procházka, R. 1993:** Záchranné výzkumy v Brně v r. 1990 (okr. Brno - město), *Přehled výzkumů 1990*, 100–102.
- Holub, P. 2005:** Brno, Panská 6–8, nám. Svobody 16. Obchodní galerie Rozkvět. Nálezová zpráva č. 9/05 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2007a:** Brno-Královo Pole, Nové Semilasso. Nálezová zpráva č. 26/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2007b:** Brno, Vojtova ulice. Sondáž v areálu Jeryx. Nálezová zpráva č. 51/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2007c:** Brno, CTPark-Škrobárna. Terénní dokumentace z akce A4/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kolařík, V. 2008:** Brno, Rostislavovo nám. 14–18. Terénní dokumentace z akce A110/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kolařík, V., Kováček, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2004:** Systematický archeologický výzkum města Brna. *Forum Urbes Medii Aevi 1*, 57–97.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2005a:** Ke stavu poznání nezděné středověké měšťanské architektury vrcholné středověkého Brna. *Forum Urbes Medii Aevi 2*, 44–101.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2005b:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2004. *Přehled výzkumů 46*, 111–169.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2006:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2005. *Přehled výzkumů 47*, 170–226.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2006:** Brněnské středověké a raně novověké hřbitovy z pohledu archeologie. *Brno v minulosti a dnes 19*, 267–294.
- Holub, P., Kolařík, V., Polánka, P., Zůbek, A. 2007a:** Brno-Kozí. Terénní dokumentace z akce A02/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kolařík, V., Polánka, P., Zůbek, A. 2007b:** Brno-Kozí. Terénní dokumentace z akce A25/07 uložená v archivu Archaia Brno o. p. s.
- Holub, P., Merta, D. 2008:** Trtílkova, kanalizace. Nálezová zpráva č. 2/08 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2003:** K otázce topenišť v dřevohliněných domech ze 13. století v Brně, ... aneb proč nevěříme na zemnice, *Svorník 1*, 75–84.
- Holub, P., Sedláčková, L. 2005:** Brno-Náměstí Svobody 9. Nálezová zpráva č. 31/05 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.

Obr. 51: Přízova 4–6 (A040/2006). Výběr zlomků keramiky z nádob z 9. a 10. století (kresba Š. Trávníčková). *Abb. 51: Přízova Str. 4–6 (A040/2006). Auswahl der Keramik aus dem 9. und 10. Jahrhundert (Zeichnung von Š. Trávníčková).*

- Hrubý, V. 1961:** Staroslovanské Brno. *Brno v minulosti a dnes* 3, 130–148.
- Jordánková, H., Sulitková, L. 1991:** Zásobování města Brna vodou ve středověku. (K 900. výročí první zmínky o Brně), *Vlastivědný věstník moravský* 43, 304–316.
- Kolařík, V. 2007:** Brno, blok 42a (Rašínova ul.). „Sanace brněnského podzemí“. Náleзовá zpráva č. 39/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V. 2008a:** Brno, Moravské náměstí (kolejiště). Náleзовá zpráva č. 48/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V. 2008b:** Brno, Česká–Veselá. „Sanace podzemí HJmB záchranný archeologický výzkum – Brána Veselá. Náleзовá zpráva č. 70/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zůbek, A. 2007:** Brno-Panská 9. Terénní dokumentace z akce A66/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Peška, M., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007:** Náleзовá zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra“, Starobrněnská ulice, p. p. č. 392, k. ú. Brno – město. Náleзовá zpráva č. 62/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2005:** Náleзовá zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů Brno – stoková síť města Brna (ISPA project), 10. stavba a 11. stavba, náměstí Svobody, Zámečnická. Náleзовá zpráva č. 36/05 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2007:** Brno-Šilingrovo náměstí 2. Terénní dokumentace z akce A05/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2007:** Náleзовá zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Sídlo Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže – 2. etapa – přístavba budovy tř. Kpt. Jaroše 7, parc. č. 3621/3, 3621/4, 3621/5, 3621/6, 3617/3, 3642, 3638“. Náleзовá zpráva č. 31/05 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Zůbek, A. 2007:** Brno, Josefská ulice. Terénní dokumentace z akce A111/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Kuča, K. 2000:** Brno – vývoj města, předměstí a připojených vesnic. Praha–Brno.
- Kvítková, L., 2001:** Geneze kvartérních sedimentů v prostoru náměstí Svobody v Brně. *Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezku v roce 2000*, 8–10.
- Líbal, D., Koběrská, L. 1973:** Brno. Asanační plán historického jádra města. SHP objektů umělecko-památkového významu. *SÚRPMO Brno 11/1973*.
- Lisá, L., Bajer, A. 2005:** Váté písky na území města Brna, *Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezku v roce 2004*, 5–8.
- Lisá, L., Zapletalová, D., Peška, M., Zůbek, A., Mroczek 2006:** Kvartérní geologická stavba historického jádra města Brna: aplikace poznatků ze stavby kolektorů. *Acta Musei Moraviae – Scientiae geologicae*, 219–226.
- Měchurová, Z. 1991:** Předběžné výsledky výzkumů na Kapucínském nám. 5 a 8 v Brně. *Archaeologia historica* 16, 145–168.
- Merta, D. 2001:** Nejstarší měšťanská kamenná architektura v Brně. *Průzkumy památek* 8, 41–58.
- Merta, D. 2006:** Brno, Fakultní nemocnice U Sv. Anny, dokumentace ohradní zdi. Náleзовá zpráva č. 72/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2007:** Brno-Pekařská 3–5. Terénní dokumentace z akce A126/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Peška, M. 2007a:** „Komplexní regenerace historického jádra“, Mečová ulice, p. p. č. 447, k. ú. Brno-město. Náleзовá zpráva č. 72/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Peška, M. 2007b:** Česká – barokní kanalizační stoka. Dílčí stavebněhistorické posouzení a náleзовá zpráva o archeologickém průzkumu č. 14/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Sadílek, J. 2000:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999. *Přehled výzkumů 41 (1999)*, 35–61.
- Merta, D., Peška, M., Sadílek, J., Urbánková, K. 2000:** Kostel sv. Mikuláše na Dolním trhu v Brně. *Brno v minulosti a dnes* 15, 107–132, 465–467.
- Nekuda, V. 1963:** Nálezy středověkých hrnčářských pecí na Moravě. *Časopis Moravského muzea* 48, 57–84.
- Peška, M. 2001a:** Brno, Blok 48 (náměstí Svobody). Náleзовá zpráva č. 11/01 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M. 2001b:** Brno, náměstí Svobody 17. Náleзовá zpráva č. 19/01 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M. 2007:** Náleзовá zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě lékařských ordinací v prostoru dvorku domu Orlí 10 v Brně. Náleзовá zpráva č. 23/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2006:** Sanace brněnského podzemí – blok 65 (Joštova, Komenského nám., Údolní). Náleзовá zpráva č. 14/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007:** „Sanace brněnského podzemí HJmB – blok 19a, 45a a 64a vymezený ul. Husova, Šilingrovo nám. a ul. Solniční v Brně. Náleзовá zpráva uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P. 2007:** Náleзовá zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno-Kopečná 37 (bytový dům)“. Náleзовá zpráva č. 35/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2006a:** Sanace brněnského podzemí – blok 68 (Žerotínovo náměstí).

- Nálezová zpráva č. j. 16/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2006b:** Žerotínovo náměstí (rekonstrukce povrchu). Nálezová zpráva č. 15/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007a:** Brno. Jakubská, Rašínova (elektrické vedení). Nálezová zpráva č. 15/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007b:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra“, Moravské náměstí, p. p. č. 800, k. ú. Brno – město. Nálezová zpráva č. 5/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007c:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace“, náměstí Svobody, p. p. č. 537, k. ú. Brno – město. Nálezová zpráva č. 40/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zůbek, A. 2007:** Brno-Přízova, Spálená. Terénní dokumentace z akce A40/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R. 2000:** Zrod středověkého města na příkladu Brna (k otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech). In: *Mediaevalia archaeologica* 2. Praha–Brno, 7–158.
- Procházka, R., Borský, P., Černoušková, D., Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sadílek, J. 2006:** Zděný dům středověkého Brna. Stručné charakteristiky stojících a archeologicky plošně odkrytých reliktů. *Forum urbes medii aevi* 3, 242–265.
- Procházka, R., Černoušková, D., Merta, D., Peška, M., Sadílek, J. 2003:** Měšťanský dům středověkého Brna. Grantový projekt MK ČR 06/2001. Rukopis uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s., a Odboru památkové péče Ministerstva kultury České republiky.
- Procházka, R., Loskotová, I. 1999:** K topografii a interpretaci předlokačního osídlení brněnského historického jádra. *Archeologia historica* 24, 169–188.
- Růžička, J. R. 1935:** Obrázkový průvodce hřbitovy Velkého Brna. Brno.
- Sajner, J., Selinger, L., Volavý, K. et al. 1986:** Dvě století ve službách zdraví. Fakultní nemocnice s poliklinikou v Brně, na Pekařské 1786–1986. Brno.
- Samek, B. 1963:** Brněnská radnice. *Brno v minulosti a dnes* 5, 168–196.
- Samek, B. 1994:** Umělecké památky Moravy a Slezska I (A-I). Praha.
- Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007a:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při rekonstrukci tramvajového kolejiště v prostoru Česká, Joštova, Žerotínovo nám. Nálezová zpráva č. 30/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Sedláčková, L., Zůbek, A. 2007b:** Moravské náměstí (havárie plynu). Nálezová zpráva č. 32/07 uložená v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Svoboda, A., Černoušková, D. 2001:** Historická mapa podzemí. Brno.
- Šujan, F. 1898:** Švédové u Brna roku 1645. Brno.
- Vičar, O. 1965:** Místopis Brna v polovici 14. století (prostor uvnitř městských hradeb). *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–283.
- Vičar, O. 1966:** Místopis Brna v polovici 14. století (předměstí). *Brno v minulosti a dnes* 8, 226–275.
- Zapletalová, D. 2004:** Brno, blok 95a. Nálezová zpráva č. 27/04 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2005:** Brno, blok 61, č. akce A61/2004. Nálezová zpráva č. 18/05 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2006:** Brno, Sanace podzemí, blok 47a, blok 48a. Nálezová zpráva č. 43/06 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Zapletalová, D. 2007:** Brno, Pekařská 53, Fakultní nemocnice u sv. Anny. ICRC – energoblok. Nálezová zpráva č. 59/07 uložená v archivu společnosti Archaia Brno, o. p. s.

Resumé

Der vorliegende Beitrag stellt sich das Ziel, ähnlich wie in den vergangenen acht Jahren über die Ergebnisse archäologischer Rettungsgrabungen zu informieren, die durch die gemeinnützige Gesellschaft Archaia auf dem Gebiet des Großen Brno, vor allem im historischen Stadtkern und im Raum seiner historischen Vorstädte durchgeführt wurden. Die Perspektiven, Konzeption und Methodik der systematischen archäologischen Erforschung des Zentrums Brnos blieben unverändert (Merta, Peška, Procházka, Sadílek 2000, 35–36, zuletzt zusammenfassend in Holub, Kolařík, Kováčik, Merta, Peška, Procházka, Zapletalová, Zůbek 2004, 57–97).

Archäologische Rettungsgrabungen in Brno im Jahre 2007:

Die im Jahre 2007 durchgeführten Grabungen können in drei Gruppen geteilt werden; 1) Flächengrabungen, 2) Grabungen im Rahmen des Projekts der „Sanierung der Brnoer Kellerräume“, 3) kleinere Grabungen und Dokumentation von Versorgungsnetzen. Als 4. Gruppe werden Grabungen angeführt, deren Terrainphase schon früher, aber die Bearbeitung und Auswertung erst im Jahre 2007 erfolgte.

Ad 1) Flächengrabungen

Auf der Parzelle des abgerissenen Hauses Přízova 4–6 (A040/2006) setzte die Grabung fort, in Pekařská-Straße 53 (A001/2007) wurde die Grabung vollendet und in Jakubská- und Rašínova-Straße (A086/2007) wurde sie aufgenommen.

Ad 2) Suchschnitte, die im Rahmen des Projekts der „Sanierung der Brnoer Kellerräume“ dokumentiert wurden

Im Rahmen des Projekts der „Sanierung der Brnoer Kellerräume“, über welches wir bereits im J. 2000 detailliert informiert hatten (Merta, Peška, Procházka, Sadílek 2000, 36), wurden im J. 2007 3 Projekte realisiert. „Saniert“ wurden Blöcke 19a, 45a, 64a (Husova-Straße–A070/2007) und 42a (Rašínova-Straße–A032/2007).

Weiter wurde ein Suchschnitt an der Kreuzung der Česká-, Solniční- und Veselá-Straße angelegt, der die Situierung und den Erhaltungsstand des Mauerwerks des Veselá-Tors präzisieren sollte.

Ad 3) Grabungen kleineren Umfangs

Běhounská-Straße, Dvořákova-Straße, Jezuitská-Straße, Kozí-Straße (A002/2007), Česká-Straße, Joštova-Straße, Žerotín-Platz (A064/2007), Dornych-Straße (A004/2007), Josefská-Straße (A111/2007), Kpt. Jaroše-Straße 7 (A052/2007), Kapuzinerplatz 5 (A003/2007), Koblížná-Straße, Poštovská-Straße (A025/2007), Metodějova-Straße 10–Palackého-Straße 124 (A046/2007), Panská-Straße 9, (A056/2007), Pekařská-Straße 3–5 (A126/2007), Pekařská-Straße 76 (A108/2007), Mährischer Platz (A065/2007), Rostislav-Platz 14–18 (A110/2007), Vojtova-Straße 7 (A098/2007).

Ad 4) Bearbeitung und Auswertung abgeschlossener Grabungen

Im Jahre 2007 wurde die Bearbeitung der 2005 und 2006 durchgeführten Grabungen vollendet. Es handelt sich um folgende Grabungen: Jakubská-Straße, Rašínova-Straße (A012/2006), Kopečná-Straße 37–Leitnerova-Straße 30 (A055/2006), Mečová-Straße (A044/2006), Orlí-Straße 10 (A046/2006), Rašínova-Straße, Platz der Freiheit (náměstí Svobody), Zámečnická-Straße (A093/2005), Starobrněnská-Straße, Krautmarkt (Zelný trh) (A047/2006), Trčílkova-Straße (A099/2005).

Vorläufige Ergebnisse einzelner Grabungen (Aktionen sind in alphabetischer Reihenfolge nach Katastern angeordnet):

Katastralgebiet Černá Pole

Kpt. Jaroše-Straße 7, Parzelle Nr. 3621 (Aktion A052/2007). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung erfolgte im Zusammenhang mit dem Aufbau des „Sitzes des Amtes für Behütung des Wirtschaftswettbewerbs – 2. Etappe – Zubau des Gebäudes Kpt. Jaroše-Straße 7, Parzelle Nr. 3621/3, 3621/4, 3621/5, 3621/6, 3617/3, 3642, 3638“. Die Terrainphase verlief von 4. 7. bis zum 27. 8. 2007.

Die archäologische Grabung bestätigte, dass der Oberteil der geologischen Sohle durch Lösswehen gebildet wird, auf welcher ein Bodentyp beruht. Auf der Oberfläche des Bodentyps lag eine Schicht, die als Gartenhorizont aus dem 18. und 19. Jahrhundert interpretiert wird. Es wurden mehrere eingetiefte Objekte desselben Alters untersucht. Die meisten sind für Pfostengrübchen zu halten. Das ausgeprägteste Element war der Brunnen mit Steinzimmerung.

Katastralgebiet Královo Pole

Metodějova-Straße 10–Palackého-Straße 124, Parzelle Nr. 567 (Aktion A046/2007).

Im Verlauf von Mai 2007 verlief im Raum der Baustelle des Mehrzweckhauses „Nové Semilasso“ eine archäologische Rettungsgrabung.

Sie erfasste zwei parallele Gräben. Der ältere ist urzeitlichen, der jüngere mittelalterlichen Alters. Aus dem Ausfüllungsmaterial ist auf den Untergang des letzteren in der 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts zu schließen. Es ist anzunehmen, dass er auf einmal und gezielt unter-

ging. Der Graben wurde in der Länge von 27 m erfasst. In der Flächenmitte waren die Gräben durch Kellerräume des Einkehrghasthauses Semilasso aus der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts gestört.

Platz Rostislavovo náměstí 14–18, Parzellen Nr. 1119, 1120, 1121 (Aktion A110/2007). Neuzeit. Dorf. Rettungsgrabung.

Die Aktion wurde in Aufsichtsform in mehreren Etappen im August, Oktober und November 2007 und Januar 2008 durchgeführt.

Archäologische Terrains im Westteil der Baustelle waren schon in der Vergangenheit vernichtet worden. Entlang der Straße war das Grundmauerwerk ursprünglicher Häuschen zu beobachten, die gegen Ende des 18. Jahrhunderts erbaut worden waren. Anhand der Abwesenheit mittelalterlicher Funde ist festzustellen, dass die Grenzen des mittelalterlichen Dorfs Královo Pole nördlich von dieser Parzelle liegen.

Katastralgebiet Lesná

Trčílkova-Straße, Parzelle Nr. 689 (Aktion A099/2005). Neuzeit. Grab. Rettungsgrabung.

Im Laufe der Rekonstruktion der Kanalisation in der Trčílkova-Straße im Jahre 2005 stürzte der Aushub die Ecke einer Grabgrube.

Es wurden sterbliche Überreste von 5 Individuen ausgehoben, die in anatomischer Lage bestattet und identisch mit dem Kopf nach Norden orientiert waren. Bei den Bestatteten wurden keine Grabbeigaben oder Kleidungsreste festgestellt. Das Grab ist als ein Massengrab der Opfer der Choleraepidemie zu interpretieren, die in Brno nach der Ankunft der preussischen Armee nach der Schlacht bei Hradec Králové im Jahre 1866 ausbrach. Das Grab gehört wohl den Opfern aus den Soldatenreihen.

Katastralgebiet Sadová

U Antonička-Straße, Parzelle Nr. 816 (Aktion A053/2007). Burgwallzeit. Siedlung. Oberflächenlese.

Aus der Ausfüllung einer Künette wurden bei zufälliger Lese etwa zehn Keramikscherben burgwallzeitlicher Provenienz geborgen.

Katastralgebiet Stadt Brno

Běhounská-Straße, Dvořákova-Straße, Jezuitská-Straße, Kozí-Straße, Parzellen Nr. 13, 32, 59, 102 (Aktion A002/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief im Zusammenhang mit der „Komplexen Regeneration des historischen Stadtkerns – andere Kommunikationen – Kozí-Straße“. Sie wurde durch die gemeinnützige Gesellschaft Archaia Brno anhand des Vertrags mit dem Stadtmuseum Brno durchgeführt. Die Terrainphase verlief vom 18. 1. bis 10. 7. 2007.

Gegenwärtig ist die Grabung in der Bearbeitungsphase, daher wird darüber detailliert später berichtet. Vorläufig kann man sagen, dass den wohl wichtigsten Beitrag der Grabung die gewonnenen Erkenntnisse über die gemauerte mittelalterliche und neuzeitliche Bebauung des Ostteils der Kozí-Straße darstellten.

Česká-Stráše, Parzelle Nr. 575 (Aktion A104/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Befestigung, Tor. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brnoer Kellerräume“ wurde an der Kreuzung der Česká-Stráše, Solniční-Stráše und Veselá-Stráše im Dezember 2007 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Dokumentiert wurde ein Suchschnitt, der die Lage und den Erhaltungsstand des Mauerwerks des mittelalterlichen, an der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts abgerissenen Veselá-Tors präzisieren sollte.

Der Suchschnitt stieß unter neuzeitlichen Herrichtungen der Strašenoberfläche und rezenten Aufschüttungen auf das Grundmauerwerk der Westmauer des Veselá-Tors. Es war mehr als 0,90 m breit und in eine mehr als 0,60–0,70 m mächtige mittelalterliche Schichtenfolge eingetieft. Auf der oben erwähnten Schichtenfolgen beruhten nur noch Planierungen, die mit der Demolition des Tors zusammenhingen. Im Rahmen des Suchschnitts wurden keine Strašenherrichtungen dokumentiert, die sich in der Durchfahrt befänden, daher sind wir der Meinung, dass sie wahrscheinlich bei der Demolition des Tors entfernt worden waren.

Česká-Stráše, Joštova-Stráše, Platz Žerotínovo náměstí, Parzellen Nr. 776, 783, 789 (Aktion A064/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung erfolgte im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Strašenbahngleise im Raum der Česká-Stráše, Joštova-Stráše, Žerotín-Platz in der Zeitspanne vom 3. 7. bis 8. 8. 2007.

Die ersten dokumentierten menschlichen Aktivitäten fallen in das 13. Jahrhundert. Sie sind ein Ergebniss von Siedlungsprozessen, die sich in der vorstädtischen Siedlung vor dem Veselá-Tor abspielten, die im 17. Jahrhundert erlosch. Der betreffende Raum wurde seitdem als eine erweiterte Befestigungszone der Stadt genutzt. Es wurde dort eine Bastei erbaut, vor welcher sich ein Graben befand. Weitere Entwicklung und Bauaktivität erfolgte erst nach der Beseitigung dieser Befestigung im 19. Jahrhundert. Die archäologische Grabung erfasste Relikte des Mauerwerks der I. Bastei und der östlich davon verlaufenden Kurtine. Im Vorfeld wurde die Grabenausfüllung festgestellt, die aus dem 19. Jahrhundert stammte. Von älteren archäologischen Befunden wurden Latrinen und Pfostengruben erforscht. In zwei Fällen kommen eingetieftete Teile nicht gemauerter Bauten in Frage. Dokumentiert wurde auch ein Segment eines gemauerten Kellers. Die Produktionstätigkeit bestätigen Relikte zweier Öfen. Umfangreichere Gruben können wohl für Lehmgruben gehalten werden, in welchen Löss abgebaut wurde. Von jüngeren Aktivitäten wurden vor allem Überreste gemauerten Kanalisationsnetzes dokumentiert.

Husova-Stráše, Parzellen Nr. 621, 626, 720 (A070/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brnoer Kellerräume–Block 19a, 45a und 64a“, der durch die Husova-Stráše, Solniční-Stráše und Šilingrovo-Platz abgegrenzt ist, verlief im Juli bis November 2007 eine archäologischen Rettungsgra-

bung. Sie wurde in Form der Aufsicht über Erdarbeiten in 11 Suchschnitten durchgeführt.

Der älteste Fund, der während der Grabung an den Tag kam, war das spätgotische Fundament des Barbakans des ehemaligen Brnoer Tors, das im Suchschnitt B3 entdeckt wurde. Keine weiteren mittelalterlichen Objekte wurden im Raum der Husova-Stráše erfasst. Die meisten freigelegten Befunde gehören dem 17. bis 19. Jahrhundert an. Die jüngsten Aktivitäten wurden im Nordteil der Stráše festgestellt. Es handelt sich um Überreste von Bauten aus dem 19., eventuell bereits 18. Jahrhundert.

Jakubská-Stráše, Rašínova-Stráše, Parzellen Nr. 548, 549/1 (Aktion A012/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung erfolgte am 29. 3. bis 19. 4. 2006 im Zusammenhang mit Aushüben für die elektrische Leitung.

Die Grabung bestätigte, dass der Raumteil, den die Aushübe betrafen, wenigstens eine gewisse Zeitlang Bestandteil des Pfarrfriedhofs an der Jakobskirche gewesen war. Es wurde eine Bestattung herausgehoben, Ausfüllungen weiterer Gräber dokumentiert und Mauerwerkteile erfasst, die wohl mit der St.Moritz-Kapelle zusammenhängen. Im Südteil der Rašínova-Stráše kommen Relikte der gemauerten Bebauung vor, die an der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts abgerissen wurde. Es gibt auch Befunde aus dem Anfang der Raumbesiedlung in Form von Keramikfragmenten aus der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts, die aus der Abfallschicht an der Kreuzung der Jakubská- und Rašínova-Stráše geborgen wurden.

Jakubská-Stráše, Rašínova-Stráše, Parzellen Nr. 548, 549/1 (Aktion A086/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Jahre 2007 begann die archäologische Rettungsgrabung, die mit der „Komplexen Regeneration des historischen Stadtkerns–andere Kommunikationen–Jakubská- und Rašínova-Stráše“ zusammenhing.

Gegenwärtig ist die Grabung in der Bearbeitungsphase, daher wird darüber detailliert später berichtet werden.

Josefská-Stráše, Parzelle Nr. 288 (Aktion A111/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch den Aufbau des „Mehrzweckgebäudes an der Kollektormündung in der Josefská-Stráše, Brno“ veranlasst. Im November und Dezember 2007 erfolgte die erste Etappe. Die Grabung wird im Jahre 2008 fortgesetzt werden, daher wird darüber später berichtet werden.

Neben urzeitlichen Aktivitäten wurden bisher vor allem Befunde aus dem 13. Jahrhundert erforscht (Loch, Lehmgruben?). Erfasst wurden aus Relikte alter gemauerter Bebauung.

Platz Kapucínské náměstí 5, Parzelle Nr. 298 (Aktion A003/2007). Neuzeit. Stadt, Kloster. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit der statischen Sicherung des Umfassungsmauerwerks der Kirche der Auffindung des hl. Kreuzes in Brno wurden gestörte historische Baukonstruktionen dokumentiert, die mit älterer Bebauung zusammenhingen. Es wurden ebenfalls Mauerreste der bürgerlichen Bebauung dokumentiert, die dem Au-

fbau des Konvents vorangegangen war. Allgemein können sie in die Renaissance datiert werden. Die Mauern wurden ortsweise für die Fundamente der Kirche der Auffindung des hl. Kreuzes genutzt. Erfasst wurde auch ein neuzeitliches bis rezentes Steinpflaster, das mit der Herrichtung der Klosterfußböden zusammenhängt.

Koblišná-Straße, Poštovská-Straße, Parzellen Nr. 128, 144 (Aktion A025/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung erfolgte im Zusammenhang mit der „Komplexen Regeneration des historischen Stadtkerns – andere Kommunikationen – Koblišná-Straße, Poštovská-Straße“. Sie wurde durch die gemeinnützige Gesellschaft Archaia Brno anhand des Vertrag mit dem Stadtmuseum Brno durchgeführt. Die Terrainphase verlief am 15. 3. bis 17. 3. 2007.

Gegenwärtig ist die Grabung in der Bearbeitungsphase, daher wird darüber detailliert später berichtet werden. Vorläufig kann man sagen, dass den wohl wichtigsten Beitrag der Grabung die Entdeckung der alten Wasserleitung aus Keramikröhren darstellt, die durch die Koblišná-Straße führte.

Mečová-Straße, Parzelle Nr. 447 (Aktion A044/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Jahre 2007 wurde die Bearbeitung der archäologischen Rettungsgrabung abgeschlossen, die durch die „Komplexe Regeneration des historischen Stadtkerns – andere Kommunikationen – Mečová-Straße“ veranlasst worden war.

Im Raum des nördlichen Straßenteils wurde ein Großteil eines Bürgerhauses freigelegt, das sich auf der ehemaligen Parzelle Mečová 2 befand. Ungefähr inmitten der Straßenfront wurde ein Relikt des gemauerten Abwasserkanals aus dem 19. Jahrhundert entdeckt. Die Grabung ergänzte deutlich die Erkenntnisse über die bisher teilweise erhaltene historische Bebauung der Straße. Dank der Dokumentation der Straßenmauer des Hauses Mečová 2 wurden unsere Kenntnisse über diesen hochmittelalterlichen Bau aus dem 14. Jahrhundert präzisiert. Wichtig ist die Feststellung, dass die Bauaktivitäten im Raum des heutigen Hauses Mečová 7 bereits an die Wende des 13. und 14. Jahrhunderts fallen. Bei dem Haus Mečová 5 wurden Mauern dokumentiert, die wohl renaissance-zeitlichen Bauaktivitäten angehören. Wahrscheinlich gotischen Alters ist auch das Fundament der Nordwestecke des Hauses Mečová 1–3.

Platz Moravské náměstí, Parzelle Nr. 802 (Aktion A065/2007). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung verlief am 5. Juli im Zusammenhang mit der Reparatur der Gasleitung im Nordwestteil des Mährischen Platzes.

In einer Tiefe von ca 1,80 m stieß der Aushub auf die Oberfläche des Bodentyps. Der war ca 0,20 m dick und lag auf einer Lösswehe. Auf dem Bodentyp befand sich eine Schicht, aus welcher Keramikmaterial aus dem 16. Jahrhundert geborgen wurde. Die Schicht ist wohl mit dem Wall vor dem Basteigraben zu verknüpfen, der in der 1. Hälfte des 18. Jahrhunderts aufgeschüttet wurde. Weitere dokumentierte Aktivitäten sind wohl mit dem Deutschen Haus zu verknüpfen, das dort

in den Jahren 1889-1891 erbaut und 1945 abgerissen wurde.

Orlí-Straße 10, Parzellen Nr. 207, 209/3, 209/4 (Aktion A046/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Siedlung. Rettungsgrabung.

Im Jahre 2007 wurde die Bearbeitung der archäologischen Rettungsgrabung abgeschlossen, die im Jahre 2006 im Zusammenhang mit dem Aufbau der Arztpraxen im Hof des Hauses Orlí 10 durchgeführt worden war.

Die Grabung dokumentierte eine Vorlokationsbesiedlung aus dem 12. Jahrhundert. Beleg dieser Besiedlung sind eingetieft Gruben wirtschaftlichen Charakters und in einigen Fällen eine frühmittelalterliche Schichtenfolge. Einen sehr interessanten Befund aus der Wende des 12. und 13. Jahrhunderts stellt die Superposition zweier holzlehmiger Kellerräume dar. Ab dem 13. Jahrhundert ist im Hof die selbständige Entwicklung von vier mittelalterlichen Parzellen zu beobachten.

Panská-Straße 9, Parzelle Nr. 433 (Aktion A056/2007). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch den Umbau der Räumlichkeiten des 1. Stockwerks des Hauses Panská 9 und durch die Errichtung einer neuen Treppe in Kellerräume veranlasst.

Die Grabung korrigierte den bisherigen Stand der Kenntnisse über das betreffende Haus. Es konnte bewiesen werden, dass der gegenwärtige Bau auf einer Parzelle steht, die im 16. Jahrhundert durch die Teilung der ursprünglichen Großparzelle entstanden war. Die beim Ausräumen des zugeschütteten Kellers unter dem hinteren Teil des Hauses dokumentierten Konstruktionen lassen gemeinsam mit den Mauern der restlichen Kellerräume im Kontext der Nachbarhäuser ahnen, dass es sich um einen größeren, wohl dreiteiligen Bau handelte, dessen Anfänge bis ins 15. oder 16. Jahrhundert zurückreichen. Dieser Bau wurde gemeinsam mit der erwähnten Großparzelle „parzelliert“. Primär handelte es sich wohl um den Hoftrakt, der dem Haus angehörte, das an der Ecke der Mečová-Straße erbaut worden war (seine Überreste verbirgt das heutige Haus Mečová 1). Der eigene dokumentierte Keller wurde im 18. Jahrhundert erbaut und am Ende des folgenden Jahrhunderts zugeschüttet.

Rašínova-Straße, parc. č. 549/1 (akce A032/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Zusammenhang mit dem Projekt der „Sanierung der Brnoer Kellerräume“ im Straßenblock 42a wurde im Juni und Juli 2007 eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt.

Insgesamt wurden 5 Probeschnitte dokumentiert. Suchschnitt A1 erfasst einen Teil der Westwand eines Kellerraums, der ursprünglich dem Haus Nr. 126 b angehörte (ehemalige St. Jakobspfarre). Er kann mittelalterlichen Alters gewesen sein, später wurde er eingewölbt. Suchschnitt A2 stieß auf das Relikt eines Objekts, das als Überrest eines eingetieften holzlehmigen Kellerraums interpretiert wurde und wahrscheinlich der Vorgänger des Steinkellers gewesen war, der im Suchschnitt A1 erfasst wurde. Sein Untergang ist in die 2. Hälfte des 13. oder 1. Hälfte des 14. Jahrhunderts zu datieren.

In Suchschnitten B1, B2 und B3 wurden keine Befunde festgestellt.

Rašínova-Straße, Platz náměstí Svobody, Zámečnická-Straße, Parzellen Nr. 528, 537, 549/1 (Aktion A093/2005). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch die „Komplexe Regeneration des historischen Stadtkerns – andere Kommunikationen – Platz der Freiheit“, veranlasst. Die Terrainphase verlief vom 9. 11. 2005 bis zum 31. 8. 2006. Die Bearbeitung wurde im Laufe des Jahres 2007 abgeschlossen.

Die archäologische Grabung bestätigte, ergänzte und wesentlich erweiterte die Kenntnisse über den gegebenen Stadtteil. Sie brachte Informationen über die ehemalige Morphologie und Terrainherrichtungen. Sie lieferte Erkenntnisse über die Herrichtungen der Platzoberfläche im Mittelalter und erweiterte wesentlich unsere Kenntnisse der Wasserwirtschaft in diesem Raum (Abwasserkanäle, Kanalisation, Wasserleitungen, Brunnen). Die Grabung bereicherte auch die Kenntnisse der mittelalterlichen bürgerlichen Bebauung des Platzes und legte schrittweise die erhaltenen Relikte der St. Nikolauskirche, der Stadtwache und der Stadtwage frei, die auf dem Platz noch im 19. Jahrhundert gestanden waren.

Starobrněnská-Straße, Platz Zelný trh, Parzellen Nr. 392, 397 (Aktion A047/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch die „Komplexe Regeneration des historischen Stadtkerns – andere Kommunikationen – Starobrněnská-Straße“ veranlasst. Die Terrainphase der Grabung verlief im Frühling und Sommer 2006.

Die archäologische Grabung bestätigte, dass im oberen Teil die Sohle durch eine Lösswehe gebildet ist, auf welcher früher ein Bodentyp beruhte. Der wurde in Segmenten nur im Nordteil des östlichen Straßennendes erfasst. Es scheint jedoch, dass er ortsweise bereits im Mittelalter entfernt wurde. Unmittelbar auf der Lösssohle lagen mittelalterliche Abfall- und Packungsschichten. Die mittelalterliche Grube unbekannter Funktion im Ostteil der Straße könnte noch aus einer Zeit (12. Jahrhundert) stammen, bevor sich das Straßennetz der entstehenden Stadt stabilisierte. Überreste von Konstruktionen historischer Bebauung wurden nur im Suchschnitt S5 freigelegt. Im Fall der anderen dokumentierten Konstruktionen handelte es sich um Relikte gemauerten Kanalisationsnetzes aus dem 19. Jahrhundert.

Platz Šilingrovo náměstí 2, Parzelle Nr. 371 (Aktion A005/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

In den Sommermonaten 2007 verlief der Hauptteil der archäologischen Grabung, die anlässlich des Aufbaus des „Hotels Stadthof in Brno, Šilingrovo-Platz 2“ durchgeführt wurde. Gegenwärtig befindet sich die Grabung in der Bearbeitungsphase, deshalb wird darüber später berichtet werden.

Katastralgebiet Staré Brno

Kopečná-Straße 37–Leitnerova-Straße 30, Parzellen Nr. 1172, 1173 (Aktion A055/2006). Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch den „Neubau des Miethauses in der Kopečná-Straße 37, Brno“ veranlasst. Grabungsarbeiten verliefen im August, September und Dezember 2006. Im Jahre 2007 wurde die Bearbeitung abgeschlossen.

Die archäologische Grabung überprüfte, dass der Oberteil der geologischen Sohle im gegebenen Raum durch Hangabspülungen hellgraubrauner Farbe gebildet ist. Darauf lag eine Siedlungsschicht aus dem späten 12. Jahrhundert oder aus der Wende des 12. und 13. Jahrhunderts. Es wurde eine eingetiefte Hütte desselben Alters erfasst. In die Schicht waren Pfal- oder Pfostengruben oder Gruben unbekannter Funktion eingetieft. Interessant ist die Feststellung der möglichen Existenz eines älteren Baus, der mit Pfostengrübchen mit der Ausfüllung aus gebranntem Holz und mit rundum liegenden Resten verbrannter Pfosten oder Balken belegt ist. Dann folgte eine Schicht aus dem 13.–14. Jahrhundert. Es wurde eine Latrine aus dem 14. Jahrhundert gestört.

Pekařská-Straße 3–5, Parzelle Nr. 1144 (Aktion A 126/2007). Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch den Aufbau des Hauses Pekařská-Straße 3–5 veranlasst.

Dokumentiert wurde eine mehr als 1,60 m dicke hochmittelalterliche Schichtenfolge von Abfallcharakter, deren Neigung das angenommene Geländerelief kopierte.

Pekařská-Straße 53, Parzelle Nr. 1752/1 (Aktion A001/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Grabung wurde durch den Aufbau des Energoblocks für die zu errichtende Mayo Clinic (ICRC) veranlasst und verlief vom Januar bis April 2007.

Die Baugrube berührte Flächen in der Nachbarschaft der Klostergebäude und der Kapelle. Die Grabung bestätigte, dass die mittelalterliche gemauerte oder holzlehmige Klosterarchitektur nicht weiter nach Osten gereicht hatte und die Fläche wohl meistens landwirtschaftlich genutzt worden war. Im Ostteil der Baugrube wurden Relikte eines neuzeitlichen gemauerten nicht unterkellerten Gebäudes freigelegt. Die Zaunmauer der Anenská-Straße wurde erst nach der Planierung der erwähnten Bebauung und der Einebnung des Terrains errichtet. Untersucht wurde auch ein Arm des gewölbten Ziegelstollens, der von der Pekařská-Straße zum Süden führte. Im Westteil der Baugrube wurde ein umfangreicher Aushub festgestellt. In seine Ausfüllung war ein Keller eingetieft, der barocken Alters sein kann. Der Aushub wird der schwedischen Belagerung im Jahre 1645 zugeschrieben. Aus dem frühen Mittelalter stammt der in den Hang eingelassene Kuppelofen.

Pekařská-Straße 76, Parzelle Nr. 985 (Aktion A108/2007). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Der kleine Aushub für das Versorgungsnetz, der die Duchfahrt des ehemaligen Miethauses überschneidet, erfasste in Sekundärlage vereinzelte menschliche Knochen. Es handelt sich wohl um einen Überrest von Bau-

herrichtungen im Zusammenhang mit dem Hausaufbau in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts, wo der zum Heiligengeist-Spital gehörende Friedhof aufgelöst wurde.

Katastralgebiet Štýřice

Vojtova-Stráve 7, Parzelle Nr. 507 (Aktion A098/2007). Neuzeit. Friedhof. Rettungsgrabung.

Der Archäologenbesuch der Fundstelle wurde durch das Abteufen zweier Suchschnitte veranlasst, die zwecks der Beurteilung der geologischen Situation und ökologischen Beeinträchtigung der betreffenden Raums mit Rücksicht auf künftige Bauaktivitäten angelegt wurden.

Einer der Suchschnitte störte zwei Gräber. Die Verstorbene waren in Holzsärge bestattet, der Schädel lag ca 0,90 m unter der heutigen Oberfläche der Parkplatzes. Die Gräber gehören zum Friedhof, der sich ursprünglich in der Umgebung der St. Wenzelskirche ausdehnte.

Katastralgebiet Trnité

Dornych-Stráve, Parzellen Nr. 560, 561, 562, 563, 575, 576, 1288, 1297 (Aktion A004/2007). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Grabung wurde durch den geplanten Aufbau des Komplexes CTPark – Stärkefabrik Brno veranlasst.

Im Rahmen der Aushübe für Versorgungsnetze wurden mehrere teilweise Profile dokumentiert, die die jüngsten Abschnitte der geologischen Sequenz zeigen, die in der Vergangenheit durch den Fluss Svitava herausgebildet worden war. Aus den verfolgten Sedimenten wurde eine bescheidene Kollektion mittelalterlicher Keramik mit Spuren von Postdepositionsprozessen geborgen.

Přízova-Stráve 4–6, Parzelle Nr. 1017 (Aktion A040/2006). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Im Jahre 2007 setzte die archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle des Miethauses in der Přízova-Stráve fort.

Gegenwärtig befindet sich die Grabung in Bearbeitungsphase, daher wird über ihre Ergebnisse später berichtet werden. Vorläufig kann gesagt werden, dass die Funde und Erkenntnisse die Besiedlung des gegebenen Raums bereits in der Burgwallzeit (8.–12. Jahrhundert) bestätigten. Gewonnen wurden auch ein paar Keramikfragmente des Prager Typs. Anschließend befand sich dort ab dem 13. Jahrhundert eine der Brnoer Vorstädte.

BRNO (K. Ú. BOHUNICE A STARÝ LÍSKOVEC, OKR. BRNO-MĚSTO)

„Dolní rybníčky“ a „Klíny“. Novověk–2. světová válka. Bojiště. Záchranný výzkum.

V květnu až říjnu roku 2007 uskutečnili pracovníci ÚAPP Brno, v. v. i., záchranný archeologický výzkum na rozhraní katastrálních území městských částí Bohunice, Nový a Starý Lískovec při první etapě výstavby tzv. Campus Parku, komerčního areálu, navazujícího na Univerzitní kampus Masarykovy univerzity. Při této příležitosti bylo v severní polovině dosud volného

prostoru mezi ulicemi Kamenice, Akademická, Jihlavská a Netroufalky odkryto pokračování známého polykulturního sídliště (viz kap. Neolit, Eneolit a Doba bronzová).

Nejmłodší lidské aktivity, jež zanechaly na dotčených plochách své stopy, spadají do závěru druhé světové války. Vedle pokračování střeleckého zákopu, začtyceného již v roce 2006 (Přichystal 2007, 461), se jedná o dva pravoúhlé zahloubené kryty a dva patrně muniční sklípky, které byly podle objevených nábojnic vybudovány v roce 1945 německými vojáky při obraně Brna před postupující Rudou armádou.

Michal Přichystal

Literatura

Přichystal, M. 2007: Brno (k. ú. Bohunice, Nový a Starý Lískovec, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 48*, 337–338, 356, 461–462.

Resumé

Brno (Kataster Bohunice, Nový und Starý Lískovec, Bez. Brno-město). „Dolní rybníčky“ und „Klíny“. Neuzeit–2. Weltkrieg. Kriesschauplatz. Rettungsgrabung.

BRNO (K. Ú. KRÁLOVO POLE A MEDLÁNKY, OKR. BRNO-MĚSTO)

Purkyňova, Hradecká ulice. Středohradištní období. Sídliště. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou a úpravami silničních komunikací ul. Purkyňova a Hradecká na k. ú. Králova Pole a prodloužením tramvajové linky ze současné smyčky Technické muzeum k budově Chemické fakulty VUT (bývalá Meopta), včetně přípojky do vozovny na k. ú. Medlánky. Stavba probíhala na archeologické lokalitě známé již od roku 1984 (Geisler 1987). Tehdy byly totiž při stavbě výrobní haly tehdejšího n. p. Meopta-Přerov odhumusovány asi tři hektary plochy, z níž byla archeologicky prozkoumána přibližně jedna polovina (archiv ARÚ AV ČR Brno, v. v. i. NZ č. j. 1450/92). Nalezené sídlištní objekty bylo možné datovat do časné velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí a do středohradištního období, sporadicky se zde vyskytovala i keramika předvelkomoravská a pražského typu.

V souladu s poznatkem z roku 1984 byla nově zkoumaná plocha rovněž intenzivně osídlena v obou zmiňovaných obdobích. Celkem se podařilo dokumentovat 84 zahloubených objektů různého charakteru, z nichž 31 lze klást do doby středohradištní, 22 do ml. doby bronzové (viz kapitola Doba bronzová). Zbývající neobsahovaly žádný datovací materiál, nejméně čtyři z nich byly zjevně recentní. Vícenásobně lomený zákop K 584 pocházel z druhé světové války.

Nejfrekventovanější typ objektu na lokalitě představovaly vakovité až lahovité obilní jámy hluboké kolem 2,5 m (K 507, K 509, K 513, K 516, K 517, K 528, K 541,